

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

KRISTINA JASINEVIČIŪTĖ

KREDITO UNIJOS LIETUVOJE

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas
prof. G. Davulis

VILNIUS, 2011

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

KREDITO UNIJOS LIETUVOJE

Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621L10010

Vadovas

prof. G. Davulis

2011 12 15

Atliko

VSEmns0-01 gr. stud.

Kristina Jasinevičiūtė

2011 12 15

Recenzentas

2011

VILNIUS, 2011

TURINYS

IVADAS	8
I. KREDITO UNIJŲ TEORINĖ SAMPRATA	10
1.1. Kredito unijų samprata.....	10
1.2. Kredito unijų ištakos	13
1.3. Lietuvos kredito unijų veiklos charakteristika	15
1.4. Kredito unijų ypatumai	22
II. LIETUVOS KREDITO UNIJŲ IR BANKŲ MAKROEKONOMINĖ APŽVALGA	28
2.2. Kredito unijų veiklos analizė 2005 - 2011 metais	33
2.3. Bankų veiklos analizė 2005 - 2011 m.....	37
III. KREDITO UNIJŲ LYGINAMOJI ANALIZĖ 2005 – 2011 METAIS	42
3.1. Lietuvos bankų ir kredito unijų lyginamoji analizė	43
3.2. Lietuvos, Lenkijos ir Airijos kredito unijų palyginimas.....	49
3.3. Daugianarė koreliacinė regresinė analizė	59
IŠVADOS	62
LITERATŪRA	63
ANOTACIJA	65
ANNOTATION	65
SANTRAUKA	66
SUMMARY	68
PRIEDAI	70

PRIEDAI

1 PRIEDAS. Kredito unijų balansas 2006 – 2010 m. (tūkst. Lt).....	68
2 PRIEDAS. Kredito unijų pelno (nuostolių) ataskaita 2006 – 2010 m. (tūkst. Lt).....	71
3 PRIEDAS. Užimtumas kredito įstaigose 2006 – 2010 m.	72
4 PRIEDAS. Lietuvos ekonomikos ir finansų rodikliai 2005 – 2011 m.	73
5 PRIEDAS. Bankų ir kredito unijų pagrindiniai finansiniai rodikliai 2005 – 2011 m.....	74
6 PRIEDAS. Lietuvos, Lenkijos ir Airijos kredito unijų veiklos charakteristika 2006-2010 m.	75

LENTELĖS

1 lentelė. Lietuvos finansų sistema 2008 – 2010 m.	17
2 lentelė. Kredito unijų vystimasis 2002 – 2011 m.....	19
3 lentelė. Kredito unijų balansinės ataskaitos straipsnių ir specialiųjų atidėjimų kaita	20
4 lentelė. Lietuvos ekonomikos ir finansų rodikliai 2008 – 2011 m.....	29

PAVEIKSLAI

1 paveikslas. Kredito unijų turto dalis bankų sistemoje (proc.).....	21
2 paveikslas. Kredito unijų principai	24
3 paveikslas. BVP kaitos veiksniai (išlaidų metodu) 2005 – 2011 m.....	31
4 paveikslas. Kredito unijų turto dalis bankų sistemoje (proc.) 2002 – 2011 m.....	35
5 paveikslas. Kredito unijų narių skaičius, tūkst. 2002 – 2011 m.	36
6 paveikslas. Bankų ir kredito unijų turto (aktyvų) pokytis, proc. 2005 – 2011 m.	38
7 paveikslas. Finansų sektoriaus sudėtis, proc. 2011 m.	42
8 paveikslas. Bankų ir kredito unijų turto (aktyvų) pokytis, proc. 2005 – 2011 m.	43
9 paveikslas. Bankų suteiktos paskolos ir indėliai 2005 – 2011 m.....	44
10 paveikslas. Indėlių pokytis, proc. 2005- 2011 m.	45
11 paveikslas. Kapitalo (nuosavybės) pokytis,(proc.) 2005 – 2011 m.	46
12 paveikslas. Kredito unijų pelnas (nuostoliai) 2005 – 2011 m.....	47
13 paveikslas. Bankų pelnas (nuostoliai) 2005 – 2011 m.....	48
14 paveikslas. Santaupų pokytis (proc.) per metus.....	50
15 paveikslas. Kredito unijų narių skaičius, tenkantis 1000 gyventojui.....	51
16 paveikslas. Kredito unijų turtas, tenkantis vienam gyventojui (eurais)	52
17 paveikslas. Kredito unijų turto, tenkančio vienam gyventojui, pokytis (proc.).....	53
18 paveikslas. Turto pokytis (proc.) per metus.....	56
19 paveikslas. Paskolų pokytis (proc.) per metus	57
20 paveikslas. Rezervo pokytis (proc.) per metus	58
21 paveikslas. Kredito unijų narių skaičiaus prognozė.....	59
22 paveikslas. Kredito unijų indėlių apimčių prognozė.....	60
23 paveikslas. Kredito unijų turto (aktyvų) prognozė	60

SANTRUMPOS

BVP – Bendrasis vidaus produktas;

EBPO – Europos bendradarbiavimo ir plėtros organizacija;

ECB – Europos Centrinis Bankas;

ES – Europos Sąjunga;

JTO – Jungtinių tautų organizacija;

LB – Lietuvos bankas;

LCKU – Lietuvos Centrinė kredito unija;

LR – Lietuvos Respublika;

LRS – Lietuvos Respublikos Seimas;

NATO - North Atlantic Treaty Organization;

SKOK - Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo - Kredytowe (Lenkija) – Kolektyvinis taupymo ir kredito bankas;

SVKI – suderintas vartotojų kainų indeksas;

VVP – Vyriausybės vertybiniai popieriai;

TUI – tiesioginės užsienio investicijos;

VKI – vartotojų kainų indeksas;

WOCCU – World Council of Credit Unions – Pasaulio Kredito Unijų Taryba.

IVADAS

Temos aktualumas. Kiekvienos išsivysčiusios šalies siekis – tapti konkurencinga, žiniomis grįsta ekonomikoje, būti saugia, išsilavinusia, sveika visuomene, diegiant modernias, dinamiškas technologijas. Ne išimtis ir Lietuvos valstybė, kurios noras būti pilnaverte Europos Sąjungos, NATO nare, skaidriai vykdyti savo šalies politiką, siekti aukščiausių ekonominių rezultatų.

Naujos ūkio šakos, naujos technologijos bei inovacijos sparčiai plėtojasi globalioje pasaulio ekonomikoje. Valstybės, verslai ir žmonija neapsiriboja turimomis žiniomis, esamais ištekliais ir nuolatos ieško inovatyvių sprendimų bei idėjų gerovei tobulinti. Finansų sektoriaus struktūra turi didelę įtaką naujų įmonių steigimosi procesui ir veikiančių įmonių plėtotei. Kitaip sakant, finansų sektorius turi įstengti finansuoti visus įmonių plėtojimosi etapus: besisteigiančios įmonės turi turėti galimybę gauti kapitalo veiklos pradžiai, o dideli koncernai – tarptautinei plėtrai.

Kitų šalių empiriniai faktai rodo, kad nuo šalies finansų sektoriaus plėtotės laipsnio ypač priklauso mažų ir vidutinių įmonių plėtra, o didelės bendrovės gali pasiskolinti užsienio kapitalo rinkose. Pavyzdžiui, rizikos kapitalo institucijų trūkumas Lietuvoje stabdo aukštųjų technologijų įmonių steigimosi procesą. Kreditavimo stoka naujoms inovatyvioms įmonėms įtakoja ekonomikos stagnacijos priežastis. Todėl ne tik bankai, investiciniai fondai, draudimo kompanijos, bet ir kredito unijos imasi finansuoti vis didesnius projektus, teikti būsto paskolas bei tarpininkauti tarp miesto ir kaimo gyventojų. Ne be priežasties Jungtinių Tautų Organizacija 2012-uosius metus paskelbė tarptautiniais kooperatyvų metais. Anot JTO, apie 1 mlrd. pasaulio gyventojų vienokiu ar kitokiu būdu priklauso kooperatyvams, o Europoje 20% bankinės rinkos užima kooperatiniai bankai.

Kredito unijos tampa bankų konkurentėmis smulkiojo ir vidutinio verslo paskolų segmente, ypač nedideliuose miesteliuose. Tai didina konkurenciją paskolų rinkos segmente ir prisideda prie verslo plėtojimo periferiniuose Lietuvos rajonuose. Kredito unijos, per sąlyginai trumpą laikotarpį, sugebėjo smarkiai paveikti daugelio žmonių gyvenimus, padėdamos žmonėms siekti geresnio gyvenimo, kelti jų gerbūvį, suteikti pasitikėjimo jausmą - per solidarumo skatinimą, bendradarbiavimo puoselėjimą, atsakomybės jausmo ir demokratinės savivaldos sąvokos įdiegimą.

Problema. Lietuvoje kredito unijos vis dar užima sąlyginai mažą kreditavimo sektoriaus dalį ir tai neleidžia užsitikrinti stabilios padėties finansų sektoriuje. Svarbu ištirti bankų ir kredito unijų skirtumus, pranašumus bei trūkumus, atsižvelgiant į tai, koreguoti veiklos principus, analizuoti ekonominius rodiklius, siekti aukščiausių rezultatų finansų srityje. Esant didelei konkurencijai, kredito unijos turėtų kuo labiau išsiskirti iš kitų kreditus teikiančių finansinių institucijų, taip keliant pasitikėjimą, formuojat įvaizdį visuomenėje. Finansų sektoriaus poveikis šalies ekonomikai yra gyvybiškai svarbus, todėl turi būti teigiamas valstybės požiūris į finansines institucijas, tarpusavio pasitikėjimas ir bendras siekis – gerbūvio kūrimas.

Kredito unijos gerina savo ekonominius ir socialinius rezultatus, tačiau vis dar 50 proc. visų kredito unijų dirba nuostolingai. Tai labai žymus rodiklis, kurį būtina gerinti, imtis priemonių, skatinančių pelningumo didėjimą. Gyvybiškai svarbu pritraukti naujus kredito unijų narius, kurie prisidėtų prie bendro pajinio kapitalo. Gausesnis būrys narių užtikrintų ekonominį stabilumą, net sunkmečio sąlygomis.

Darbo tyrimo objektas. Lietuvos kredito unijų veikla ir plėtros galimybės.

Darbo tikslas. Išanalizuoti ir įvertinti kredito unijų Lietuvoje veiklą.

Darbo uždaviniai:

1. Teoriniu aspektu išnagrinėti kredito unijų Lietuvoje veiklą.
2. Atlikti kredito unijų veiklos lyginamąją analizę.
3. Įvertinti ir pagrįsti kredito unijų Lietuvoje plėtros galimybes.

Tyrimo **hipotezė.** Kredito unijos Lietuvoje turi plėtros perspektyvą.

Darbe naudojami tyrimo **metodai:**

- Mokslinės literatūros analizė;
- Antrinių duomenų analizė;
- Aprašomasis metodas;
- Statistinių duomenų analizė;
- Lyginamoji analizė;
- Daugianarė koreliacinė regresinė analizė (Pirsono koreliacijos modelis).

Darbo struktūra. Magistrinį baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados ir literatūros sąrašas. Remiantis moksline literatūra, teisiniais aktais conceptualiojoje dalyje aiškinama kredito unijų samprata, veiklos ypatumai. Antrojoje dalyje apžvelgiama šalies makroekonominė situacija, bankų, kredito unijų veiklos situacija septynerių metų laikotarpyje. Analitinėje dalyje atliekama bankų ir kredito unijų lyginamoji analizė, lyginamos Lietuvos, Lenkijos ir Airijos kredito unijos, jų veiklos rezultatai bei Pirsono koreliacijos metodo pagalba apskaičiuojama Lietuvos kredito unijų plėtros perspektyva.

Literatūros apžvalga. Darbe naudojami kredito įstaigų veiklą reglamentuojantys teisės aktai, įstatymai, finansų sektoriaus plėtros strategija, Lietuvos statistikos departamento duomenys, Lietuvos banko informacija, Lietuvos Centrinės kredito unijos ir kitų kredito unijų duomenys. Taip pat analitinėje dalyje naudojami Lenkijos bei Airijos nacionalinių statistikos departamentų duomenys, Pasaulinės kredito unijų asociacijos statistikos rodikliai.

I. KREDITO UNIJŲ TEORINĖ SAMPRATA

1.1. Kredito unijų samprata

Kredito įstaigos funkcionavo dar gilioje senovėje ir jų pagrindinis veiklos principas mažai pakito iki šių dienų. Moderniame ir dinamiškame pasaulyje kreditavimo sąvoka nepakito, tačiau žymiai pasikeitė pats procesas. Pastarasis tapo neatsiejamas nuo šiuolaikinių technologijų, inovatyvaus požiūrio į kreditą bei sugriežtintų sąlygų. Ypač tai aktualu, kai pasaulio ekonomiką kausto stagnacija, didelis nedarbo lygis, žemai kritę ekonominiai rodikliai, pristabdyta prekių ir paslaugų gamyba. Valstybės imasi įvairių priemonių likviduoti neigiamus ekonominius padarinius, teikia daug vilčių naujiems verslams, naujoms idėjoms.

Finansų įmonė - tai Lietuvos Respublikos įmonė arba užsienio valstybės įmonės padalinys, kuris veikia Lietuvos Respublikoje įstatymų, reglamentuojančių finansinių paslaugų teikimą ir finansų įstaigų veiklą, nustatyta tvarka ir verčiasi vienos arba daugiau šio Įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 2, 3, 5–17, 19 punktuose nurodytų finansinių paslaugų teikimu. Taip skelbia Lietuvos Respublikos seimas. Finansų įstaiga – labai plati sąvoka, apimanti bankus, draudimo bendroves, investicinius fondus, kredito unijas, lizingus teikiančios įmonės.

Šiuo metu finansų įstaigų priežiūrą Lietuvoje atlieka trys institucijos: Lietuvos bankas (Kredito įstaigų priežiūros departamentas), Valstybinė draudimo priežiūros tarnyba ir Vertybinių popierių komisija. Lietuvos finansų rinkoje jau veikia finansų konglomeratai, kurių veiklą prižiūri kelios priežiūros institucijos. Glaudžiai bendradarbiauja statistikos departamentas ir finansų ministerija. Pagal statistinius duomenis finansų ministerija koreguoja strateginius planus, teikia seimui įstatymus bei jų pataisas. Finansų įstaigos gali stebėti ekonominius rodiklius, jų pokyčius ir imtis priemonių gerinti savo veiklą, didinti pelningumą.

Visos finansų įmonės siekia pelno, tačiau yra ir tokių, kurioms svarbūs socialiniai klausimai. Tai kredito unijos. Yra daug institucijų skirtingai apibrėžiančių kredito unijų sampratą. Kredito unija – kredito įstaiga, kuri tenkina savo narių ūkinius ir socialinius poreikius ir turi licenciją verstis, ir verčiasi indėlių ir kitų grąžintinų lėšų priėmimu iš šiame įstatyme nustatytų neprofesionalių rinkos dalyvių ir jų skolinimu, taip pat turi teisę verstis kitų finansinių paslaugų teikimu ir prisiima susijusią riziką bei atsakomybę. Taip teigia Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymas, patvirtintas 1995 metais ir nuolat pildomas, tobulinamas, skatinant verslumą.

Finansų ministerija kredito uniją apibrėžia kaip kooperatiniais pagrindais suorganizuotą, fizinių asmenų ar fizinių asmenų kartu su Lietuvos Respublikoje įregistruotomis visuomeninėmis organizacijomis, profesinių sąjungų organizacijomis, religinėmis bendruomenėmis ir bendrijomis, žemės ūkio kooperatyvais savanoriškai įsteigtą kredito įstaigą, telkiančią savo narių ir savo asocijuotų

narių ir klientų pinigų narių ūkiniais bei socialiniams poreikiams tenkinti savitarpio paskolų teikimo būdu ir prisiimančią su tuo susijusią riziką bei atsakomybę¹. Tiek viena, tiek kita sąvoka skelbia, kad kredito unija – tai yra kooperatiniais pagrindais sukurta finansinė institucija, teikianti paslaugas tik savo nariams. Kredito unijos nariai sudaro bendrą santaupų fondą, iš kurio teikia paskolas vienas kitam, nustatydami sau priimtinas sąlygas. Nariai vienijasi pagal tam tikrą bendrą kriterijų ir demokratiškai valdo kredito uniją pagal veikiančius įstatymus.

Lietuvos kredito unijų įstatyme (2002) nustatomos narystės kredito unijoje sąlygos, kredito unijos veiklos ypatumai - apibrėžtos galimybės pritraukti lėšas ir jas investuoti, nustatyta organizacinė kredito unijos struktūra, kredito unijų priežiūra, kredito unijos organizavimo ir likvidavimo teisiniai aspektai. Remiantis Indėlių draudimo įstatymu (2002), indėliai, laikomi kredito unijose yra draudžiami Valstybiniame indėlių draudimo fonde. Kredito unijas prižiūri Lietuvos bankas, joms taikomi minimalūs 30 proc. likvidumo ir 13 proc. kapitalo pakankamumo normatyvai. Kredito unija privalo laikytis šio įstatymo nuostatų ir savo įstatų, Lietuvos Respublikos įstatymų, sudaryti sąlygas savo nariams naudotis jiems priklausančiomis teisėmis, laiku ir tinkamai vykdyti įsipareigojimus kredito unijos nariams ir tretiesiems asmenims.

Pagal Lietuvos Kredito unijų įstatymą Lietuvos kredito unijos gali priimti indėlius iš įvairių asmenų, įskaitant savo narius ir asocijuotus narius, taip pat iš Lietuvoje įregistruotų kredito unijų asociacijų, asociacijų, religinių bendruomenių, profesinių sąjungų organizacijų, labdaros įstaigų, Lietuvos Vyriausybės ir (ar) savivaldybių įgaliotų institucijų, ir tarptautinių ar užsienio valstybių labdaros įstaigų. Taip pat, iki kredito unija įstos į Centrinę kredito uniją, ji gali priimti indėlius iš kitų kredito unijų, nesančių Centrinės kredito unijos narėmis. ECB pažymi, kad, pagal Kredito unijų įstatymą, kredito unijos nariais gali tapti įvairūs asmenys, įskaitant nuolat Lietuvoje gyvenančius fizinius asmenis ir tam tikrus Lietuvoje įregistruotus juridinius asmenis (pvz., asociacijos, profesinių sąjungų organizacijos, religinės bendruomenės ir bendrijos bei žemės ūkio kooperatyvai).

Autoriai nevienodai apibrėžia kredito unijas. G.Kancerevičius (2004) kredito unijas apibūdina kaip finansinio tarpininkavimo institucijas, kurios pritraukia susivienijusių pagal tam tikrą požymį asmenų santaupas ir teikia paramą bei finansines paskolas tik savo nariams. N.Ryderio (2009) ir C.Chambers nuomone, kredito unijos yra finansiniai kooperatyvai, tenkinantys savo narių poreikius. Ch.Fergusonas (1997) ir D.McKillopas (2003) teigia, kad kredito unijos yra savipagalbos, taupymo ir paskolų organizacijos, tarnaujančios savo narių poreikiams. Kredito unijų sąvoka plati, bet tuo pačiu ir konkreti. Kiekvienas apibrėžimas skirtingai skamba, tačiau jo esmė vienoda: tai finansų įstaiga, kurią vienija nariai, įnešę savo dalį (pajų), jie valdo įstaigą, dalijasi pelną. Kredito unijų tikslas - būti kuo arčiau žmonių ir garantuoti paslaugų kokybę, remiantis geranoriškumu bei supratingumu, liudija apie stiprų bendruomenės jausmą ir stiprėjantį socialinės ekonomikos potencialą Lietuvoje.

¹ Ūkio ministerija. Finansų sektoriaus plėtros strategija iki 2015 metų.

Kredito unijas priimta traktuoti ne kaip pelno, o kaip savitarpio pagalbos organizacijas. Tokios organizacijos pagrįstos pasitikėjimo principu. Tačiau kredito unijos taip pat yra finansų tarpininkai, kurie turi vadovautis protingos ir atsargios bankininkystės principais (pvz., specialių atidėjimų formavimas paskolų portfeliui ir pan.). Taigi kredito unijos yra dvilypės prigimtys. Jeigu kredito unijos pagrįs savo veiklą pasitikėjimo principu, tai esant greitam kredito unijų augimui (kurį matome paskutiniu metu) gali papildinėti kredito unijų blogų paskolų portfelis, o tai sukels kai kurių kredito unijų bankrotą, kartu sumažins pasitikėjimą pačiu kredito unijų judėjimu.

Daugelyje pasaulio šalių, ypač Vakarų Europoje, kredito kooperatyvai išaugo į didelius kooperatinius bankus, tokius kaip Rabobank², Desjardins, kurie teikia visas normalias bankų paslaugas, bet jų valdyje išlikęs toks pats principas - kooperatinių bankų savininkai yra kooperatyvų nariai ir renka banko valdymo organus pagal tą pačią taisyklę - "vienas narys - vienas balsas".

Kooperatiniai bankai prisideda prie socialinės ekonominės plėtros, ypač skurdo mažinimo, darbo vietų kūrimo procese, tačiau apie tai žino sąlyginai mažas skaičius žmonių. Būtent mažas informatyvumas JTO paskatino 2012 m. paskelbti tarptautiniais kooperatyvų metais, taip siekiant didinti jų populiarumą, diegti gyventojams atsakingos bankininkystės principus, skleisti daugiau informacijos apie kooperatinių bankų veiklą, jų privalumus ir skirtumus nuo bankų.

Kredito unijos skiriasi nuo bankų vienu svarbiu atžvilgiu - kiekviena kredito unija, skirtingai nuo banko filialo, yra kaip atskira, autonomiška savo narių valdoma įmonė, kurios nariai yra ir savininkai, ir klientai, atsakingi už įmonės eigą, augimą ir rentabilumą. Kredito unija yra savo bendruomenės partnerė, per kreditą padedanti kurti naujas darbo vietas. Svarbu paminėti, kad kredito unijoms pelnas nėra pats svarbiausias rodiklis ir siekiamybė, kadangi jos veikla grindžiama socialiniu aspektu.

² Rabobank – didžiausias Olandijos kooperatinis bankas, kurio paslaugomis naudojasi 9 iš 16 mln. gyventojų.

1.2. Kredito unijų ištakos

Kredito unijos finansinių paslaugų sferoje atsirado vėliau negu komerciniai bankai, kai šie negalėjo, o greičiausiai ir nenorėjo dirbti su smulkiais mažas ir vidutinės pajamas gaunančiais klientais. Įvairiose šalyse kredito unijos atsirado skirtingu laiku, jau susiformavus jų bankinei sistemai. JAV spartus kredito unijų steigimasis sutapo su Didžiąja depresija. Ir šiuo metu JAV kredito unijų veikla išplėtota labiausiai. Lenkijoje pirmosios kredito unijos pradėjo steigtis dar XIX amžiaus pabaigoje, vėliau jų steigimasis atsinaujino po 1990 metų.

Kredito unijos idėja gimė Pietų Vokietijoje apie XIX a. vidurį, kai Heddesdorfo meras F.Reiffeisenas, matydamas savo miesto ir apylinkių gyventojų bėdas, 1850 metais sukūrė pirmąją kooperatinę kredito draugiją. Šios apylinkės gyventojai galėjo sutelkti savo santaupas ir savo tarpe duoti paskolas. F.Reiffeisenui pavyko sudaryti gerą sistemą žemės ūkiui kredituoti. Taupymo palaikymas sutraukė į taupmenų skolinamąsias kasas dideles sumas. F.Reiffeiseno pavyzdys paskatino daugelį imtis to pačio darbo, dirbant su juo kartu ar atskirai.

Panašiu metu Šiaurės Vokietijoje vyko panašus kredito kooperatyvų judėjimas, buvo įsteigtas Hermano Schulzo „Volksbanken“, t.y. „liaudies bankas“. Reiffeiseno kredito kooperatyvai pradžioje dirbo daugiausia žemės ūkio sektoriuje, tuo tarpu „Volksbanken“ veikė miestuose, tarnaudami darbininkams, amatininkams bei smulkiesiems verslininkams. H.Schulzas propagavo ne tik kredito organizavimą, bet ir gamybos bendrovių, siekiant išspręsti socialinę problemą, steigimą.

Antroje XIX amžiaus pusėje kredito unijų idėja sparčiai plito Vokietijoje ir kitose Vakarų Europos šalyse. Tai tik įrodo, kad ši nauja finansinės institucijos forma patenkino daugelio žmonių lūkesčius ir poreikius. Kredito unijos turi senas ir plačias tradicijas Europoje ir Šiaurės Amerikoje. Kai kurių nacionalinių kredito unijų asociacijų sukurti bankai turi aukščiausius tarptautinius pasitikėjimo reitingus ir aktyviai veikia tarptautinėse finansų rinkose. Kitų šalių praktika rodo, kad kredito unijos auga sparčiau nei bankai. Taip yra ne todėl, kad jos būtų mažesnės, bet dėl savo veiklos principo - kredito unijos dirba savo bendruomenei. Kredito unija yra savo bendruomenės partnerė, per kreditą padedanti kurti naujas darbo vietas. Ji leidžia savo nariams pasijusti bendruomenės dalimi, prisidedančia ne tik prie savo asmeninės, bet ir prie visuomeninės gerovės. Taigi, apibendrinant galima būtų teigti, jog kredito unijos tai galimybė kiekvienam iš mūsų pasiskolinti paprasčiau ar taupyti pelningiau.

JAV kredito unijų veikla ypač išsiplėtė Didžiosios depresijos metu, kai dauguma kitų kredito institucijų bankrutavo arba negalėjo teikti klientams finansinių paslaugų. 1901 m. F.Reiffeiseno idėja pasiekė Šiaurės Ameriką. Teismo darbuotojas A.Desjardins³, matydamas Kanados prancūzų ūkininkų sunkumus gauti paskolas iš anglų valdomų bankų, įsteigė pirmą kredito uniją Kanados Kvebeko

³ Developpment international Desjardins – vienas didžiausių kooperatinių bankų pasaulyje, esantis Kanadoje.

provincijoje. Kaip ir kitose šalyse, kredito unių judėjimas sparčiai plėtėsi. Šiai dienai Kvebeko Desjardins kredito unių judėjimas pagal gyventojų skaičių yra vienas stipriausių visame pasaulyje. Desjardins judėjimas išaugo į galingą finansinę instituciją, kuri labai daug prisidėjo prie Kvebeko provincijos ekonominės plėtros, žemės ūkio bei verslo klestėjimo, ypatingai padėjo augti smulkiam ir vidutiniam verslui.

Daugelyje pasaulio šalių, ypatingai Vakarų Europoje, kredito kooperatyvai išaugo į didelius kooperatinius bankus kurie teikia visas bankų paslaugas, bet jų valdyme išlikęs toks pats principas – kooperatinių bankų savininkai yra kooperatyvų nariai ir renka banko valdymo organus pagal tą pačią taisyklę – „One member – one vote“⁴. Kredito unijos skiriasi nuo bankų vienu esminiu atžvilgiu – kiekviena kredito unija, skirtingai nuo banko filialo, yra kaip atskira, autonomiška savo narių valdoma įmonė, kurios nariai yra ir savininkai, ir klientai, atsakingi už įmonės eigą, augimą ir rentabilumą. Kredito uniją yra savo bendruomenės partnerė, per kreditą padedanti kurti naujas darbo vietas.

Šiuolaikinėje rinkos ekonomikoje šalia tokių finansinių institucijų, kaip bankai vis didesnę vystimosi pagreitį ir reikšmę įgauna kredito unijos. Per pastaruosius šimtą penkiasdešimt metų kredito unijos ir kitos kooperatinės organizacijos sugebėjo smarkiai paveikti daugelio žmonių gyvenimus, padėdamos žmonėms siekti geresnio gyvenimo, kelti jų gerbūvį, suteikti pasitikėjimo jausmą - per solidarumo skatinimą, bendradarbiavimo puoselėjimą, atsakomybės jausmo ir demokratinės savivaldos sąvokos įdiegimą. Kredito unijos ir kooperatyvai vaidina svarbų socialinį vaidmenį, kuris yra ypatingai svarbus kiekvienai valstybei, jos gyventojams, ne išimtis ir Lietuva.

⁴ Iš anglų k. „Vienas narys – vienas balsas“.

1.3. Lietuvos kredito unijų veiklos charakteristika

XIX a. pabaigoje kredito kooperatyvų idėja pasiekė Lietuvą. Pirmoji kredito unija Taupmenų skolinimosi bendrovė įkurta 1871 metais Pabiržėje. Nors kredito unijos ypač išpopuliarėjo prieškario Lietuvoje, sovietinės okupacijos metai iškraipė kredito kooperacijos principus. Tiek Europoje, tiek Šiaurės Amerikoje bei Lietuvoje kredito unijų judėjimas sparčiai išaugo ir 1928 metais buvo įregistruoti 624 kredito kooperatyvai, kurie valdė 37% indėlių ir 37,5% paskolų rinkos. Visų pasaulio kredito unijų tikslai yra panašūs:

- Skatinti taupymą ir išmintingą šeimos finansų valdymą;
- Puoselėti demokratiškumą, solidarumą, bendradarbiavimą, socialinės atsakomybės jausmą, kooperatinę dvasią;
- Teikti savo nariams paskolas bei kitas finansines paslaugas kuo palankesnėmis sąlygomis, sudaryti saugias sąlygas indėliams;
- Skatinti smulkų ir vidutinį verslą, efektyvų žemės ūkui valdymą.

Kanados lietuviai nuo 1955 m. yra įsteigę keturias kredito unijas, kurios turėjo svarbų vaidmenį pokario lietuvių imigrantų ekonominiame gyvenime, ypatingai suteikdamos paskolas būsto įsigijimui bei bendram gyventojų gerbūvio kėlimui. I.Čepienės ir V.Terlecko (1999) teigimu, vėliau kredito kooperatyvų mažėjo, tačiau tai buvo jų jungimosi ir konsolidavimosi išdava. Pagausėjo kredito kooperatyvų narių, o patys kooperatyvai tapo finansiškai pajėgesni. 1939 m. pabaigoje Lietuvoje veikė 310 kooperatyvų ir jiems priklausė 119 tūkst. narių.

1993 – 1995 m. Lietuva išgyveno pereinamąjį laikotarpį nuo planinės į rinkos ekonomiką. Tais metais susiklosčiusios ekonominės sąlygos apribojo užsienio investicijų pritraukimą į Lietuvą. Gana pigiai įgiję didelį turtą, naujieji savininkai dažniausiai net nebandė jo restruktūrizuoti ar modernizuoti su tikslu sukurti konkurentabilų ir efektyvų verslą. Naujai įsigyta ir jokio pelno nenešanti turtą įkeisdavo bankams, o gautas paskolas naudodavo prestižiniam vartojimui, tolesniam neefektyviam plėtimuisi. Toks privatizavimo būdas ne tik žlugdė šalies pramonės potencialą, bet ir labai sunkia našta užgulė Lietuvos bankų sektorių, sukurdamas daugiamilijoninius neveiksnius aktyvus. Neigiami čekinio privatizavimo efektai stipriausiai pasireiškė būtent bankų sektoriuje ir tapo viena iš bankų krizės priežasčių.

Atkūrus Nepriklausomybę Lietuvoje kredito unijų steigimą pradžioje stabdė minimalūs reikalavimai komerciniams bankams ir teisinės bazės nebuvimas. Teisinis pagrindas steigti kredito unijas buvo 1995 metais priimtas Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymas. Juo siekta atkurti kooperacinio kredito sistemą ir paspartinti jos plėtrą Lietuvoje. Lietuvos bankui buvo pavesta kredito unijų veiklos priežiūra. Tačiau priimtas įstatymas numatė nemažai kredito unijų veiklos ribojimų, kurie turėjo įtakos pajinio kapitalo dydžiui:

- minimalus kredito unijos pajus sudarė 300 litų (tuo metu tai buvo labai aukštas rodiklis);
- minimalus kredito unijos narių skaičius buvo nustatytas 50 žmonių;
- minimalus akcinis kapitalas – 15 000 litų;
- maksimali paskola vienam kredito unijos nariui negalėjo viršyti 10 proc. indėlių sumos;
- paskolos suma negalėjo būti didesnė negu 10 pajaus įnašų.

Pirmąją kredito unija tapo „Vievio taupa“. O jauniausiai iš šiuo metu veikiančių – Pareigūnų kredito unijai – Lietuvos bankas veiklos licenciją išdavė 2008 metų birželio mėnesį. Įvertinus tai, kad kredito unijos veikia visoje Lietuvoje, ypač rajonuose bei kaimo gyvenvietėse, kur dirbama išskirtinai su fiziniais asmenimis ir ūkininkais, kredito unijų rinkos dalis šiame segmente sudaro 10 – 15 proc., priklausomai nuo rajono. Nuolatinis kredito unijų aktyvų augimas (25 proc. per metus) kiekvienais metais užtikrina kredito unijų užimamos bankinės rinkos dalies didėjimą.

Kredito unijos – vienintelės lietuviško kapitalo kredito įstaigos Lietuvoje. Jose priimti indėliai yra skirti tik rajono, kuriame įsikūrusi kredito unija, vystymuisi. Dėl šios priežasties rizika, kad kredito unijos kapitalas bus išvežtas iš Lietuvos, yra minimali. Svarbu tai, kad kredito unijos teikia kaimo bei rajono tipo vietovėse, kuriose bankai vengia dirbti dėl itin žemo pelningumo.

Narystė kredito unijoje gali būti grindžiama šiais kriterijais:

- darbas toje pačioje įmonėje, įstaigoje;
- profesinis bendrumas;
- priklausymas tam tikram formaliam asmenų junginiui: organizacijai, įskaitant visuomenines ir profesines, bet išskyrus politines partijas; mokymosi, etninei kultūros, socialinei ar religinei draugijai ar bendruomenei ir pan.;
- gyvenimas toje pačioje gyvenamojoje vietovėje – miestelyje, seniūnijos teritorijoje ar kitame savivaldybės tarybos nustatyta teritoriniame darinyje, jeigu seniūnijos teritorija nėra apibrėžta.

Visos kredito unijos turi savo narystės kriterijus ir kiekvienas asmuo atitinkantis juos gali tapti tikruoju arba asocijuotu nariu. Tiek tikrasis, tiek ir asocijuotas narys gali naudotis visomis kredito unijoje teikiamos paslaugomis, tačiau asocijuotas narys negali dalyvauti kredito unijos valdyme, t.y. negali balsuoti kredito unijos visuotiniame narių susirinkime ir negali būti išrinktas į kredito unijos valdymo organus.

Norint tapti kredito unijos nariu, reikia įsigyti pajų, t.y. įmokėti minimalią pajinę įmoką, kuri pagal galiojančius įstatymus yra 100 litų fiziniam asmeniui ir 1000 litų juridiniam asmeniui, tačiau kiekviena kredito unija savo įstatuose gali numatyti ir didesnę minimalų pajaus dydį. Pajus yra kredito unijos nario nuosavybė ir grąžinamas nariui išstojus iš kredito unijos. Kai kuriuose kredito unijose gali

būti imamas vienkartinis stojamasis mokestis, kuris nariui nėra gražinamas.

Kredito unijų paslaugos teikiamos labai plačiam gyventojų segmentų ratui: pensininkams, ūkininkams, miesto gyventojams, žemas ir vidutines pajamas turintiems darbuotojams, taip pat labiausiai pažeidžiamiems socialiniams sluoksniams. Socialinius kredito unijų pasitikėjimo aspektus pažymi užsienio mokslininkai, teigdami, kad kredito unijos tarsi didelės šeimos, jas vienija bendri lūkesčiai, siekiai, problemos ir demokratiškas požiūris į valdymą. Kredito unijos teikia platų spektrą finansinių paslaugų, kurios patenkina įvairius gyventojų poreikius:

- Taupymo paslaugos. Priimami terminuoti bei taupomieji indėliai, atidaromos banko sąskaitos;
- Kasos operacijos. Pinigų pervedimas, grynujų pinigų įnešimas ir gryninimas;
- Kreditavimo paslaugos. Teikiamos vartojimo, būsto, verslo, studijų paskolos;
- i-unija. Lietuvos kredito unijų internetinės bankininkystės sistema.

Visas svarbiausias banko funkcijas atlieka ir kredito unijas. Tačiau pastarosios dar ne tokios populiarios. Tai atspindi finansų rinkos dalis, kuri tėra vos 1 procentas.

1 lentelė. Lietuvos finansų sistema 2008 – 2010 m.

	2008 metai (procentai)	2009 metai (procentai)	2010 metai (procentai)
Bankai	80,5	82,5	82,7
Kredito unijos	0,8	1,1	1,56
Lizingo bendrovės	10,8	10,4	8,3
Draudimo rinka	3,5	3,2	3,3
Pensijų fondai	1,8	2,1	3,3
Kapitalo rinkos dalyviai	2,6	0,9	1,4
VISO:	100	100	100

Šaltinis: Sudaryta autorės, remiantis finansų ministerijos ataskaita 2008 – 2010 m.

Lentelės rodmenys atspindi Lietuvos finansų rinkos sudėtį. Bankai užima svarbiausią ir didžiausią rinkos dalį. Kredito unijos palaipsniui plečia veiklą, tai akivaizdžiai įrodo kylantys statistiniai rodikliai. Akivaizdu, kad lizingo bendrovių dalis finansų rinkoje sumenko 2,1 proc. punkto, kurį „pasidalino“ išaugęs gyventojų pasitikėjimas pensijų fondais ir kredito unijomis. Rinkos pokyčius, daugiausia, lemia šalies ekonominė situacija, naujų kredito įstaigų steigimas, esamų bankrotas ar nacionalizavimas.

Kredito unijų siūlomas taupymo sąskaitas bendras galima suskirstyti į keletą grupių:

- Taupomasis indėlis – sąskaita, skirta lanksčiai ir patogiai taupyti pinigus. Kuo didesnis pinigų likutis sąskaitoje, tuo didesnės palūkanos yra išmokamos. Sąskaita gali būti papildoma bet kuriuo metu, o kartą per mėnesį pinigus iš sąskaitos galima išimti be jokių papildomų sąlygų.
- Tikslinio taupymo sąskaita – tai taupymo programa, skirta žmonėms, norintiems išmokti taupyti ir susitaupyti. Atsidarydamas tikslinio taupymo sąskaitą klientas užsibrėžia tikslą ir jo siekia – nustatytu laiku papildoma sąskaitą ta suma kurią pats nusistatė. Svarbiausia – kantrybė, kuri atsiperka, nes iš sąskaitos pinigai neišleidžiami ir gaunamos labai geros metinės palūkanos.
- Vaiko indėlis – sąskaita, skirta sutaupyti pinigų vaiko savarankiško gyvenimo pirmiesiems žingsniams. Sąskaitą bet kuriuo metu gali papildyti tėvai, seneliai, giminaičiai, o kai vaikui sueina aštuoniolika metų, jis pats nusprendžia, kaip elgtis su sutaupytais pinigais.
- Senatvės kaupiamasis indėlis – tai taupymo programa, skirta žmonėms, kurie jau šiandien galvoja apie savo gerovę po 10, 20, 30 ar net 40 metų.

Žinoma, šis grupavimas yra sąlyginis ir kiekviena kredito unija gali pasiūlyti savas indėlių modifikacijas, tačiau tokios paslaugos priimtinos ir palankiai įvertintos kredito unijų narių.

Kredito unijos Lietuvoje pradėjo veikti nuo 1994 metų. 1995 metais buvo priimtas Lietuvos kredito unijų įstatymas. Įstatymas nustatė kredito unijos sąvoką, apibrėžė narystę kredito unijoje, kredito unijų narių teises ir pareigas, kredito unijos steigimą, valdymą, likvidavimą ir reorganizavimą. Po poros metų, 1997 m. buvo įkurtas Asociacija Lietuvos kredito unijos (ALKU). Vienuolika kredito unijų pasirašė asociacijos steigimo sutartį ir nusprendė suvienyti jėgas plėtojant kredito unijų judėjimą Lietuvoje. ALKU atstovauja kredito unijas valdžios institucijose, Lietuvos banke, padeda steigti naujas kredito unijas, konsultuoja kredito unijų valdymo klausimais, diegia pažangias technologijas darbui kredito unijose, vykdo rinkodaros programas, konsultuoja kredito unijas finansų valdymo klausimais.

2000 metais buvo priimta nauja Lietuvos kredito unijų įstatymo redakcija, LCKU įstatymas ir Lietuvos gyventojų indėlių draudimo įstatymo pataisos. Centrinė kredito unija, kurios minimalus kapitalas – 1 mln. eurų, turi užtikrinti, kad visa kredito unijų sistema atitiktų ES direktyvų reikalavimus. Įkūrus Centrinę kredito uniją, įsteigtas kredito unijų stabilizacijos fondas, kuris užtikrina kredito unijų mokumą. Kartu atsisakyta minimalaus kapitalo reikalavimo konkrečiai kredito unijai. 2002 m. Lietuvos bankas suteikė licenciją LCKU – kooperatiniam finansiniam kredito unijų centrui, užtikrinančiam kredito unijų sistemos stabilumą ir likvidumą. Dar vėliau, 2004 metais įsigaliojo nauja Lietuvos Respublikos Centrinės kredito unijos įstatymo redakcija, kuri leido LCKU efektyviau vykdyti savo veiklą. Dažni įstatymų papildymai lengvinantys kredito unijų veiklą rodo šios finansų institucijos

svarbą Lietuvos finansų rinkoje. Lietuvoje šiuo metu veikia 72 kredito unijos, 62 iš jų vienija Lietuvos centrinė kredito unija ir Asociacija Lietuvos kredito unijos. Lietuvos kredito unijoms priklauso daugiau nei 120 tūkst. narių. Kaip augo kredito unijos per pastaruosius devynerius metus galima matyti pirmoje lentelėje.

2 lentelė. Kredito unijų vystimasis 2002 – 2011 m.

	2002	2003	2004	2005	2006	2008	2009	2010	2011
KU skaičius	53	57	61	65	66	67	67	68	72
Narių skaičius tūkst.	21	32	45	57	69,6	83,4	98	117	123,7
KU turto dalis bankų sistemoje (proc.)	0,41	0,56	0,64	0,67	0,78	0,81	1,1	1,56	1,8

Šaltinis: Sudaryta autorės, remiantis Finansų ministerijos ataskaita 2011 m, Lietuvos banko duomenimis.

Nors kaip matome kredito unijos vystėsi gana sparčiai, tačiau jų užimama finansų rinkos dalis labai maža palyginti su vakarų šalimis. Pavyzdžiui, JAV kredito unijos užima 20-30 proc. rinkos, kaimyninėje Lenkijoje - apie 10 proc., o Airijoje apie du trečdaliai gyventojų yra unijų nariai.

Vertybės, kuriomis vadovaujasi Lietuvos Centrinė kredito unija:

- kooperatiniai principai – mes laikomės kooperatinių principų;
- bendruomeniškumas – mes skatiname tarpusavio pagalbą, narių pasitikėjimą savo jėgomis, mes rūpinamės kredito unijų bendruomenių narių problemomis;
- savanoriškas darbas – valdymo organų nariai savanoriškai dirba bendruomenės ir visuomenės labui;
- atsakomybė – mes prisiimame atsakomybę valdydami bendruomenės finansus, atsakingai žiūrime į veiklą, esame atsargūs ir sąžiningi;
- veiklos skaidrumas – mes teikiame skaidrią informaciją apie kredito unijų ir Lietuvos centrinės kredito unijos veiklą nariams ir visuomenei;
- pagarba nariams – mes gerbiame kiekvieną savo ir kredito unijos narį;
- novatoriškumas – mes nuolat siekiame žengti žingsnis į žingsnį su naujovėmis;
- nuolatinis žinių siekimas - mes nuolat mokomės ir tobulėjame;
- patirtis ir kompetencija – mes siekiame būti kompetentingi;

Kredito unijų veiklos principai tarsi fenomenas šiuolaikinėje finansų sistemoje, kur pelno siekiama bet kokiomis priemonėmis. Alternatyvioji bankininkystė (kredito unijos) tampa patrauklia kredito įstaiga su plačia paslaugų apimtimi, kokybišku aptarnavimu, socialės atsakomybės principais, aukštais vadybos standartais, vis stiprėjančia rinkodaros sistema.

3 lentelė. Kredito unijų balansinės ataskaitos straipsnių ir specialiųjų atidėjimų kaita (mln.Lt)

Eil. Nr.	Balansinės ataskaitos straipsnio pavadinimas	2010-04- 01	2011-01- 01	2011-04- 01	Pasikeitimas (proc.)	
					I ketvirtį	Per metus
1.	Turtas (aktyvai)	1 021,5	1 276,9	1 382,4	8,3	35,3
2.	VVP	95,9	133,1	166,3	24,9	73,4
3.	Suteiktos paskolos (apskaitinė vertė)	600,1	752,1	795,9	5,8	32,6
4.	Indėliai	883,3	1 083,5	1 186,6	9,5	34,3
	Iš jų – kredito unijų narių ir asocijuotų narių	876,1	1 076,2	1 179,2	9,6	34,6
5.	Pajinis kapitalas	109,3	135,8	142,9	5,2	30,7
6.	Einamųjų metų pelnas (nuostolis)	-1,8	-5,4	1,7	-	-
7.	Specialieji atidėjimai (paskolų vertės sumažėjimas)	9,7	14,2	15,8	11,3	62,9

Šaltinis: ištrauka iš Lietuvos banko 2011 m. ataskaitos.

Kredito unijų narių skaičiui augant, toliau didėjo kredito unijų veiklos apimtis. 2011 m. pirmąjį ketvirtį:

- turtas padidėjo 8,3 proc. iki 1,4 mlrd. Lt, o jo santykis su bankų sistemos turtu 2011 m. balandžio 1 d. sudarė 1,73 proc. (1 pav.). Didžiausios kredito unijos „Vilniaus taupomoji kasa“ turtas siekė 228 mln. Lt, arba 16,5 proc. visų kredito unijų turto;

- suteiktos paskolos padidėjo 5,8 proc. ir sudarė 58 proc. viso turto. 2011 m. balandžio 1 d. specialiųjų atidėjimus paskoloms (15,8 mln. Lt) buvo sudariusios 66 kredito unijos;

- investicijos į Vyriausybės vertybinius popierius išaugo 24,9 proc.;

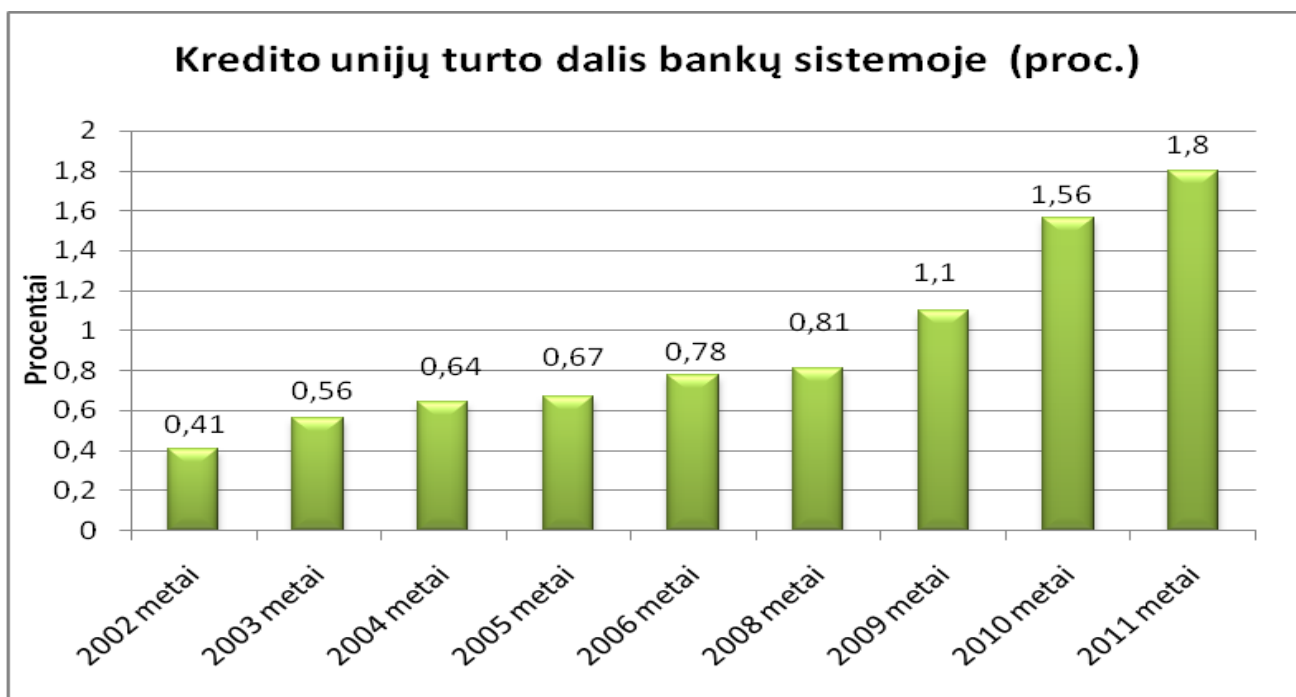
- priimti indėliai padidėjo 9,5 proc., didžiausią jų dalį (99,4 proc.) sudarė narių indėliai;

- kredito unijų pajinis kapitalas padidėjo 5,2 proc.;

2011 m. pirmąjį ketvirtį 42 kredito unijų veikla buvo pelninga – jos uždirbo 4,4 mln. Lt pelno. 26 kredito unijos dirbo nuostolingai ir patyrė 2,7 mln. Lt nuostolių. Bendras kredito unijų sistemos

veiklos rezultatas – 1,7 mln. Lt pelno. Pelningą šių metų pirmojo ketvirčio veiklą sąlygojo tai, kad augant veiklos apimčiai kredito unijos uždirbo beveik 11 proc. daugiau pajamų ir patyrė 3,9 proc. mažesnes išlaidas nei praėjusių metų tą patį laikotarpį, taip sustiprindamos savo pozicijas, skirtingai nei bankų sektorius.

1 paveikslas. Kredito unijų turto dalis bankų sistemoje (proc.)

Šaltinis; sudaryta autorės, remiantis Finansų ministerijos ataskaitomis 2009, 2010 ir 2011 metų.

Kredito unijos iki 2008 metų laikėsi atokiau, dirbo stabiliai, bet nekėlė sau didelių reikalavimų, susijusių su įsitvirtinimu rinkoje bet koku būdu. Moralinės vertybės ir socialinė atsakomybė paskatino imtis ryžtingesnių veiksmų ir jau nuo 2009 metų pabaigos, t.y. III ketvirčio, kredito unijos sparčiai plėtėsi, užimdamos vis didesnę rinkos dalį. Tam įtakos turėjo palanki ekonominė situacija, didesnis dėmesys skirtas rinkodarai, ypatingai reklamai.

2010 metais kredito unijos dar stipriau tvirtinosi finansų rinkoje, neužleisdamos pozicijų kilo aukštyn ir nepaisant ekonominės recesijos visame pasaulyje didino savo turtą, plėtė paskolų portfelius, priimdavo vis daugiau indėlių, kas įtakoją, kad 2011 metais kooperatiniais pagrindais sukurtos finansinės institucijos užima 2 proc. finansų rinkos per sąlyginai trumpą laikotarpį.

1.4. Kredito unijų ypatumai

Kredito unijos veikia finansų sektoriuje, kuris yra glaudžiai susijęs su žmonių pasitikėjimu. Šis Lietuvos kredito unijų etikos kodeksas yra politika, skatinanti aukštesnius etikos standartus teikiant paslaugas kredito unijos nariams ir klientams. Kredito unijos vadovai ir darbuotojai turi atsakingai elgtis su kredito unijos nariais, vykdyti savo pareigas sąžiningai ir dorai, būti patikimi, principingi, geranoriški, kompetentingi, lojalūs kredito unijai, veikti skaidriai ir išlaikyti kredito unijos interesų viršenybę prieš asmeninius interesus. Dėl šių priežasčių visi kredito unijos vadovai ir darbuotojai eidami savo pareigas ir siekdami kredito unijos sėkmingo vystymosi turi laikytis tam tikrų elgesio standartų.

Lietuvos kredito unijų etikos kodeksas parengtas suvokiant, kad asmeninis etinis principingumas negali būti sukurtas tik rašytinių taisyklių pagrindu. Etikos kodeksas, kaip ir teisės aktai, negali pakeisti asmeninio žmogaus supratimo apie sąžiningumą, teisingumą ir padorumą. Etiškas elgesys kredito unijose visų pirma priklauso nuo vadovų ir darbuotojų sąmoningumo lygio. Lietuvos kredito unijų etikos kodekse yra išdėstyti pagrindiniai principai, susiję su kredito unijų vykdoma veikla. Nors yra ne vienas teisės aktas, susijęs su etika ir etikos standartais, tačiau šio etikos kodekso tikslas yra susisteminti, supaprastinti ir apjungti atskirus etikos standartų punktus į vieną lengvai suprantamą patarimų ir nurodymų vadovą ir palengvinti etikos standartų įdiegimą kredito unijose.

Lietuvos kredito unijų etikos kodeksas siekia skatinti kredito unijų žmogiškųjų išteklių: valdybų, paskolų komitetų, stebėtojų tarybų narių ir pirmininkų, revizorių bei darbuotojų profesionalumą vykdant priimtas pareigas ir atsakomybę. Šis etikos kodeksas numato elgesio ir etikos standartus, kuriais turi vadovautis kredito unijos vadovai ir darbuotojai atlikdami savo pareigas.

Etikos kodekso tikslai yra:

- Skatinti profesionalumą ir kelti personalo darbo standartų lygį;
- Formuoti visuomenės pasitikėjimą ir tikėjimą kredito unijos vadovais ir darbuotojais;
- Skatinti kredito unijų veiklos patikimumą, sąžiningumą ir skaidrumą;
- Sudaryti galimybes kredito unijų vadovams ir darbuotojams dar efektyviau vykdyti savo pareigas.

Galima daryti išvadą, kad kredito unijos vadovaujasi socialiai atsakingos įmonės samprata. Tai skatina vadovų, darbuotojų ir klientų bendradarbiavimą, tarpusavio supratimą bei efektyvią kredito unijų veiklą, kuri įtakoja pelningumą bei žmonių pasitikėjimą. Kredito unijų tiek Lietuvoje, tiek užsienyje veiklos tikslas panašus: tiekti bankines paslaugas savo bendruomenės nariams. Veikla grindžiama socialiai atsakingai įmonei būdingais bruožais, o tai, ypač, svarbu visiems kredito unijų nariams.

Kredito unijos savo veikloje naudojami keliais principais, išlikusiais nuo pat kredito unijų įkūrimo, lėmusiais sėkmingą veiklą, sistemingą plėtrą bei kūrusios socialiai atsakingos įmonės įvaizdį:

- *Savipagalbos principas*. Panašias ekonomines problemas turintys žmonės vienijasi ir kooperuodami turimais finansiniais ištekliais teikia pagalbą vienas kitam. Tokiu būdu šie žmonės gerina savo ekonominę ir socialinę padėtį. Kredito unijos yra kooperatinės savipagalbos organizacijos, kuriose paslaugos teikiamos tik kredito unijos nariams.
- *Savanoriškumo principas*. Savanoriškumo principas yra neatskiriamas nuo savipagalbos principo. Jei žmogus nusprendžia stoti į kredito uniją, tai turi būti savanoriškas sprendimas, žmogui pilnai suvokiant ir pilnai pasirengus prisiimti visas kredito unijos teikiamas paslaugas, teises ir įsipareigojimus. Kiekvienas turi teisę įstoti ar išstoti iš kredito unijos, tačiau kol žmogus yra kredito unijos narys, tol jis privalo bendradarbiauti su kredito unija. Ši prievolė neprieštarauja savanoriškumo principui.
- *Demokratijos principas*. Kredito unijos valdyme vadovaujamasi principu „vienas narys – vienas balsas“. Visi kredito unijos nariai lygiomis teisėmis dalyvauja kredito unijos veikloje ir valdyme. Kredito unijos valdymo organų nariai – valdyba, stebėtojų taryba, paskolų komiteto nariai yra renkami iš narių tarpo ir dirba visuomeniniais pagrindais. Kredito unijų judėjimas buvo pradėtas dėka tūkstančių žmonių, kurie be atlygio dirbo kredito unijų labui ir tikėjo, kad kredito unijos gali suteikti nariams ekonominę ir socialinę naudą.
- *Savivaldos principas*. Kiekvienas kredito unijos narys kartu yra ir kredito unijos savininkas, kuris dalyvauja kredito unijos valdyme, ir klientas, kuris naudojami kredito unijos teikiamomis paslaugomis. Tokiu būdu kredito unijose yra išvengiama konflikto tarp savininkų ir klientų.
- *Ne pelno siekimas, o nauda, teikiama nariams*. Kredito unijos dirba savo narių labui ir uždirbtą pelną perskirsto siūlydamos aukštesnes indėlių ir žemesnes paskolų palūkanas. Jei kredito unija dirba pelningai, uždirbtas pelnas yra paskirstomas nariams pagal jų vykdomą apyvartą. Pelno paskirstymas nepriklauso nuo turimų pajų skaičiaus.
- *Bendruomeniškumo principas*. Kredito unijose narių sukaupti pinigai lieka toje pačioje bendruomenėje. Kredito unijos teikia paskolas tik savo nariams – tai padeda vystyti kaimų, miestelių ir bendruomenių ekonomiką. Kredito unijų nariai pradeda ir plečia savo verslus, sukuria naujas darbo vietas, prisideda prie bendro šalies ūkio augimo, o sukurtas turtas lieka bendruomenėje.
- *Kooperacijos kredito unijų judėjime principas*. Maži, atskirose teritorijose, bendruomenėse veikiantys kooperatyvai – kredito unijos – patys savarankiškai nėra pajėgūs spręsti globalių ekonominių problemų. Veiklos efektyvumo (atsiskaitymų,

marketingo, buhalterijos, kt.) didinimo poreikis ne visada turėtų būti sprendžiamas jungimosi – stambėjimo būdu, geriau tai yra sprendžiama kredito unijoms kooperuojantis ir įkuriant antro lygio struktūras (federacijas, asociacijas) ir pavedant joms spręsti šias problemas. Toks problemų sprendimo būdas leidžia padidinti konkurencingumo lygį, kartu kredito unijoms koncentruojant veiklą savo teritorijoje ir išlaikant asmeninius kontaktus su nariais. Centralizuojant tam tikrą paslaugų teikimą, savipagalbos principas yra dar labiau praplečiamas ir užtikrinamas. Mažiems atskirose vietovėse veikiantiems kooperatyvams yra pilnai įmanoma pasiekti masto ekonomijos efektą, jei veikia pajėgios kooperatinės antro lygio struktūros. Tokioje dviejų lygių sistemoje kredito kooperatyvų finansinis ir juridinis autonomiškumas privalo būti išlaikytas.

2 paveikslas. Kredito unijų principai

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos Centrinės Kredito unijos duomenimis.

Principai niekada nebuvo užmiršti ir tai yra vienas esminių skirtumų, lemiančių žmonių pasirinkimą tarp kredito unijų ir bankų. Galima teigti, jog kredito unijos pasižymi ne tik bankinėmis

savybėmis, teikdamos alternatyvias paslaugas, bet ir socialinėmis vertybėmis, kurios, šiame materialiaame, savanaudiškame pasaulyje, tokios retos.

Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatyme nustatyti kredito unijų veiklos riziką ribojantys normatyvai, kuriuos privalo vykdyti visos Lietuvos kredito unijos. Normatyvų dydžius ir jų apskaičiavimo metodiką nustato Lietuvos bankas. Nustatyti šie veiklos riziką ribojantys normatyvai:

- Kapitalo pakankamumo;
- Likvidumo;
- Didžiausios atviros pozicijos užsienio valiuta;
- Didžiausios paskolos sumos vienam skolininkui;
- Didelių paskolų.

Kapitalo pakankamumo normatyvas – kredito unijos perskaičiuoto kapitalo ir turto, įvertinto pagal riziką, santykis, ne mažesnis negu 13 procentų

Likvidumo normatyvas – kredito unijos likvidžiojo turto ir kredito unijos įsipareigojimų kiekvienu pareikalavimu santykis, ne mažesnis negu 30 procentų.

Didžiausios atviros pozicijos užsienio valiuta normatyvas – bendrosios atviros valiutos pozicijos (išskyrus eurus) ir kredito unijos kapitalo santykis, ne didesnis kaip 25 procentai, bei vienos valiutos (išskyrus eurus) atviros pozicijos ir kredito unijos kapitalo santykis, ne didesnis kaip 15 procentų kredito unijos kapitalo.

Didžiausios paskolos sumos vienam skolininkui normatyvas – paskolos suma vienam skolininkui neturi būti didesnė kaip 25 procentai kredito unijos kapitalo. Didžiausios paskolos sumos vienam skolininkui normatyvą nuo 2010 m. sausio 1 d. privalo vykdyti tos kredito unijos, kurių perskaičiuotas kapitalas didesnis kaip 2 mln. litų.

Didelių paskolų normatyvas – kredito unijos suteiktų didelių paskolų bendroji suma neturi būti didesnė kaip 300 procentų kredito unijos kapitalo. Didelių paskolų normatyvą nuo 2010 m. sausio 1 d. privalo vykdyti tos kredito unijos, kurių perskaičiuotas kapitalas didesnis kaip 2 mln. litų.

Šiuolaikinėje rinkos ekonomikoje šalia tokių finansinių institucijų, kaip bankai vis didesnę vystimosi pagreitį ir reikšmę įgauna kredito unijos. Per pastaruosius šimtą penkiasdešimt metų kredito unijos ir kitos kooperatinės organizacijos sugebėjo smarkiai paveikti daugelio žmonių gyvenimus, padėdamos žmonėms siekti geresnio gyvenimo, kelti jų gerbūvį, suteikti pasitikėjimo jausmą - per solidarumo skatinimą, bendradarbiavimo puoselėjimą, atsakomybės jausmo ir demokratinės savivaldos sąvokos įdiegimą. Galima teigti, kad:

1) Lietuvoje kredito unijų užimama finansų rinkos dalis yra labai maža lyginant su kitomis šalimis. Plėtojantis smulkiam ir vidutiniam verslui, augs ir kredito unijų vaidmuo valstybės ekonomikoje, tą patvirtina ir įspūdingas tempais kylantys kredito unijų veiklos rodikliai, kurie vos per ketvertą metų išaugo 4-5 kartus;

2) nors pačių kredito unijų skaičiaus augimo tempai sulėtėjo, tačiau narių skaičius sparčiai augo. Tad galime teigti, kad ateityje kredito unijų skaičius kis nežymiai, o jų narių skaičius atvirkščiai – nuolatos augs;

3) didėjantis kredito unijų narių skaičius joms leidžia vis labiau įsitraukti į įvairių bendruomenių veiklą, teikti joms finansinę paramą, remti įvairius bendruomenių projektus;

4) remiantis kredito unijų veiklos ir vystimosi tendencijomis, galima teigti, kad jų teikiamų paslaugų spektras, prieinamumas ir kokybė ateityje tik didės, beje ši nuostata yra daugelio kredito unijų ateities veiklos planuose.

Kredito unijos 2010 metus užbaigė nemažindamos augimo tempų. Kapitalo gausėjimą nulėmė augantis narių skaičius ir ypač nuolatinis paskolų poreikis. Stiprėjančios Lietuvos kredito unijos taip pat praplėtė savo teikiamų paslaugų spektrą pradėdamos savo nariams siūlyti naują paslaugą – mokėjimo korteles. Kredito unijos išduota mokėjimo kortelė atliks tas pačias funkcijas, kaip ir bankų siūlomos tos pačios rūšies kortelės. Jomis kredito unijų nariai galės atsiskaityti už prekes bei paslaugas Lietuvos ir užsienio šalyse, išsigryninti pinigus bankomatuose. Taip pat jomis bus galima rezervuoti lėktuvų bilietus, viešbučius ar atlikti kitus mokėjimus internete. Kredito unijų nariams siūlydamos mokėjimo korteles, kredito unijos pradėjo naują veiklos etapą ir teikiamų paslaugų spektru dar labiau priartėjo prie bankų. Tuo pat metu, kredito unijos išlaikė ir pagrindinius savo privalumus – individualų dėmesį kiekvienam klientui, didesnes palūkanas už terminuotus indėlius ir palankias skolinimosi sąlygas.

Remiantis R. Leichtfuss tyrimo, atlikto 2009 m., duomenimis ir apklausus 15 Europos Sąjungos šalių bankinių paslaugų vartotojų paaiškėjo, kad 63 proc. klientų investuodami teikia pirmenybę banko vardui ir įvaizdžiui, o ne produkto savybėms, 75 proc. renkasi vietinį banką, 25 proc. banko geografinė vieta nesvarbi, 64 proc. reikalauja asmeninių konsultacijų, rinkdamiesi investavimo galimybes, 76 proc. pageidauja finansines operacijas atlikti banko skyriuje, lyginant su 24 proc., kurie to pageidauja telefonu/internetu. Tyrimas parodė, kad Europos bankinių paslaugų vartotojai yra pakankamai konservatyvūs ir reikalaujantys išskirtinio dėmesio, o tai sudaro prielaidas kooperatinių bankų (kredito unijų) plėtrai, kurių strategija orientuota į narių aptarnavimą vietinėse bendruomenėse, klasikinių bankinių paslaugų teikimą, artimą kontaktą su klientu.

Kredito unijos gyventojams patraukliausios dėl nemokamų komunalinių įmokų ir geros aptarnavimo kokybės. Štai tokias išvadas galima būtų daryti atlikus gyventojų apklausą, siekiant sužinoti kredito unijų populiarumą. Naudojimosi kredito unijų paslaugomis tendencijos paaiškėjo rinkos tyrimų agentūrai RAIT atlikus Lietuvos gyventojų apklausą. Apklausą atlikta 2011 m. lapkričio 8 – 20 dienomis, apklausta 1003 15 – 74 metų amžiaus nuolatinių Lietuvos gyventojų.

Remiantis RAIT duomenimis, kredito unijų nariai labiausiai vertina galimybę kredito unijoje nemokamai susimokėti komunalinius mokesčius. 48 proc. apklaustųjų nurodė, jog tai yra viena iš

pagrindinių priežasčių, kodėl jie naudojami kredito unijų paslaugomis. 42 proc. respondentų pasakė, kad aukšta kredito unijų klientų aptarnavimo kokybė taip pat lemia jų sprendimą naudotis kredito unijų paslaugomis.

Tyrimo metu 31 proc. respondentų nurodė, kad kredito unijoje gauti paskolą yra lengviau, nei kitoje kredito įstaigoje ar banke. 28 proc. apklaustųjų teigė, jog kredito unijose skolinimasis yra pigesnis, lyginant su kitomis kredito įstaigomis ir bankais, 27 proc. akcentavo patrauklius paslaugų įkainius ir 24 proc. – patogią kredito unijos vietą.

Lietuvos centrinės kredito unijos valdybos pirmininkas Fortunatas Dirginčius teigia, kad apklausos rezultatai rodo visuomenės požiūrį į kredito unijas: „Apklausos rezultatai mus nukreipia vystyti naujas veiklas, kurias turime pradėti įgyvendinti jau šiandien. Kaip vieną svarbiausių užduočių matome kredito unijų žinomumo didinimą, ypač jaunimo tarpe, taip pat reikia populiarinti kooperatinę valdymo formą, atskleisti jos išskirtinumus ir privalumus. Daug ką pasako ir faktas, kad daugiau nei pusė kredito unijų narių kredito uniją laiko savo pagrindine kredito įstaiga“.

63 proc. tyrimo dalyvių, paklausti, ar žino, kas yra kredito unija, atsakė teigiamai. Paklausti apie tai, kokias paslaugas galima gauti kredito unijoje, gyventojai dažniausiai nurodė paskolas – 75 proc. ir indėlius – 50 proc.

Tyrimo duomenimis, vidutinis Lietuvos gyventojas, žinantis, kas yra kredito unija, yra 35 – 44 metų amžiaus, sukūręs savo šeimą, turintis aukštąjį išsilavinimą ir dirbantis tarnautojas arba specialistas, kurio pajamos vienam šeimos nariui siekia daugiau nei 1100 litų, jis gyvena gyvenvietėje, turinčioje daugiau nei 180 tūkst. gyventojų.

Kredito unijų veiklą paspartintų didesnis žmonių pasitikėjimas jomis ir senų visuomenėje vyraujančių neigiamų stereotipų apie naujas finansų institucijas panaikinimas, o tą pasiekti padėtų didesnis Vyriausybės teikiamos garantijos kredito unijoms, aktyvesnė pačių kredito unijų reklama bei autoritetingų visuomenės veikėjų aktyvus įsitraukimas į unijų veiklą. Svarbu paminėti tai, kad vartotojų pasitikėjimas kredito unijomis auga kartu su narių skaičiumi, aktyvų didėjimu.

II. LIETUVOS KREDITO UNIJŲ IR BANKŲ MAKROEKONOMINĖ APŽVALGA

Kreditavimo sistema Lietuvoje buvo svarbi dar Didžiosios Kunigaikštystės laikais ir jos reikšmė su amžiais tik stiprėjo. Kad teisingai suprastume kredito unijų ir bankų finansinius rodiklius, labai svarbu įsigilinti į šalies ekonominę situaciją, kuri ir lemia daugelį veiksnių, padedančių kredito įstaigoms „kopti į reitingų viršūnes“ ar leisti žemyn.

Norint atlikti tolimesnius skaičiavimus, susijusius su kredito unijų plėtros perspektyvomis, bei palyginti kredito unijų veiklą su bankais bei užsienio kooperatiniais bankais, būtina išanalizuoti Lietuvos ekonomikos situaciją, kaip ji keitėsi per pastaruosius 5 – 7 metus. Šiam tikslui įgyvendinti reikalingi makroekonominiai rodikliai, tokie kaip BVP, infliacija, nedarbas, jų kitimo tendencijos bei priežastys. Tik įsigilinus į šalies finansų ekonomiką galima plėtoti skaičiavimus, prognozes konkrečiam finansų sektoriui, šiuo atveju – kredito unijoms.

Didelės reikšmės šalies ekonomikai turėjo Lietuvos įstojimas į Europos sąjungą, NATO. Didelės subsidijos, išmokos, parama žemės ūkiui, verslui, švietimo sistemai, kelių infrastruktūrai, pastatų renovacijai – turėjo paskatų kelti ekonomikos lygį šalyje, plėtoti verslumą bei kelti gyventojų pragyvenimo lygį.

Kadangi vertybinių popierių rinka dar nesudaro ženklios Lietuvos rinkos dalies, šis faktorius nežymiai palietė šalies ekonomiką. 2008 – 2010 metais ekonominė krizė Lietuvoje ženkliai didino bedarbybę. Sumažėjo beveik trečdaliu eksporto apimtys, traukėsi gamyba – apie 4 tūkst. Lietuvos įmonių bankrutavo arba buvo priverstos nutraukti veiklą – išsiregistruoti, o bedarbybė, nuo 80 tūkst. šoktelėjo net iki 320 tūkst. Valstybės bankroto išvengta tik užsienio paskolų pagalba, todėl nuo 2008 metų vidurio iki 2010 metų vidurio valstybės skola padidėjo daugiau nei 2 kartus – nuo 14 milijardų litų iki beveik 32 mlrd. litų, kol 2010 metų pabaigoje pasiekė 35,5 mlrd. Lt.

2008 m. pabaigoje mažėjo prekybos su užsieniu deficitas, kadangi stipriai mažėjo importo apimtys, dėl sumažėjusio vidaus vartojimo. 2009 m. drastiškai sumažėjo BVP, per pirmąjį pusmetį 18,1 %, o lyginant antrojo ketvirčio BVP su 2008 metais, sumenko 22,4 %. Trečiąjį ketvirtį BVP mažėjo 14,2 % lyginant su praėjusių metų tuo pačiu periodu. Sparčiai didėjo nedarbas, kuris lyginant 2008 ir 2009 metų gruodį išaugo 2,4 karto ir siekė 13,7 %.

2010 metais šalies ūkis pasiekė „dugną“ ir iki 2011 m. rudens ėmė gerėti situacija eksporto, bedarbybės, BVP srityse. Situacija stipriai keitėsi 2011 m. lapkričio mėnesį nacionalizavus Snoro banką. Finansų ministerija stebėtinai greitai perskaičiavo 2012 metų ekonomikos prognozes, kurios nieko gero nežadėjo. Anot finansų ministrės I. Šimonytės BVP augimas sulėtės, bedarbybė šiek tiek išaugs, eksporto apimtys nebus tokios didelės kaip tikėtasi prieš banko „Snoras“ nacionalizavimą.

2.1. Bendra šalies finansų makroekonominė apžvalga

Šalies ekonomika per pastaruosius penkerius metus patyrė daug pakilimų ir nuopolių. Iš lentelės akivaizdžiai matosi „įspūdingi“ 2009-ieji metai, kuomet visi Lietuvos ekonomikos rodikliai ženkliai sumažėjo iki minusinių skaičių. Ne paslaptis, visoje Europoje ir pasaulyje 2009 metai buvo labai sunkūs, sudėtingi visais aspektais: ženkliai smuko užsienio prekyba, didėjo bedarbių gretos, kilo kainos, mažėjo darbo užmokestis, pensijos. Prasidėjus pasaulio ekonomikos sąstingiai susitraukė pagrindinės mūsų eksporto rinkos, todėl šalies ūkis gavo dvigubą smūgį ir iškilo gilios recesijos grėsmė, kuriai nepasitraukus – imtų kilti realus pavojus šalies ūkiui, bendrai ekonomikos situacijai.

4 lentelė. Lietuvos ekonomikos ir finansų rodikliai 2008 – 2011 m.

	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m. (I-III ketv.)
Realaus BVP metinis pokytis, proc.	2,9	-14,8	1,4	6,3
Metinis VKI pokytis, proc.	8,5	1,3	3,8	4,2 (spalis)
Nedarbo lygis, proc.	5,8	13,7	17,8	15,6 (II ketv.)
Einamosios sąskaitos balansas, proc. BVP	-13,0	4,3	1,5	-2,1 (I pusm.)
Valstybės skola, proc. BVP	15,5	29,4	38,0	36,4 (I pusm.)
Prekių eksporto metinis pokytis, proc.	28,5	-26,6	32,7	35,1
Prekių importo metinis pokytis, proc.	18,7	-37,9	34,5	34,0
Bankų klientams suteiktų paskolų metinis pokytis, proc.	18,8	-13,8	-5,2	-4,3 (I pusm.)
Indėlių ir akredityvų metinis pokytis, proc.	-4,7	7,4	10,6	4,2

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento, Lietuvos banko, Finansų ministerijos duomenimis

2008 metų ekonomikos trumpa apžvalga. Lietuvos ūkio plėtros tempas 2008 metais gerokai sumažėjo, palyginus su 2007-aisiais, bet išliko teigiamas, kai tuo metu Estijos ir Latvijos ekonomikos patyrė nuosmukį. Paskutinįjį 2008 metų ketvirtį jau ir Lietuvos realaus BVP metinis pokytis tapo neigiamas. Mažėjantis vidaus vartojimas ir smunkančios investicijos 2008 metais pristabdė importo augimą ir žymiai sumažino einamosios sąskaitos deficitą visose Baltijos valstybėse, tačiau jo santykis su BVP vis dar buvo labai aukštas – Lietuvos rodiklis nukrito 3 proc. punktais iki 11,6 proc.

Ekonomikos plėtrai neatitinkant lūkesčių, pajamos į šalies iždą buvo ženkliai mažesnės nei planinės, todėl preliminariais duomenimis Lietuvos fiskalinis deficitas šiek tiek viršijo Maastrichto kriterijų ir sudarė 4 proc. BVP. Lietuvoje vartojimo kainų indekso (VKI) metinis pokytis 2008 m.

birželį pakilo iki 12,5 proc., o po to nuolat mažėjo iki 8,5 proc. gruodį. Vienu pagrindinių infliacijos šaltinių išliko darbo kaštų augimas, kuris Baltijos valstybėse jau kelinti metai buvo spartesnis nei darbo našumo – mūsų šalyje vidutinis darbo užmokestis pernai buvo maždaug penktadaliu didesnis nei prieš metus, tačiau rudenio jo augimo tempai smuktelėjo. Situacija Lietuvos darbo rinkoje ėmė blogėti jau 2008 m. antrąjį ketvirtį, kai ekonomikos plėtros tempas dar buvo gana aukštas, o metams baigiantis nedarbo lygis pakilo iki beveik 8 proc. ir tapo kone dvigubai didesnis nei 2007-aisiais.

2009 metų ekonomikos apybraiža. Lietuvos BVP palyginamosiomis kainomis 2008 m. buvo beveik 15 proc. mažesnis nei prieš metus. Visų kitų ES šalių, išskyrus Lenkiją, realaus BVP pokytis irgi buvo neigiamas, tačiau vienaženklis. Gilesnį Baltijos valstybių ūkio nuosmukį lėmė tiek jo itin didelė priklausomybė nuo eksporto rinkų, kurios 2009 m. gerokai susitraukė, tiek minėto sparčios plėtros laikotarpio gale pasiektas aukštas ekonomikos perkaitimo laipsnis.

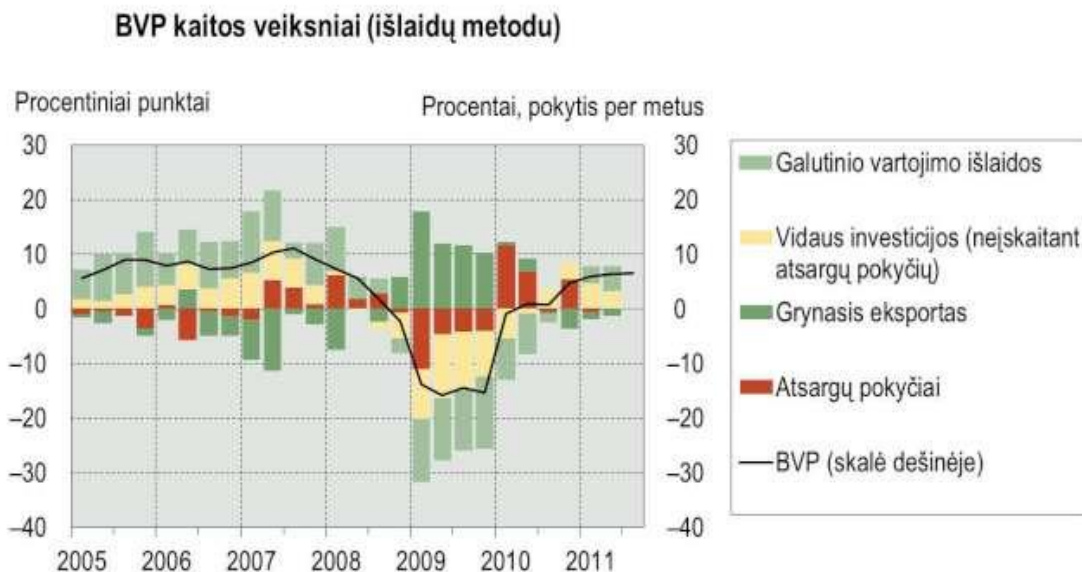
Gamybos smukimas 2009 m. buvo lydimas gamintojų kainų mažėjimo, nes BVP to meto kainomis buvo sukurta net 17 proc. mažiau nei užpernai. Tai nuslopino ir infliaciją – nepaisant padidintų netiesioginių mokesčių tarifų ir pabrangintos elektros energijos, suderintas vartojimo kainų indeksas per praėjusius metus pakilo tik 1,2 proc.

Jau 2008 m. įsibėgėjęs bedarbių skaičiaus augimas pernai dar paspartėjo ir tapo didžiausia socialine blogybe bei pagrindine emigracijos intensyvėjimo priežastimi. Praėjusių metų pabaigoje nedarbo lygis buvo beveik dukart aukštesnis nei prieš metus ir siekė 15,9 proc., o negalutiniais duomenimis samdomų darbuotojų skaičius (be individualių įmonių) smuko per 8 proc. Pernykščiai užsienio prekybos duomenys liudijo drastišką jos apyvartos kritimą. Smukus paklausai pasaulio rinkose, Lietuvos prekių ir paslaugų eksportas 2009 m. buvo ketvirtadaliu mažesnis nei prieš metus, tačiau importas susitraukė dar gerokai daugiau – net apie 36 proc., ir dėl to užsienio prekybos deficitas beveik išnyko.

2010 metų ekonomikos situacija šalyje. 2010 m. pasaulio ekonomika atsigauja: didėja pramonės ir kitų ūkio sektorių aktyvumas, vartojimas ir investicijos, labai išaugo tarptautinė prekyba. Tačiau, kaip ir buvo tikėtasi, mažėjant ekonominės politikos skatinamųjų priemonių įtakai, metų viduryje pasaulio ekonomikos atsigavimo tempas pastebimai sulėtėjo. Išsivysčiusių valstybių ūkis, skatinamas išorės paklausos ir augančio vidaus vartojimo, toliau stiprėjo, bet augimo tempas nebuvo didelis.

Ekonomikos atsigavimas Europoje tebėra trapus, tačiau spartesnis nei buvo tikėtasi. Atsigavimą euro zonoje skatino didėjanti išorės paklausa ir laikino pobūdžio veiksniai, susiję su atsargų ciklu. Pamažu stabilizuojantis situacijai darbo rinkoje, pradėjo atsigausti ir vidaus paklausa. Tačiau silpnos euro zonos šalys, tokios kaip Graikija ir Italija, situaciją Europoje gali smarkiai paveikti nespėjus sureguoti TVF ar Europos Komisijai.

3 paveikslas. BVP kaitos veiksniai (išlaidų metodu) 2005 – 2011 m.

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

2010 m. antrąjį ketvirtį realusis BVP per metus ūgtelėjo 1,1, trečiąjį ketvirtį – 0,6 procento. Detalesnis BVP išskaidymas rodo, kad jis antrąjį ketvirtį padidėjo dėl to, jog per metus ūgtelėjo grynasis eksportas ir atsargos. Tačiau, vidaus paklausai tebesant menkai, BVP mažino vis dar per metus smukusios investicijos ir galutinio vartojimo išlaidos. Trečiąjį ketvirtį BVP padidėjo, nes augo pramonės ir paslaugų – daugiausia transporto ir finansinio tarpininkavimo – įmonėse sukurta pridėtinė vertė. Itin šoktelėjus realiajam eksportui, 2010 m. antrąjį ketvirtį grynasis eksportas vėl padidino BVP. Per metus jis ūgtelėjo daugiau kaip penktadaliu labiausiai dėl atsigaunančių užsienio rinkų, nes Lietuvos eksporto struktūra iš esmės nekito. Vertinant gerėjančius produktyvumo rodiklius, ilgesniu laikotarpiu galima tikėtis, kad eksportas augs ir dėl didėjančio lietuviškų gaminių konkurencingumo.

Vidaus investicijų tendencijos pastaruoju metu nuteikia optimistiškai. Pirmojo ketvirčio duomenimis, jos per metus sumažėjo 30,0, o antrojo – tik 5,5 procento. Investicijos į gamybos priemones buvo vienintelis vidaus investicijas didinęs veiksnys, jos per metus augo pirmą kartą per pastaruosius dvejus metus. Toliau mažėjo investicijos į pastatus ir statinius. Tačiau jų metinis kritimas antrąjį ketvirtį buvo kur kas mažesnis nei pirmąjį, kada greičiausiai neįprastai šalta žiema neleido įgyvendinti numatytų statybos planų.

Sparčiai didėjęs eksportas darė teigiamą įtaką ir importui. Eksporto prekių gamybai daugiausiai naudojamų importuojamų prekių – tarpinio vartojimo produktų ir investicinių prekių – per metus įvežta trečdaliu daugiau. Vidaus rinkai skirtų vartojimo prekių importas per metus padidėjo šiek tiek mažiau kaip 15 procentų. Todėl trumpuoju laikotarpiu eksporto didėjimas turėtų būti pagrindinis importo teigiamus pokyčius lemiantis veiksnys.

Tiek 2010 m. antrąjį ketvirtį, tiek ir trečiąjį BVP per metus padidėjo daugiausia dėl augusio apdirbamosios pramonės ir transporto veiklų aktyvumo. Antrąjį ketvirtį BVP taip pat padidino rinkos kitos paslaugos, žemės ūkis ir valstybės finansuojamos veiklos, tačiau jų įtaka buvo mažesnė. Palyginti su atitinkamu 2009 m. ketvirčiu, aktyvumas sumažėjo elektros, dujų ir vandens tiekimo, statybos ir prekybos veiklose. Kaip minėta, auganti užsienio paklausa buvo pagrindinis impulsas, skatinęs Lietuvos ekonomikos atsigavimą. Tai lėmė ir greitesnį atviro užsienio konkurencijai sektoriaus atsigavimą, palyginti su uždaru užsienio konkurencijai sektoriumi.

2011 metų ekonomikos prognozės. Pasaulinis atsigavimas tęsiasi, nepaisant Japonijos nelaimės, Artimųjų Rytų politinės sumaišties ir euro zonos skolų krizės. Pasaulio BVP augo 4,7% praėjusiais metais, šiais ir kitais metais, tikėtina, augimas sulėtės iki 4%, nes ekonominė politika tampa griežtesnė. Lietuvoje atsigavimas suaktyvėjo paskutinį 2010 m. ketvirtį, kai metinis BVP augimas buvo 4,6% ir kilstelėjo praeitų metų augimą iki 1,3%. 2010 m. tik atsargos turėjo teigiamos įtakos augimui, bet per paskutinį ketvirtį investicijos ir namų ūkio vartojimas buvo paspartis augimui.

Lietuvos ekonomika toliau atsigauja, tačiau tiek namų ūkiai, tiek įmonių lūkesčiai dėl tolesnės plėtros pradeda prastėti. Paskutiniu metu realusis Lietuvos BVP augo vis sparčiau, per metus padidėjo pridėtinė vertė ir užimtumas daugelyje ekonominės veiklos rūšių, sumažėjo nedarbo lygis. Tačiau kai kurie ekonomikos segmentai, o būtent susiję su užsienio paklausa, augo lėčiau. Jau kurį laiką mažiau didėja užsienio šalyse parduodamos pramonės produkcijos apimtis.

Nuosaikiau auga Lietuvos eksportas – tiek lietuviškos kilmės prekių ir paslaugų, tiek visas šalies eksportas. Tokia ekonominių rodiklių raida susijusi su mažiau palankia importo paklausa Lietuvai svarbiose prekybos partnerėse šalyse – Rusijoje, Vokietijoje, Lenkijoje, Estijoje.

Gana reikšmingai didėja investicijos į bendrąjį pagrindinį kapitalą. Jos daugiausia auga privačiame sektoriuje, kur investuojama į transportą ir gamybos priemones. Didinti investicijas šiame sektoriuje iki šiol skatino kylantis gamybinių pajėgumų panaudojimo lygis, kuris kai kuriose pramonės šakose (chemijos, medienos, drabužių siuvimo pramonėje) pasiekė prieš nuosmukį buvusį lygį. Išskirtinai dideliu tempu didėja investicijos į transportą, tačiau to buvo galima tikėtis, nes šių investicijų kryptis ekonomikos nuosmukio metu buvo didžiausias.

2.2. Kredito unijų veiklos analizė 2005 - 2011 metais

Nors kredito unijos užima tik 2 proc. bankinės rinkos, matomas ir jaučiamas vis didėjantis Lietuvos žmonių pasitikėjimą kredito unijomis - lietuviško kapitalo kredito įstaigomis. Pastarųjų įstaigų vadovai įsipareigoja užtikrinti saugią ir patikimą veiklą, teikti pažangias ir reikalingas finansines paslaugas nariams. Pagrindiniai šio laikmečio uždaviniai yra kooperacijos idėjų ir principų populiarinimas, kredito unijų teisinės bazės tobulinimas ir pritaikymas nūdienai. Didelis dėmesys skiriamas žemės ūkio, smulkaus verslo finansavimui, klausimams, susijusiems su visuomenės finansiniu švietimu, ypač - jaunimo. Stiprinama kredito unijų reikšmė ir ekonominiame, ir socialiniame šalies gyvenime.

2005 metais Lietuvoje veikė 65 kredito unijos, vienijančios daugiau nei 57 tūkst. narių. 2005 m. buvo įsteigtos keturios kredito unijos. Per 2005-uosius turtas išaugo 62,3 proc. ir 2006 m. sausio 1d. sudarė 0,67 proc. veikiančių bankų sistemos turto; didžiausios kredito unijos „Ūkininkų viltis“ turtas 2006 m. sausio 1 d. buvo daugiau nei 35 mln. Lt – 11,8 proc. visų kredito unijų turto. Suteiktos paskolos padidėjo 53,9 proc. ir sudarė daugiau nei 67 proc. viso turto. Specialiuosius atidėjimus paskoloms (731,2 tūkst. Lt) buvo sudariusios 49 kredito unijos. Investicijos į Vyriausybės vertybinius popierius sumažėjo 2,9 proc., o priimti indėliai išaugo 58,7 proc., didžiausią jų dalį (98,7 proc.) sudarė narių indėliai. Kredito unijų pajinis kapitalas padidėjo 54,8 proc.

2005 m. 53 kredito unijos dirbo pelningai, 10 patyrė nuostolį, 1 kredito unijos išlaidos buvo lygios pajamoms. 2005 m. kredito unijų uždirbtas pelnas – 1,692 mln. Lt. Šis rezultatas buvo didesnis nei 2004 m. (907,5 tūkst. Lt) ir didžiausias nuo 1995 m. Pelno augimui įtakos turėjo išaugusios kredito unijų veiklos apimtys.

Kaip ir ankstesniais metais, pagrindinis kredito unijų pajamų šaltinis buvo palūkanų pajamos, sudariusios 88,8 proc. visų pajamų. Didžiausią išlaidų dalį sudarė operacinės ir palūkanų išlaidos, sudariusios atitinkamai 46,2 proc. ir 42,6 proc. visų išlaidų.

2006 metai. Lietuvoje veikė 66 kredito unijos, vienijusios 69 630 narių. 2006 metais buvo įsteigta tik viena kredito unija.

Kredito unijų turtas Lietuvoje per 2006-uosius metus išaugo 53,6 proc. ir sudarė 0,78 proc. veikiančių bankų sistemos turto. Didžiausios Panevėžio kredito unijos turtas sudarė daugiau nei 51,5 mln. Lt, arba 11,2 proc. visų kredito unijų turto. Suteiktos paskolos padidėjo 50,5 proc. ir sudarė beveik 66 proc. viso turto. Specialiuosius atidėjimus paskoloms (984,5 tūkst. Lt) buvo sudariusios 46 kredito unijos. Investicijos į Vyriausybės vertybinius popierius išaugo 2,9 karto, priimti indėliai išaugo 57,4 proc., didžiausią jų dalį (99 proc.) sudarė narių indėliai. Kredito unijų pajinis kapitalas padidėjo 1,5 karto. 2006 metais 58 kredito unijos dirbo pelningai, 8 patyrė nuostolį.

2006 metais kredito unijos uždirbo 2 272,7 tūkst. Lt pelno, arba 34,3 proc. daugiau nei 2005 metais. Kaip ir ankstesniais metais, pagrindinis kredito unijų pajamų šaltinis buvo palūkanų pajamos, sudariusios 89,7 proc. visų pajamų. Didžiausią išlaidų dalį sudarė palūkanų ir operacinės išlaidos, siekusios atitinkamai 44,7 proc. ir 44,1 proc. visų išlaidų.

2007 metai. Lietuvoje veikė 67 kredito unijos, vienijusios 83 437 narius. 2007 m. buvo įsteigta tik viena kredito unija. 2007 metais kredito unijos toliau plėtė savo veiklą: turtas išaugo 41,9 proc. ir 2008 m. sausio 1 d. sudarė 0,81 proc. veikiančių bankų sistemos turto. Didžiausios Panevėžio kredito unijos turtas 2008 m. sausio 1 d. sudarė beveik 72 mln. Lt, arba 11 proc., visų kredito unijų turto. Kredito unijų revizorių (nepriklausomų auditorių) patikrintų ir visuotinių narių susirinkimų patvirtintų ataskaitų duomenimis, 2007 m. kredito unijos uždirbo 2 722,4 tūkst. Lt pelno. Kaip ir ankstesniais metais, pagrindinis kredito unijų pajamų šaltinis buvo palūkanų pajamos, sudariusios 90 proc. visų pajamų. Didžiausią išlaidų dalį sudarė palūkanų ir operacinės išlaidos, siekusios atitinkamai 46 proc. ir 41,8 proc. visų išlaidų.

2008 metai. Lietuvoje veikė 67 kredito unijos, vienijusios beveik 96 tūkstančius narių. Per 2008 m. turtas išaugo 21,3 proc. ir 2009 m. sausio 1 d. sudarė 0,89 proc. veikiančių bankų sistemos turto. Didžiausios Panevėžio kredito unijos turtas 2009 m. sausio 1 d. sudarė beveik 79 mln. Lt, arba 10 proc. visų kredito unijų turto. 2008 m. 47 kredito unijos dirbo pelningai, 20 patyrė nuostolį. 2008 m. kredito unijos uždirbo 0,7 mln. Lt pelno. Kaip ir ankstesniais metais, pagrindinis kredito unijų pajamų šaltinis buvo palūkanų pajamos, sudariusios 89 proc. visų pajamų. Didžiausią išlaidų dalį sudarė palūkanų ir operacinės išlaidos, siekusios atitinkamai 48,6 proc. ir 34,8 proc. visų išlaidų.

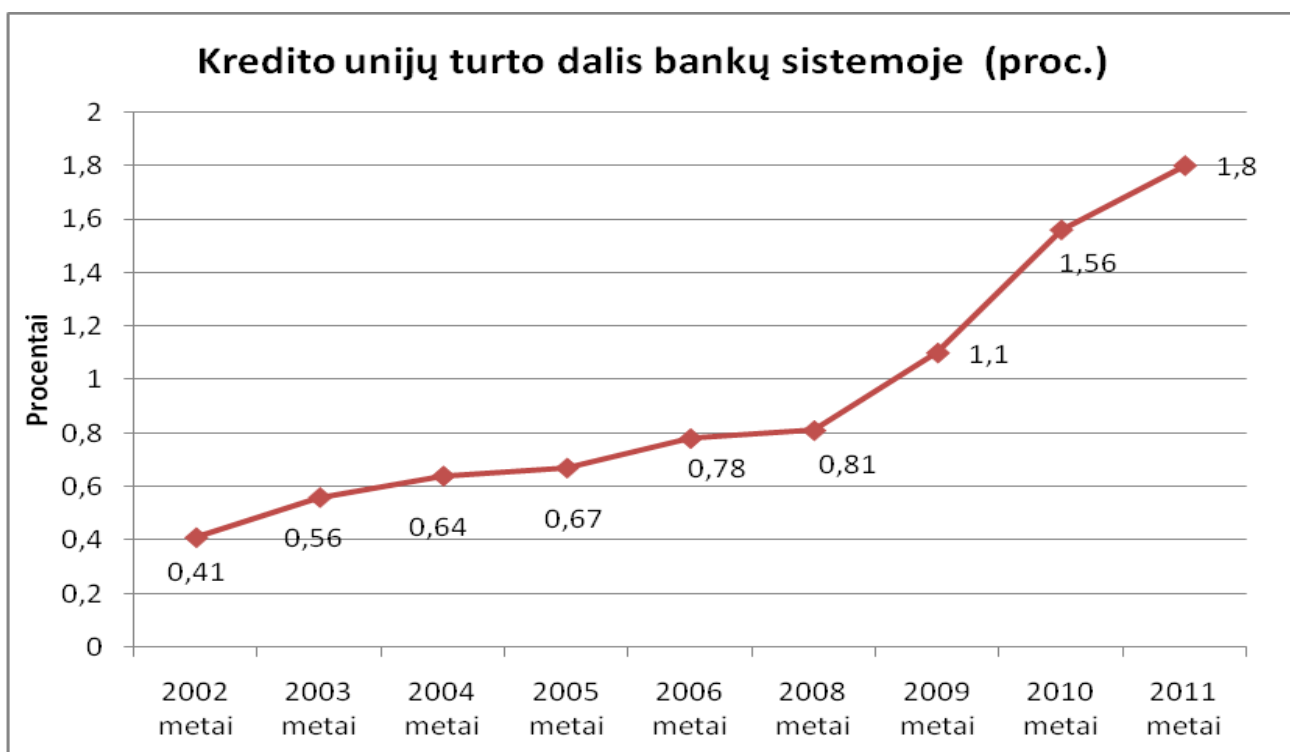
2009 metai. Lietuvoje veikė 67 kredito unijos, vienijusios daugiau nei 103 tūkstančius narių. 2009 metais: turtas išaugo 17,4 proc. ir 2010 metų sausio 1 d. sudarė 1,11 proc. veikiančių bankų sistemos turto. Didžiausios kredito unijos „Vilniaus taupomoji kasa“ turtas 2010 metų sausio 1 d. sudarė 109,2 mln. Lt, arba 11,7 proc. visų kredito unijų turto. Audituotų finansinių ataskaitų duomenimis, 2009 metais kredito unijos patyrė 5,3 mln. Lt nuostolį.

Kaip ir ankstesniais metais, pagrindinis kredito unijų pajamų šaltinis buvo palūkanų pajamos, sudariusios 90 proc. visų pajamų. Didžiausią išlaidų dalį sudarė palūkanų ir operacinės išlaidos, siekusios atitinkamai 55 proc. ir 25,6 proc. visų išlaidų.

2009 m. mažėjęs (-13,82 proc.) paskolų portfelis, 2010 m. didėjo 20,84 proc. ir metų pabaigoje sudarė 668,5 mln. Lt. Kredito unijų nuostolis 2010 m., palyginti su 2009 m. pabaiga, sumažėjo 435 tūkst. Lt ir metų pabaigoje sudarė 4,7 mln. litų. Pelningai metus užbaigė 36 kredito unijos, nuostolingai - 25. Narių skaičius kredito unijose per 2010 m. viršijo 100 tūkst., ir metų pabaigoje nariais buvo 112 608 asmenys (iš jų 2 129 juridiniai), arba 9,97 proc. daugiau nei 2009 m. pabaigoje. Bendras kredito unijų likvidumo rodiklis 2010 m. pabaigoje buvo 43,19 proc. (reikalaujamas – ne mažesnis kaip 30 proc.), kapitalo pakankamumo rodiklis buvo 19,58 proc. (reikalaujamas - ne mažesnis kaip 13 proc.)

2010 metai. Lietuvoje veikė 68 kredito unijos, vienijusios daugiau nei 114 tūkstančius narių. Per 2010 metus: – turtas išaugo 36,9 proc. ir 2011 m. sausio 1 d. sudarė 1,56 proc. veikiančių bankų sistemos turto. Didžiausios kredito unijos „Vilniaus taupomoji kasa“ turtas 2011 m. sausio 1 d. sudarė 201 mln. Lt, arba 15,7 proc. visų kredito unijų turto; 2010 metais 37 kredito unijos dirbo pelningai, 31 patyrė nuostolį. Audituočių finansinių ataskaitų duomenimis, 2010 metais kredito unijos patyrė 5,4 mln. Lt nuostolį. Kaip ir ankstesniais metais, pagrindinis kredito unijų pajamų šaltinis buvo palūkanų pajamos, sudariusios 90 proc. visų pajamų. Didžiausią išlaidų dalį sudarė palūkanų ir operacinės išlaidos, siekusios atitinkamai 51,3 proc. ir 24,3 proc. visų išlaidų.

4 paveikslas. Kredito unijų turto dalis bankų sistemoje (proc.) 2002 – 2011 m.

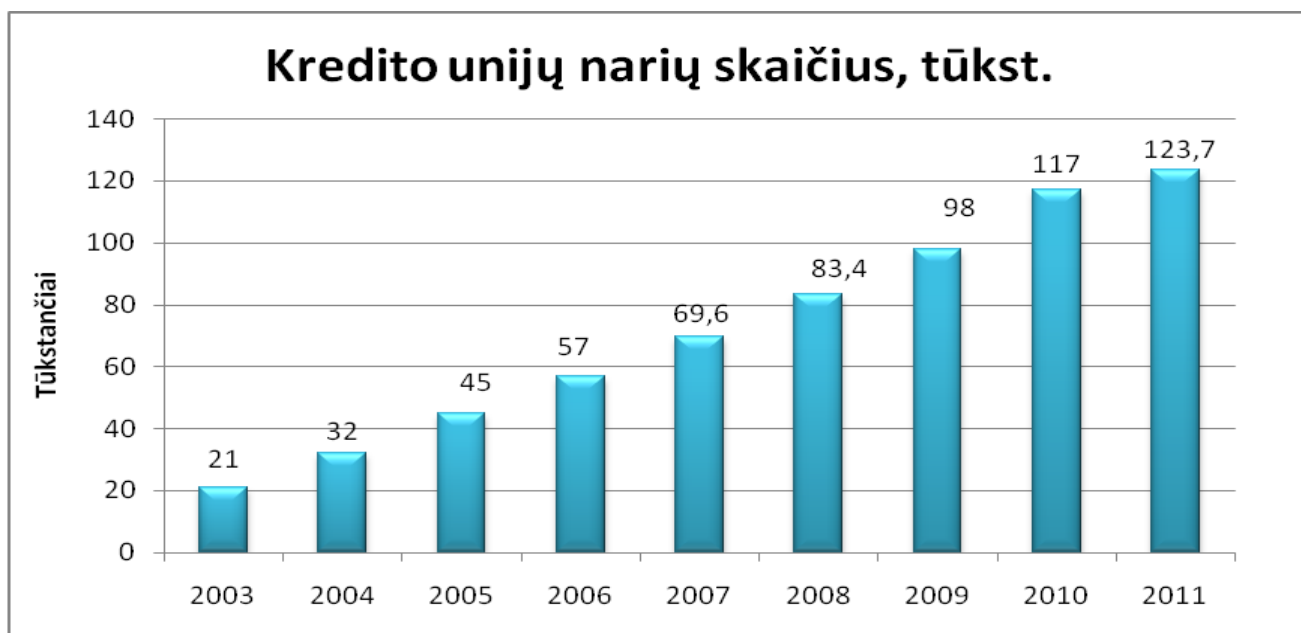

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Finansų ministerijos ataskaita 2011 m.

Kaip teigia finansų analitikas Arnoldas Fokas, gerėjantis kredito unijų likvidumas, augantis kapitalo pakankamumo bei mažėjantis paskolų portfelio rizikos rodikliai leidžia teigti, jog kredito unijų sistema atsigauna. „Kredito unijų spartus augimas, sąlygojamas fizinių asmenų indėlių didėjimo, suteikia didesnių galimybių kredito unijų plėtrai, o kartu ir iškelia naujus iššūkius profesionaliam ir atsakingam kredito unijų valdymui. Vėluojančios paskolos, kurių vis dar yra nemažai, ženkliai sumažės, tuomet kai bus akivaizdi nedarbo mažėjimo tendencija. 2011 metais kredito unijų paskolų portfelio rizika turėtų visiškai stabilizuotis”, - teigia A.Fokas⁵.

⁵Lietuvos kredito unijų žiniose skelbtas pranešimas apie pasiekimus, finansinius rezultatus, ateities perspektyvas http://www.lku.lt/failai/kredito%20uniju%20zinios_nr1%2888%29.pdf [žiūrėta 2011 12 14]

5 paveikslas. Kredito unijų narių skaičius, tūkst. 2002 – 2011 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos Centrinės Kredito unijos pateiktomis išvadomis.

2011 metai. Lietuvoje veikė 72 kredito unijos, vienijusios 123,7 tūkst. narių. Trečiąją ketvirtį kredito unijų turtas padidėjo 6,3 procento iki 1,5 mlrd. litų, spalio 1 d. jis sudarė 1,8 procento bankų sistemos turto. Didžiausios kredito unijos „Vilniaus taupomoji kasa“ turtas sudarė 263,9 mln. litų, arba 17,5 procento visų kredito unijų turto. Kredito unijų priimti indėliai padidėjo 6,7 procento, jų didžiausią dalį (99,2 %) sudarė narių indėliai. Kredito unijos vis daugiau investuoja į ES valstybių narių vyriausybės vertybinius popierius, šios investicijos išaugo 17,9 procento, tačiau paskolos, padidėjusios 4,4 procento, ir toliau sudarė didžiausią turto dalį (61 %). Kredito unijų pajinis kapitalas per trečiąją ketvirtį padidėjo 7,2 procento. Pelningai dirbusios 39 kredito unijos per tris ketvirčius uždirbo 6,8 mln. lito pelno, o 33 kredito unijos dirbo nuostolingai ir patyrė 9 mln. litų nuostolių. Bendras kredito unijų sistemos veiklos rezultatas – 2,2 mln. litų nuostolių (trečiąją ketvirtį patirta 2,5 mln. Lt nuostolių). Nuostolingą kredito unijų veiklą lėmė dėl blogėjančios paskolų portfelio kokybės patirtos paskolų vertės sumažėjimo išlaidos.

Sėkmingai atlaikęs ekonominį nuosmukį, kredito unijų judėjimas ir toliau demonstruoja savo nusiteikimą kredito unijų nariams teikti platų finansinių paslaugų spektrą palankiomis sąlygomis. Šias pastangas šalies gyventojai ir verslas vertina palankiai: kredito unijų bendras narių skaičius, indėliai ir aktyvai auga intensyviai, o prognozės optimistiškos.

2.3. Bankų veiklos analizė 2005 - 2011 m.

Per pastaruosius septynerius metus bankų sektorius patyrė visas ekonomikos ciklo fazes nuo pakilimo iki nuosmukio ir gilios recesijos. 2005 – 2008 metais sąlyginiai visi bankai dirbo pelningai, pasiekė aukštų rezultatų, paskolų portfeliai itin didėjo, tai leido augti ir šalies ekonomikai. Tačiau ekonomikos plėtros „burbulas“ sprogo ir daugelis šalies bankų, jų filialų patyrė ženklų nuostolį, kai kurie iki šiol nesugebėjo atsigauti ir vis dar yra ekonomikos finansų sektoriaus „dugne“. Atlikus bankų veiklos analizę bus paprasčiau įžvelgti rodiklių tendencijas, jų santykį su kredito unijų veiklos rezultatais.

2005 metų pabaigoje veikiančių šalies komercinių bankų bei užsienio bankų skyrių turtas (aktyvai) sudarė 44,8 mlrd. Lt ir išaugo 15,7 mlrd. Lt, arba 53,9 proc. Šalies bankuose laikomų indėlių suma sudarė 25,1 mlrd. Lt ir padidėjo 7,3 mlrd. Lt, arba 40,7 proc., iš jų gyventojų indėlių buvo 13,8 mlrd. Lt ir pernai išaugo 3,9 mlrd. Lt, arba 40,2 proc. Šalies bankų įsiskolinimai patronuojančioms kredito įstaigoms 2005 m. padidėjo 5,1 mlrd. Lt, arba 2,2 karto.

2005 m. visi šalies bankai su užsienio bankų skyriais dirbo pelningai. Bendras šalies bankų 2005 m. audituotas pelnas buvo 354 mln. Lt. 2005 m. bankų pelno išaugimui lemiamos įtakos turėjo išaugusios bankų veiklos apimtys bei atitinkamai padidėjusi pajamų bazė. Pagrindinės veiklos sritys, kurios davė teigiamą efektą bankų pelningumui:

- gerokai išaugusio paskolų portfelio duodamos pajamos, kurios, kaip ir ankstesniais metais, labiausiai veikė bankų veiklos rezultatus ir didžia dalimi nulėmė 176 mln. Lt, arba 28,8 proc., padidėjusias grynąsias palūkanų pajamas;

- bankai gavo daugiau paslaugų ir komisinių pajamų, kurios, palyginti su 2004 m., padidėjo 99,8 mln. Lt, arba 23,7 proc.;

- bankų veiklos rezultatus pagerino 30,8 mln. Lt (36 proc.) didesnės pajamos iš operacijų užsienio valiuta, išvestinėmis ir kitomis finansinėmis priemonėmis ir 23,3 mln. Lt (23,3 proc.) mažesnės amortizacijos ir nusidėvėjimo išlaidos.

Klientams suteiktų paskolų buvo 26 mlrd. Lt - palyginti su 2005 m. sausio 1 d., jų apimtis išaugo 9,1 mlrd. Lt, arba 53,6 proc. Lietuvos bankų paskolų portfelis, įskaitant paskolas finansų institucijoms, sudarė apie 42,5 proc. 2005 m. šalies BVP. Didžioji dalis naujai teikiamų paskolų gana panašiomis apimtimis pasiskirstė tarp verslo ir namų ūkių.

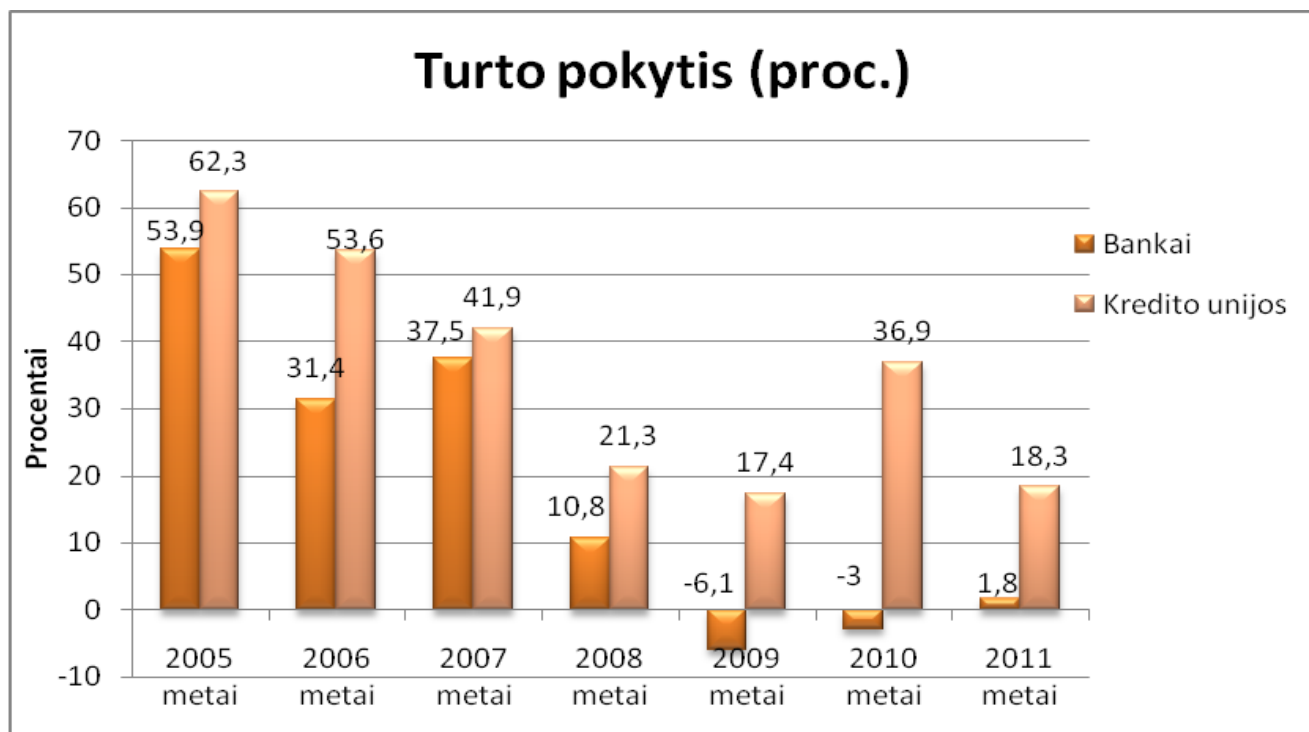
Daugiausiai paskolų buvo suteikta privačioms įmonėms (per metus išaugo 4,6 mlrd. Lt, arba 41,2 proc.) ir kiek mažiau - gyventojams (4,1 mlrd. Lt, arba 92 proc.). Gyventojų skolinimosi mastai praėjusiais metais turėjo gana aiškią didėjimo tendenciją. Per metus bankų suteiktos būsto paskolos gyventojams išaugo 3 mlrd. Lt, arba 86,5 proc., o kitos paskirties – 1,1 mlrd. Lt, arba 2,1 karto.

2006 metai. Šalies komercinių bankų bei užsienio bankų skyrių turtas (aktyvai) sudarė 58,9 mlrd. Lt ir per metus išaugo 14,1 mlrd. Lt, arba 31,4 proc. Šalies bankuose laikomų indėlių suma sudarė 30,3 mlrd. Lt ir per metus padidėjo 5,2 mlrd. Lt, arba 20,5 proc., iš jų gyventojų indėliai sudarė 17,9 mlrd. Lt ir per metus išaugo 4,1 mlrd. Lt, arba 30 proc. (2005 metais augo 40,2 proc.). Bankai prioritetus ir toliau teikia lėšų investavimui vietinėje rinkoje: bankų turtas Lietuvoje per metus padidėjo 11,6 mlrd. Lt, o turtas užsienyje – 2,5 mlrd. Lt

Klientams suteiktos paskolos sudarė 38,6 mlrd. Lt ir, palyginti su praėjusių metų sausio 1 d., išaugo 12,7 mlrd. Lt, arba 48,9 proc. 2006 metais paskolų portfelio augimas buvo pakankamai subalansuotas: naujai teikiamos paskolos gana panašiomis apimtimis pasiskirstė tarp verslo (per metus išaugo 6,7 mlrd. Lt, arba 42,8 proc.) ir namų ūkių (6,2 mlrd. Lt, arba 72,3 proc.). Paskolos gyventojams ir praėjusiais metais išliko vienu iš dinamiškiausiai augusių bankų turto straipsnių, todėl didėjo jų dalis paskolų portfelyje, o privačių įmonių dalis mažėjo.

2006 metais visi šalies bankai dirbo pelningai, išskyrus vieną užsienio banko skyrių. Bendras šalies bankų 2006 metų audituotas pelnas buvo 667 mln. Lt, o tai yra 88,4 proc. daugiau nei 2005 metais, kuomet Lietuvos bankų sistema gavo 354 mln. Lt pelno. Lietuvos bankų sistemos pelnas nuosekliai augo jau penktus metus iš eilės.

6 paveikslas. Bankų ir kredito unijų turto (aktyvų) pokytis, proc. 2005 – 2011 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Finansų ministerijos 2005 - 2011 metų ataskaitomis ir Lietuvos banko duomenimis.

2007 metai. Veikiančių šalies komercinių bankų bei užsienio bankų skyrių turtas (aktyvai), sudarė 81 mlrd. Lt ir per metus išaugo 22,1 mlrd. Lt, arba 37,5 proc. (2006 m. augo 31,4 proc.).

Klientams suteiktos paskolos, kurių suma sudarė 56,7 mlrd. Lt, palyginti su praėjusiais metais išaugo 18,1 mlrd. Lt, arba 46,9 proc. (2006 m. išaugo 48,9 proc.). Šalies bankuose laikomų indėlių suma 2008 m. sausio 1 d. sudarė 37,1 mlrd. Lt ir per metus padidėjo 6,9 mlrd. Lt, arba 22,6 proc. (2006 m. išaugo 20,5 proc.), iš jų gyventojų indėliai sudarė 22,7 mlrd. Lt ir per metus išaugo 4,8 mlrd. Lt, arba 26,8 proc. (2006 m. išaugo 30 proc.).

Didėjant konkurencijai, 2007 m. įvairiose rinkos dalyse buvo stebima bankų koncentracijos mažėjimo tendencija. Per metus trijų didžiausių bankų (AB SEB bankas, AB bankas „Hansabankas“ ir AB DnB NORD bankas) valdoma turto rinkos dalis sumažėjo nuo 69 proc. iki 67,6 proc. Didžiausi rinkos praradimai teko AB SEB bankui, kurio rinkos dalis per metus sumažėjo 1,87 procentinio punkto. Tarp rinkos dalį padidinusių bankų labiausiai išsiskyrė Nordea Bank Finland Plc Lietuvos skyrius, kurio rinkos dalis padidėjo 1,44 proc. punkto.

Bankai prioritetus ir toliau teikia lėšų investavimui vietinėje rinkoje. Bankų turtas Lietuvoje per metus padidėjo 19,8 mlrd. Lt, o turtas užsienyje – 2,3 mlrd. Lt. Bankų turto dalis, tenkanti nerezidentams, per metus sumažėjo nuo 16,5 proc. iki 14,8 proc.

2008 metais bankų sistemos augimo tempai buvo mažiausi per pastaruosius kelerius metus. Itin įtemptas bankinei sistemai buvo ketvirtasis ketvirtis, kai mažėjo ir bankuose laikomi klientų indėliai, ir bankų turtas.

Veikiančių šalies komercinių bankų bei užsienio bankų skyrių turtas (aktyvai) sudarė 89,7 mlrd. Lt ir per metus išaugo 8,8 mlrd. Lt, arba 10,8 proc. (2007 m. augo 37,5 proc.). Klientams suteiktos paskolos, kurių suma sudarė 71,4 mlrd. Lt, palyginti su praėjusių metų sausio 1 d., išaugo 11,3 mlrd. Lt, arba 18,8 proc. (2007 m. augo 43,9 proc.). Bankuose laikomi indėliai sudarė 38,2 mlrd. Lt ir per metus sumažėjo 1,9 mlrd. Lt, arba 4,7 proc. (2007 m. augo 23,4 proc.). Indėlių sumažėjimą nulėmė per metus 2,5 mlrd. Lt, arba 19,3 proc., sumažėję privačių įmonių indėliai ir 1,2 mlrd. Lt, arba per pusę, sumažėję valstybės ir savivaldybės įmonių indėliai. O gyventojų indėliai, nors ketvirtąjį ketvirtį ir sumažėjo, per metus išaugo 1,5 mlrd. Lt, arba 6,4 proc. (2007 m. augo 26,8 proc.).

Nepaisant sumažėjusio paskolų augimo tempo, bankų turtui augant dar lėtesniais tempais, paskolų dalis turte 2008 m. ir toliau augo. Per metus paskolų dalis turte išaugo 5,4 proc. punktais ir sudarė 79,6 proc. Bankų investicijų į vertybinius popierius mažėjimas, prasidėjęs 2007 m. pabaigoje, nuosekliai tęsėsi visus 2008 m. Per metus bankų laikomų skolos ir nuosavybės vertybinių popierių apimtys sumažėjo 1,5 mlrd. Lt, o jų dalis bankų turte sumažėjo 2,7 proc. punktais.

2009 metai. Bankų sistemos turtas ir paskolos 2009 metais mažėjo, o gana sparčiai augę indėliai pilnai kompensavo staigų indėlių atsiėmimą iš bankų 2008 metų ketvirtąjį ketvirtį. Veikiančių šalies bankų turtas (aktyvai) sudarė 84,2 mlrd. Lt ir per metus sumažėjo 5,5 mlrd. Lt, arba 6,1 proc. Klientams suteiktos paskolos per metus sumažėjo 9,9 mlrd. Lt, arba 13,8 proc., ir sudarė 61,6 mlrd. Lt. Bankuose laikomi indėliai 2010 metų sausio 1 d. sudarė 41,1 mlrd. Lt ir per metus išaugo 7,4 proc.,

arba 2,8 mlrd. Lt. Didžiausią įtaką metiniam indėlių išaugimui padarė 1 mlrd. Lt (89 proc.) išaugusios bankuose laikomos valdžios institucijų lėšos.

2009 metais mažėjant bankų paskolų portfeliui bei jų lyginamajam svoriui turte, augo likvidaus turto dalis – išaugo lėšų bankuose ir skolos vertybinių popierių lyginamasis svoris. Per metus paskolų dalis turte sumažėjo 6,5 proc. punkto iki 73,1 proc., o bankuose laikomų lėšų dalis išaugo 3,5 proc. punkto iki 10 proc., vertybinių popierių dalis išaugo 2,6 proc. punkto iki 9,7 proc.

Per metus lėšos bankuose ir kitose kredito įstaigose išaugo 2,6 mlrd. Lt (45 proc.). Visas pinigų į užsienio bankus srautas teko patronuojantiems⁶ bankams, kuriuose Lietuvos bankų lėšos per metus padidėjo 3,2 mlrd. Lt ir sudarė 6 mlrd. Lt. 2009 metais gerokai padidėjo bankų investicijos į skolos vertybinius popierius – 1,8 mlrd. Lt (beveik 30 proc.). Pastebėtina, kad bankai daugiausiai investavo į išdo skolos vertybinius popierius.

2010 metai bankams buvo daug sėkmingesni nei 2009 m. Nors bankų veiklos apimtys toliau mažėjo, tačiau klientams suteiktų paskolų apimčių mažėjimas buvo 2-3 kartus mažesnis nei ankstesniais metais, o bankuose laikomų klientų indėlių prieaugis buvo didesnis. Bankų veiklos aktyvėjimas prasidėjo 2010 m. antrojoje pusėje, kai atskirais mėnesiais buvo fiksuojamas turto ir paskolų augimas. Šalies bankų turtas (aktyvai) sudarė 81,7 mlrd. Lt ir per metus sumažėjo 2,5 mlrd. Lt, arba 3 proc.

Klientams suteiktos paskolos per metus sumažėjo 3,2 mlrd. Lt, arba 5,2 proc., ir sudarė 58,3 mlrd. Lt. Pažymėtina, kad daugiausia paskolų portfelis mažėjo pirmąjį ketvirtį – 1,5 mlrd. Lt, o vėlesniais ketvirčiais mažėjimas buvo nuosaikesnis.

Nepaisant visuose bankuose reikšmingai sumažėjusių už indėlius mokamų palūkanų normų, 2010 m. bankuose laikomų indėlių apimtys toliau sparčiai augo. Per metus indėliai išaugo 4,4 mlrd. Lt ir pasiekė 45,4 mlrd. Lt. Vien ketvirtąjį ketvirtį indėliai padidėjo 2,4 mlrd. Lt, arba 5,7 proc. – tai didžiausias ketvirtinis indėlių augimas per pastaruosius 3 metus. Didžiausią įtaką metiniam indėlių augimui turėjo 2 mlrd. Lt padidėję privačių įmonių indėliai.

2011 metų trečiąjį ketvirtį Lietuvos bankų sistemos ir veikiančių šalies bankų veikla toliau aktyvėjo – bankų turto ketvirčio augimo tempas buvo didžiausias nuo 2009 m. pradžios. Spalio 1 d. finansinių ataskaitų duomenimis, veikiančių šalies bankų turtas per ketvirtį padidėjo 1,8 mlrd. litų, arba 2,2 procento, ir sudarė 83,2 mlrd. litų. Pirmą kartą nuo 2008 m. antrosios pusės per ketvirtį padidėjo klientams suteiktos paskolos: jos ūgtelėjo 806,6 mln. litų, arba 1,4 procento, ir sudarė 57,7 mlrd. litų. Klientų indėliai bankuose trečiąjį ketvirtį augo pastebimai sparčiau negu antrąjį – jie padidėjo 1 mlrd. litų, arba 2,3 procento, ir 2011 m. spalio 1 d. sudarė 45,8 mlrd. litų. Indėlių apimtys

⁶ Patronuojantis bankas - tai Lietuvos banko licenciją turintis bankas, kontroliuojantis kitas kredito įstaigas (komercinius bankus, turinčius Lietuvos banko licenciją, AB Turto banką), taip pat įmones, kurios pagal įstatymus ir Lietuvos banko teisės aktus priskirtos kreditinei ir (ar) finansinei veiklai besiverčiančioms įmonėms, ar kitas įmones (toliau - įmonės). www.lb.lt/valdyb_nutar_dok_123

du mėnesius iš eilės (rugpjūtį ir rugsėjį) pasiekė istoriškai didžiausią sumą.

Toliau gerėja paskolų portfelio kokybė. Trečiąjį ketvirtį bankų specialieji atidėjiniai paskoloms sumažėjo 148 mln. litų, arba 3,2 procento, iki 4,5 mlrd. litų. Sumažėjus atidėjiniams, specialiųjų atidėjinių paskoloms rodiklis per ketvirtį sumenko 0,3 procentinio punkto iki 7,2 procento.

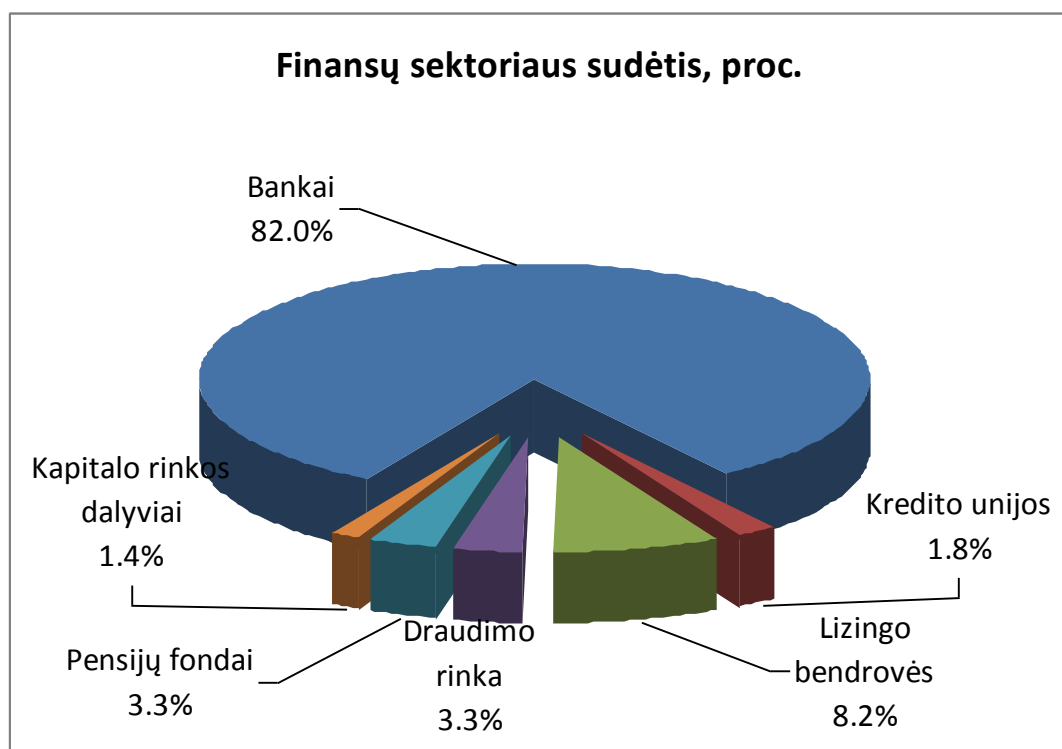
Per tris ketvirčius Lietuvos bankų sistema uždirbo 707,2 mln. litų pelno, iš jo trečiojo ketvirčio pelnas sudarė 193,7 mln. litų. Palyginimui: per 2010 m. tris ketvirčius patirta 363,9 mln. litų nuostolių. Bankų sistema pelningai dirba jau penkis ketvirčius iš eilės. Pelningai šių metų pirmuosius tris ketvirčius dirbo septyni bankai ir penki užsienio bankų filialai, o du bankai ir šeši užsienio bankų filialai patyrė nuostolių

Ekonomikos nuosmukio laikotarpiu bankai siekė gerinti efektyvumą mažindami operacines išlaidas. Palyginti su praėjusių metų pirmaisiais trimis ketvirčiais, šiomet jau pastebimas operacinių išlaidų didėjimas 56,8 mln. litų, arba 7,2 procento. Didžiąją dalį šio augimo lėmė 39,5 mln. litų, arba 9,2 procento, ūgtelėjusios personalo išlaikymo išlaidos.

III. KREDITO UNIJŲ LYGINAMOJI ANALIZĖ 2005 – 2011 METAIS

Lietuvoje kredito unijos negali prilygti bankams, ir klausimas: ar reikia to? Vargu ar didieji, ypatingai skandinaviško kapitalo bankai, užleis savo pozicijas kooperatiniais tikslais sukurtoms finansinio tarpininkavimo įmonėms (kredito unijoms). Tačiau esminis klausimas, ne tai, ar rinkos dalys pasiskirstytų vienodai, bet, ar kredito unijos užsitarnaus žmonių pasitikėjimą.

7 paveikslas. *Finansų sektoriaus sudėtis, proc. 2011 m.*

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Finansų ministerijos, Statistikos departamento ir Lietuvos banko statistinėmis apžvalgomis 2011 m.

Finansų sektorius itin jautrus politiniams sprendimams, pasaulinėms ekonomikos tendencijoms, netgi klimatinėms katastrofoms, o prognozuoti jo veiklą galima tik matematiniais metodais bei gera nuojauta. Lietuvos finansų sektorius eilę metų nesikeičia iš esmės, o tai rodo šalies stabilumą pasauliniame reitinge. Bankai užima 4/5 visos finansų rinkos, o 1/5 dalinasi visos kitos finansų įstaigos.

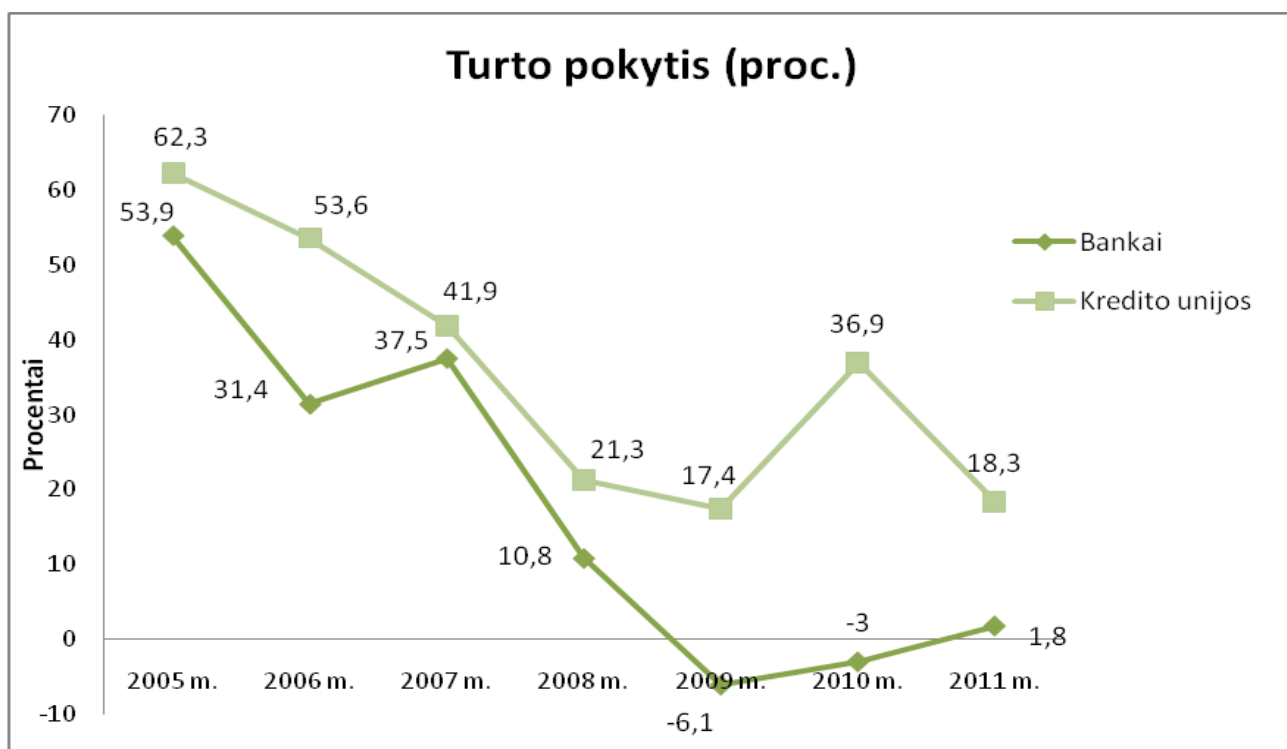
Kaip anksčiau minėtas RAIT tyrimas parodė, kad kredito unijomis pasitiki vis daugiau gyventojų, o jų žinomumas auga itin sparčiai, kyla logiškas klausimas: „Ar pavyks kredito unijoms užimti bent 5-7 proc. finansų rinkos?“. Į šį klausimą bus galima atsakyti atlikus lyginamąją bankų ir kredito unijų analizę, ištyrus Lietuvos, Lenkijos bei Airijos kredito unijų veiklos rezultatus ir apskaičiavus Lietuvos kredito unijų plėtros prognozes.

3.1. Lietuvos bankų ir kredito unijų lyginamoji analizė

Finansų sektoriuje, kaip ir kitose verslo šakose, egzistuoja du rinkos segmentai – mažmeninis ir didmeninis. Mažmeniniame rinkos segmente veikiantys bankai priima indėlius, skolina lėšas namų ūkiams, privatiems klientams, smulkaus ir vidutinio verslo įmonėms. Didmeniniame rinkos segmente bankai aptarnauja stambius verslo klientus, valstybines institucijas. Didmeniniam segmentui teikiamas platus spektras finansinių paslaugų – pradedant įmonių akcijų emisijų išplatinimu, tarpininkavimu įvairiose finansinėse veiklose, baigiant operacijų vykdymu tarp finansų institucijų.

Didmeninės bankininkystės dalyviai yra centriniai bankai, kurie aptarnauja kitas kredito įstaigas, ir universalūs bankai, kurie atlieka ne tik tradiciškai bankams būdingas funkcijas, t.y. priima indėlius ir skolina lėšas, bet ir visas kitas įmanomas finansines operacijas. Mažmeniniame rinkos segmente veikia privatūs komerciniai bankai, taip pat taupomieji bankai, kurie aptarnauja privačius asmenis, smulkų ir vidutinį verslą, teikdami grynųjų pinigų valdymo, kreditavimo paslaugas; kooperatiniai bankai ir kredito unijos, kurios veikia kaip kooperatinės finansų institucijos, priimdamos indėlius ir teikdamos paskolas apibrėžtam ratui žmonių.

8 paveikslas. Bankų ir kredito unijų turto (aktyvų) pokytis, proc. 2005 – 2011 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos banko ataskaitomis 2005 – 2011 m.

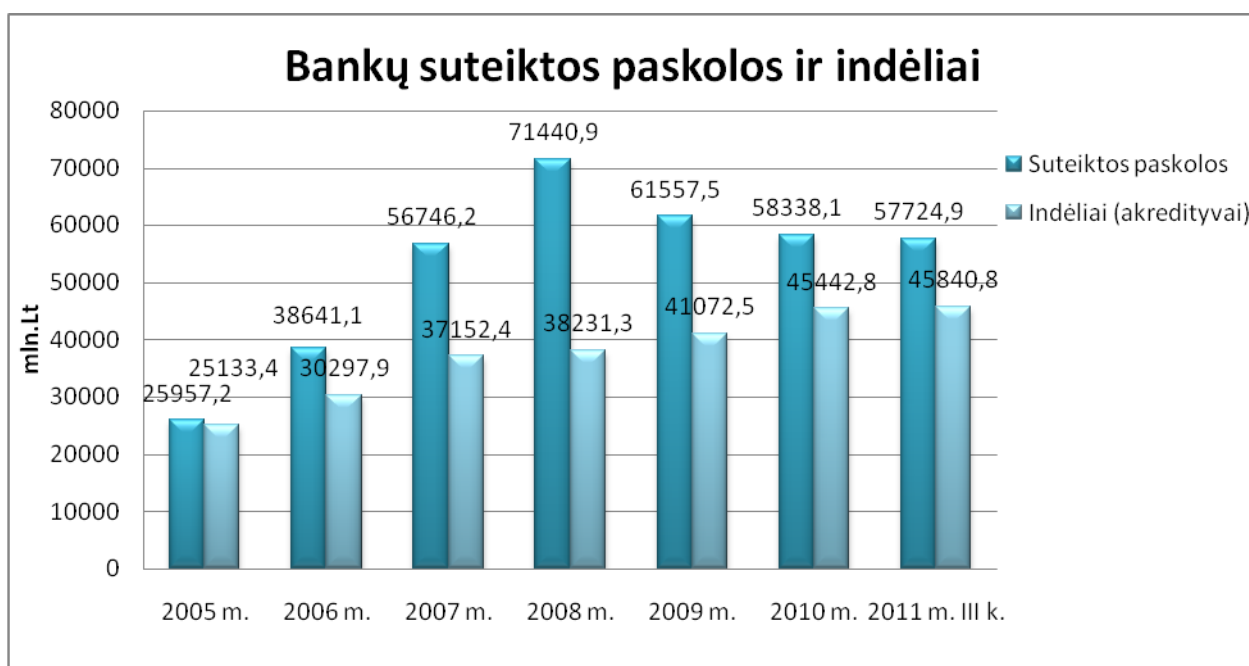
Bankų ir kredito unijų turto pokytį gali lemti įvairūs veiksniai, pvz.: infliacija šalyje, nedarbas, nekilnojamo turto rinkos esminiai pokyčiai ir kt. Nuo 2005 metų kredito įstaigų turtas menko, kuomet

2009 m. kritimas buvo didžiausias (8 pav.), ypač bankų sektoriui: turto pokytis pasiekė -6 proc. ir tai buvo patys blogiausi metai per dešimtmetį. Per kitus 2010 metus turto pokytis jau buvo -3 proc., bet sąlyginai tai buvo mažas pokytis, lyginant su kredito unijomis, kurių turtas per 2010-uosius šoktelėjo 36,9 proc. punkto arba perkopė 1 milijardo ribą, ir tokia tendencija matyti ryškėja 2011 m. III ketv., kuomet kredito unijų turtas sudarė 1 509,9 mln. Lt.

Investicijos į Vyriausybės vertybinius popierius kredito unijose nuosaikiai didėjo kalbant apie 2005 – 2011 metų laikotarpį. Bankų sektorius net ir sunkiausiu (2009 - 2010 m.) laikotarpiu nemažino investicijų į Vyriausybės vertybinius popierius, ir 2011 m. III ketv. jos sudarė 8 446,8 mln. Lt. Šie rodikliai rodo, kad kredito įstaigos pasitiki Vyriausybės politika, įžvelgia solidžias garantijas ir nebijo investuoti į valstybinius vertybinius popierius. Visame pasaulyje populiarus investavimo būdas Lietuvoje įgauna pagreitį, o kredito įstaigos turėtų operatyviai reaguoti į valstybės politiką, investuojant ir tikintis grąžos.

Įdomi situacija suteiktų paskolų ir priimtų indėlių srityje. Iki 2008 metų bankų sektoriuje paskolų portfelis didėjo, kol pasiekė daugiau nei 70 mlrd. Lt (9 pav.). Tokį ketverių metų laikotarpio (2005 – 2008 m.) šuolį labiausiai lėmė nekilnojamo turto „burbulas“, kuomet itin stiprus buvo statybų sektorius, ypač naujų gyvenamųjų namų srityje. Gyventojai asmeninių finansų prioritetus teikė nuosavam būstui įsigyti, tai skatino bankų teikiamų paslaugų, šiuo atveju, suteiktų paskolų didėjimą. Tačiau kaip greitai teikiamų paskolų apimtys didėja, taip greitai nuo 2009 metų pradžios jos ėmė mažėti, sustiprinus kredito teikimo sąlygas.

9 paveikslas. Bankų suteiktos paskolos ir indėliai 2005 – 2011 m.

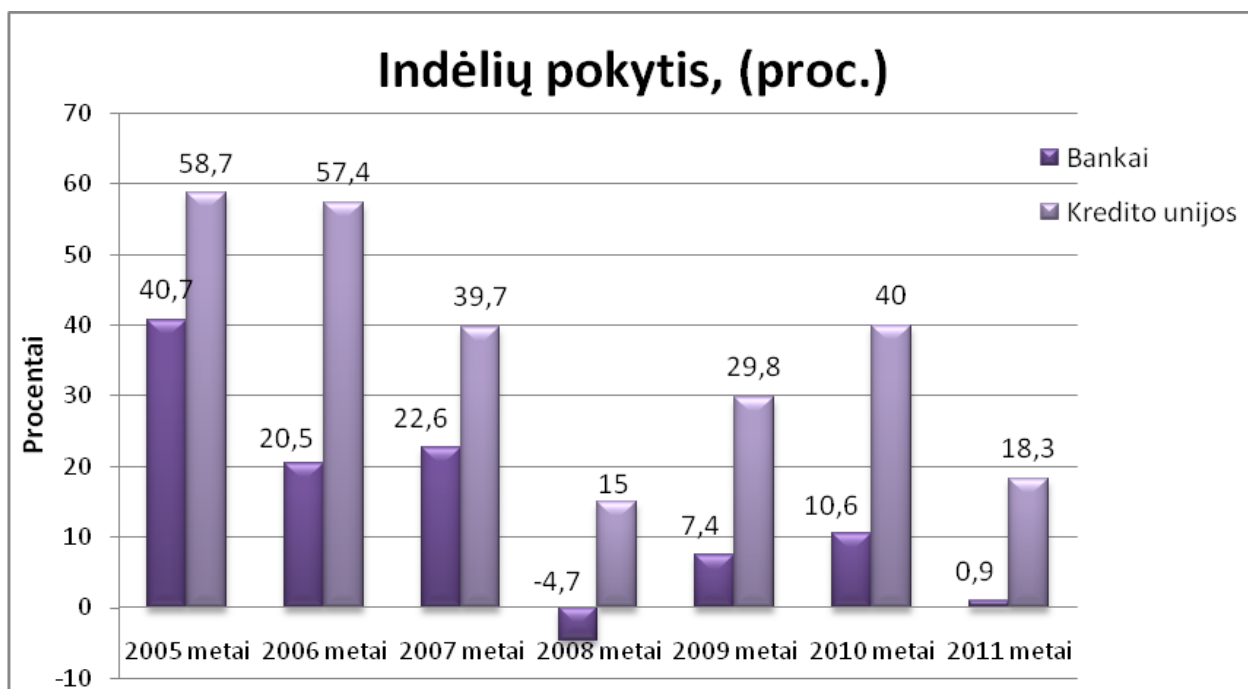

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos banko 2005 – 2011 m. ataskaitomis

Tuo tarpu, priimti indėliai po kelis procentinius punktus didėjo nuo pat analizuojamo laikotarpio, t.y. 2005 metų, ir 2011 m. III ketv. sudarė daugiau nei 45 mlrd. Lt. Verta paminėti, kad ši tendencija, greičiausiai, pasikeis jau metų pabaigoje dėl banko “Snoras” nacionalizavimo, kuomet žmonių pasitikėjimas bankais turės ypatingai svarios įtakos indėlių didėjimui.

Svarbu paminėti, kad kredito unijos tiek suteiktų paskolų, tiek priimtų indėlių dinamikoje žengia tolygiai ir nėra itin išsiskiriančio laikotarpio. 2008 – 2009 m. paskolų teikimo apimtys sumažėjo, bet bendras rodiklių kilimas išliko ir iki 2011 m. pabaigos sieks beveik 1 mlrd. Lt (10 pav.). Kredito unijose visada vyraavo griežtesni skolinimo apribojimai nei rinkoje, todėl “blogųjų” paskolų, palyginus su bankų sektoriumi, buvo sąlyginai mažai. Kredito unijos siekė kredito gavėjus kuo labiau supažindinti su įpareigojimais, atsakingai įvertinti visas rizikas. Griežtesnės skolinimosi sąlygos teigiamos įtakos turėjo ne tik kredito unijoms, bet ir pačiam kredito gavėjui. Jos padeda ateityje apsaugoti pastarąjį tiek turto sumažėjimo vertės prasme, tiek pajamų sumažėjimo verte.

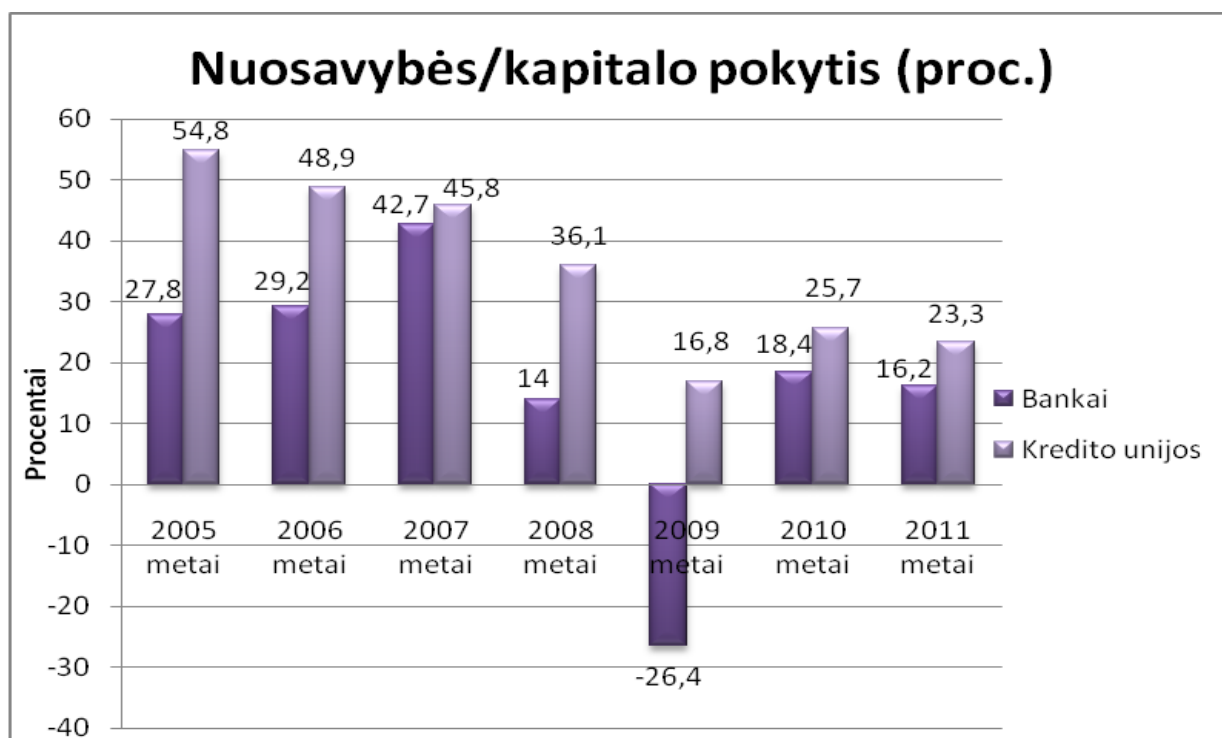
10 paveikslas. Indėlių pokytis, proc. 2005- 2011 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos banko ataskaitomis 2005 – 2011 m.

Kredito unijų indėlių apimtys didėjo rekordišku greičiu, per pastaruosius trejus metus kasmet indėliai augo 40 – 50 proc. Šis rodiklis rodo, kad didėjantis dėmesys rinkodarai, ypatingai reklamai, turėjo įtakos naujų narių pritraukimui bei indėlių apimtys didėjimui. Stiprėjantis gyventojų pasitikėjimas alternatyvia bankininkyste turėjo teigiamų pasekmių finansų rodikliams, to pasekoje kredito unijos plečiasi ir bando stipriau įsitvirtinti finansų rinkoje.

11 paveikslas. Kapitalo (nuosavybės) pokytis, (proc.) 2005 – 2011 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos banko ataskaitomis 2005 – 2011 m.

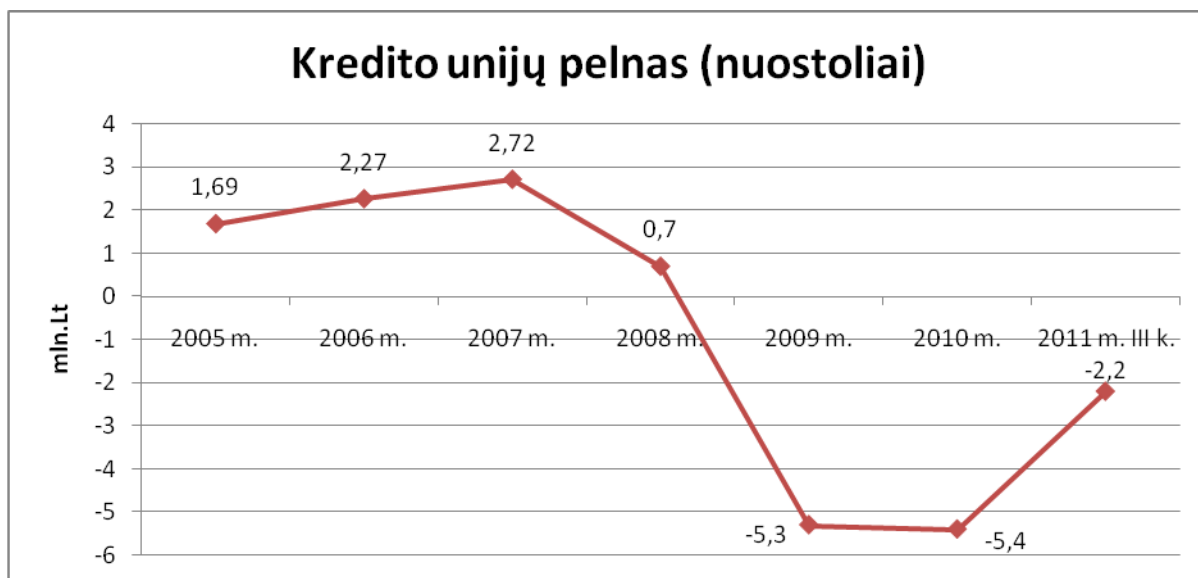
Dar vienas reikšmingas rodiklis, turintis svorį lyginamojoje kredito įstaigų analizėje, yra bankų nuosavybės ir kredito unijų kapitalo pokytis. Bankai didžiausią nuosavybę valdė 2008 m., kuri siekė beveik 8 mlrd. Lt. Tačiau kaip smarkiai nuosavybė didėjo, taip smarkiai, atėjus ekonomikos recesijai, ir ūkio nuosmukiui, ji sumenko iki 5 mlrd. Lt. Tiesa, jau 2011 metais situacija ėmė iš esmės gerėti ir naujausiais duomenimis, dabar bankų nuosavybė vertinama 6,8 mlrd. Lt.

Lietuvos banko ir kredito unijų veiklos ataskaitose, kaip 11 paveiksle, matyti teigiamas kapitalo pokytis, kurį, daugiausia, lėmė didėjančios indėlių ir naujų kredito unijų narių apimtys. Harmoningas, tolygus, dinamiškas, teigiamas kredito unijų kapitalo pokytis užtikrina kredito įstaigos finansinį stabilumą, leidžiantį vartotojams pasitikėti ir patikėti savo pinigus būtent šiai kredito įmonei. Vienas iš svarbiausių kredito unijos veiklos siektinų rezultatų yra ne kiekybiškas, o kokybiškas darbas, susijęs su klientų finansais, atsakingas požiūris į investavimą, atsakomybės jausmas prieš vartotojų santaupas ir norą uždirbti.

Nuosavybės / kapitalo pokytis itin jautrus bendros šalies ekonomikos atžvilgiu, taip pat tam tikriems politiniams sprendimams bei pasaulio rinkoms. 2009-ieji metai bankams buvo tikri praradimų metai, kuomet ne tik nuosavybė sumažėjo beveik 50 proc., bet ir gauto pelno, surinktų indėlių apimtys nebuvo džiuginančios. Galima daryti išvadą, kad per pastaruosius dvejus metus finansų rinka įgauna naują pagreitį, racionaliau priima sprendimus, susijusius su investicijomis, naujų paskolų išdavimu, o tai rodo gerėjantys ir optimistiškesni veiklos rodikliai.

Einamųjų metų pelno (nuostolio) rodiklis neatsiejamas nuo nuosavybės / kapitalo pokyčių tendencijos, kuri matoma 11 ir 12 paveiksluose. Didžiausią įtaką pelno didėjimui ar mažėjimui turi indėlių apimtys, kredito unijose, beabejo, svarbus narių skaičiaus didėjimas. Visus šiuos veiksnius galėtų papildyti makroekonominiai procesai tokie, kaip infliacija šalyje, nedarbo lygis, VKI ar net korupcijos įsisenėjimas.

12 paveikslas. Kredito unijų pelnas (nuostoliai) 2005 – 2011 m.

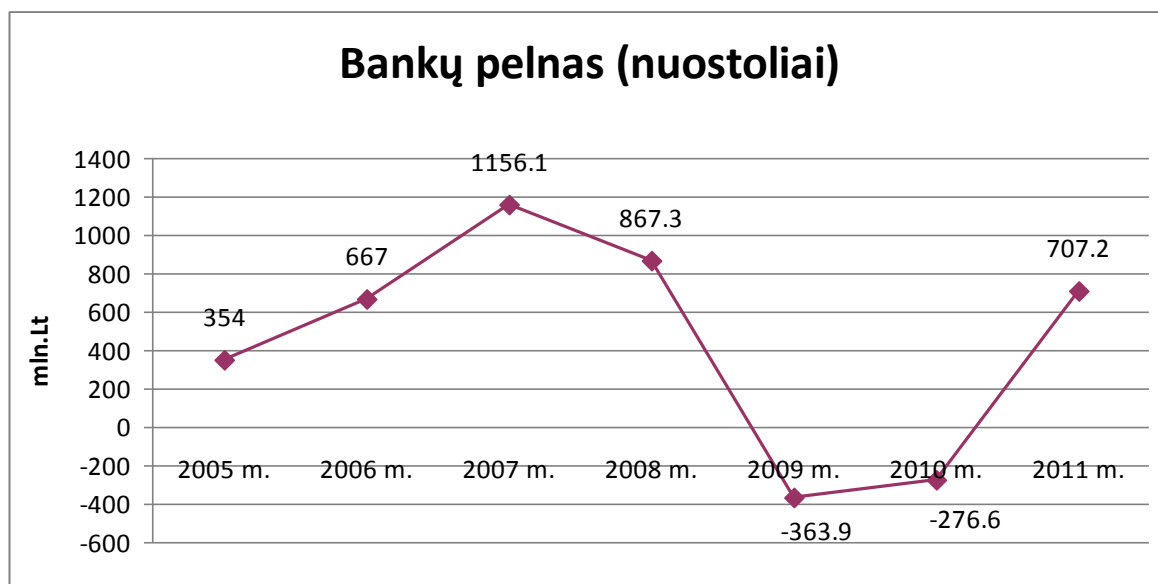

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos banko ataskaitomis 2005 – 2011 m.

Finalinė analizės grandis susideda iš bankų ir kredito unijų einamųjų metų pelno (nuostolio) apskaičiavimo ir palyginimo. Deja, lyginti bankų milijardinio pelno ir kredito unijų vos kelių milijonų pelno negalima, o ir nereikia. Svarbu žinoti, kodėl vienas ar kitas rodiklis keičiasi, jų dinamikos priežastis ir jas susieti su esama šalies, Europos Sąjungos ar net pasaulio ekonomine ir politine situacija, kuri, kaip žinia, gali pakisti 24 valandų bėgyje.

Kadangi kredito unijos nėra aklausiai siekiančios pelno, o labiau besirūpinančios socialine atsakomybe grindžiamos alternatyvios bankininkystės atstovės, tai jų pelno rodikliai tikrai nėra pavyzdiniai. Tačiau svarbu paminėti tai, kad 50 proc. visų kredito unijų dirba pelningai ir tik kita jų pusė bendrus rodiklius smukdo nuostolių link. Kredito unijų geriausias pelno rodiklis buvo pasiektas 2007 metais ir siekė 2,72 mln. Lt., o jau 2009 – 2010 m. nuostoliai viršijo net 5 mln. Lt. Tiesa, šiuo metu siekiama gerinti finansinę situaciją unijose ir bent jau 2011 m. III ketv. rodikliai nuteikia optimistiškai, deja, 2011 metų, greičiausiai, nepavyks baigti be nuostolių.

13 paveikslas. Bankų pelnas (nuostoliai) 2005 – 2011 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos banko ataskaitomis 2005 – 2011 m.

Bankų srityje pelno (nuostolio) rodikliai nuo 2009 metų nežavi akcininkų, tačiau pasaulinė finansų tendencija padiktavo tokią situaciją, kokia ji susiklostė šiuo metu, ir, visų akcininkų džiaugsmui, 2011 metų III ketv. rodikliai stipriai gerėjo, o pelnas siekė 707,2 mln Lt. 2009 – 2010 m. nuosmukis buvo skaudžiausias 10 – 15 metų laikotarpyje, jį sąlygojo itin didelė nekilnojamojo turto krizė, šalies ūkio nuosmukis, pasaulinė ekonomikos recesija.

Apibendrinant, būtų galima daryti išvadą, jog kredito unijos ir bankai sunkiai sulyginami, tačiau rodiklių tendencijos, metiniai pokyčiai pastaruoju metu teigiami, o tai žada geresnius metų rodiklius nei buvo tikėtasi šių metų pradžioje. Verta paminėti, kad nors kredito unijos dirba nuostolingai bendrame kontekste veiklos rodikliai gerėja, indėlių apimtis rodo didėjanti ir harmoninga tendencija adekvati nuosavybės / kapitalo bei pelno (nuostolio) rodikliams. Tuo tarpu, bankinėje sferoje situacija panaši, bet ir skirtinga. Visų pirma, itin skirtingos veiklos apimtys, mastelis bei nusistovėjęs statusas visuomenėje. Bankai operatyviai reaguoja į esamą situaciją, atsižvelgia į užsienio bankų pasirinktas veiklos schemas.

3.2. Lietuvos, Lenkijos ir Airijos kredito unių palyginimas

Pagrindinės tendencijos, kurios pastebimos Europos kredito įstaigų plėtroje, iš vienos pusės, yra bankų skyrių skaičiaus mažėjimas, siekiant racionalizacijos, iš kitos pusės – kooperatinių bankų rinkos dalies didėjimas. Reikalaujama turto grąža rinkos dalyvius verčia peržiūrėti savo veiklos strategijas, uždaryti skyrius nepelningose rinkose.

Rinkos poreikiai verčia komercinius bankus savo veiklą orientuoti į naujus segmentus, tokius kaip investicinių fondų valdymas, kapitalo rinkos produktai skirti aukštesnes pajamas gaunančių gyventojų sluoksniui, paliekant mažesnes pajamas gaunančius gyventojus visiškai be finansinių paslaugų arba labai apsunkinant priėjimą prie jų. Ši tendencija pastebima daugelyje Europos Sąjungos šalių bankininkystės sektoriuje. Kai kurie bankai pasitraukia iš nepelningų, nutolusių nuo didesnių miestų rinkos segmentų, koncentruodami savo veiklą pelninguose segmentuose. Tokiu būdu sukuriama sąlyga kooperatinių bankų plėtrai, įgalinant juos didinti užimamos rinkos dalį.

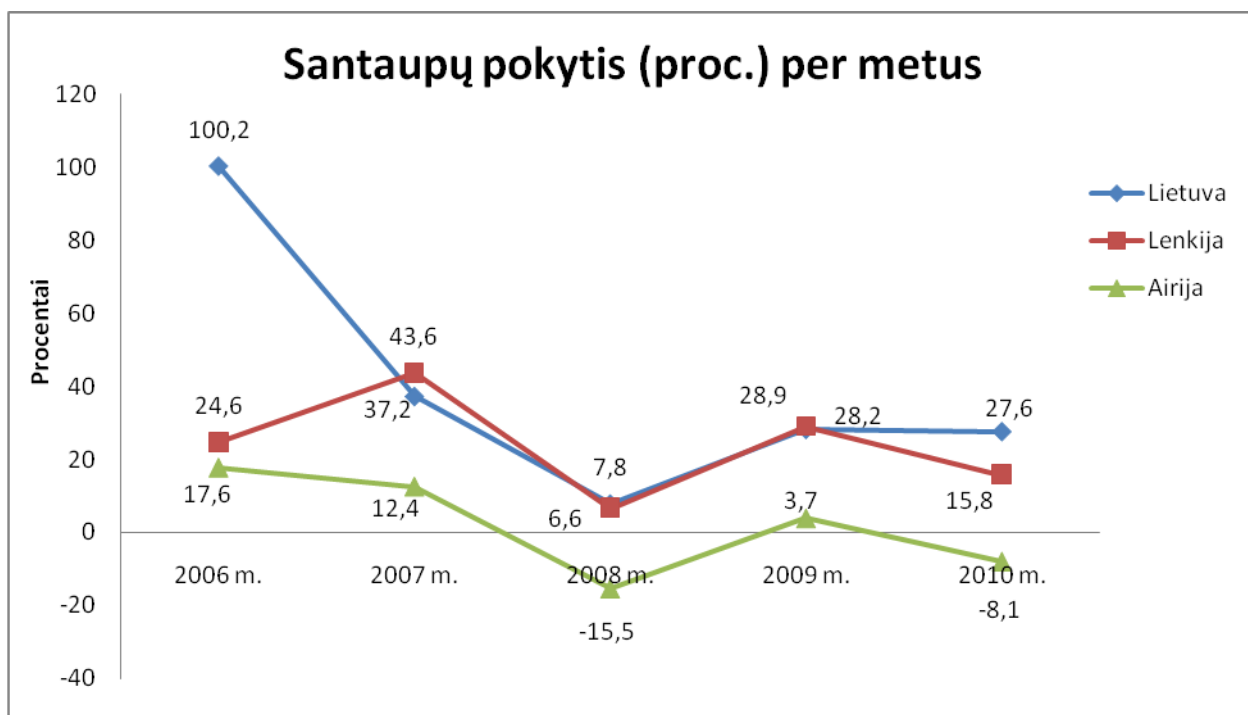
Kooperatiniai bankai – ne pelno siekiančios institucijos, jiems nekeliami rinkos vertės, turto grąžos reikalavimai, o tai suteikia jiems galimybes labiau rūpintis savo nariais, ir veikti mažiau pelninguose rinkos segmentuose. Nepaisant didėjančios rinkos dalies, kai kuriose Europos Sąjungos šalyse pastebimos kooperatinių bankų reorganizacijos, paverčiant juos akcinėmis bendrovėmis. Taip sudaromos prielaidos kooperatinių bankų išnykimui atskirose šalyse. Ši tendencija ypač ryški buvo Didžiojoje Britanijoje 1997 – 1999 m.

Vykstant reorganizacijai, pakeičiama kooperatinio banko taisyklė: vienas žmogus – vienas balsas, superkamos narių akcijos, o rezervinis kapitalas lygiomis dalimis išmokamas nariams. Tokiu būdu kredito kooperatyvai virsta komercinėmis kompanijomis. Didžioji Britanija yra vienintelė šalis Europoje, kurioje toks kooperatinio banko reorganizavimas leidžiamas juridškai. Prancūzijos, Vokietijos ir Belgijos teisinė bazė draudžia kredito kooperatyvo perėmimą. Pagrindinio Belgijos kooperatinio banko Cera reorganizacija buvo įvykdyta per kompleksą įstatymų ir poįstatyminių aktų.

Kooperatinės bankininkystės išsivystymo lygis Europos Sąjungos šalyse parodo kooperatinių bankų lankstumą, gebėjimą prisitaikyti prie besikeičiančių rinkos sąlygų. Kooperatinių bankų išlikimo klausimas nėra susijęs su konkurenciniais, mokesčių ar veiklos reguliavimo veiksniais.

Kooperatinių bankų veiklą kontroliuoja tos pačios priežiūros institucijos, kaip ir komercinius bankus, tačiau kredito kooperatyvai pasižymi demokratine kontrole per išrinktus valdymo organus. Todėl grėsmės kooperatinių bankų išlikimui kyla dėl bendrų tendencijų mažmeninės bankininkystės rinkoje, koncentracijos ir konsolidacijos procesų. Kaip vienas iš kooperatinių bankų sėkmės veiksnių galėtų būti įvertinti tam tikri specifiniai Europos mažmeninės bankininkystės sektoriaus bruožai tokie, kaip vartotojų polinkis rinktis vietinius paslaugų teikėjus, vertinti banko įvaizdį ir vardą, pageidauti asmeninių investicinių paslaugų.

14 paveikslas. Santaupų pokytis (proc.) per metus

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos, Lenkijos ir Airijos nacionalinių statistikos departamentų 2006 – 2010 m. ataskaitomis.

Analizuojant ir lyginant skirtingų šalių kredito įstaigas, bene svarbiausias rodiklis yra santaupų apimtys ir jų metinis pokytis (14 pav.). 2006 – 2010 metų laikotarpiu kredito unių Lietuvoje, Lenkijoje ir Airijoje santaupų metinis pokytis nebuvo itin judrus ar dinamiškas.

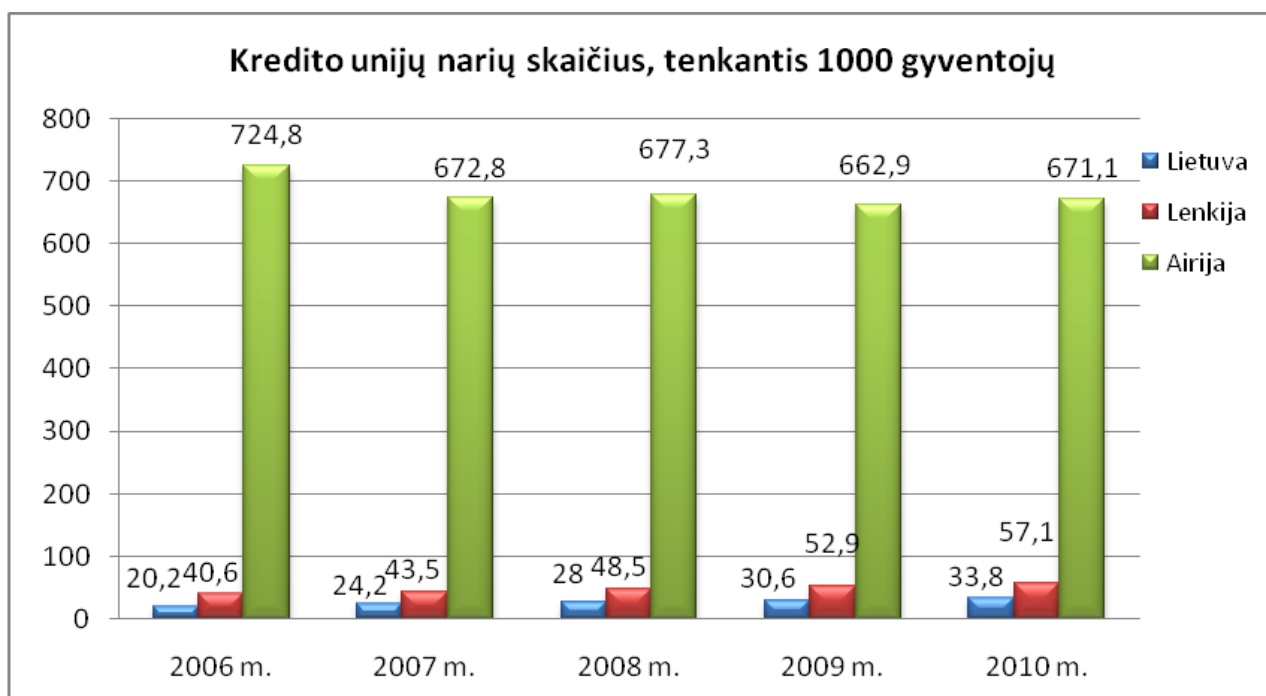
Pagal kredito kooperatyvų plėtrą, Europos Sąjungos šalys gali būti padalintos į tris grupes:

- Šalys, kuriose kooperatiniai bankai užima daugiau nei 10 proc. rinkos. Į šią šalių grupę patenka Nyderlandai, Vokietija, Prancūzija, Austrija, Suomija ir Italija. Kooperatinė bankininkystė šiose šalyse išsivystė pakankamai greitai;
- Šalys, kuriose kooperatinė bankininkystė egzistuoja, bet užima santykinai mažą rinkos dalį. Tokios šalys yra Airija, Portugalija ir Ispanija. Šiose šalyse veikiančių kooperatinių bankų rinkos dalis pagal turtą sudaro mažiau, kaip 10 procentų. Nors kooperatinių bankų vaidmuo šiose šalyse santykinai nedidelis, tačiau absoliučiais skaičiais vertinant, jų reikšmė mažmeninės bankininkystės sektoriuje išauga. Kaip pavyzdys gali būti Airija, kur 2009 m. veikė 634 kooperatiniai bankai, turintys daugiau kaip 2068 mln. narių, iš 3,8 mln. gyventojų. Tačiau kooperatinių bankų užimama rinkos dalis Airijoje yra nedidelė, kadangi šalies bankininkystės sektoriuje dominuoja stambūs bankai, kurių turtas reikšmingai didesnis už kooperatinių bankų turtą. Kooperatiniai bankai Portugalijoje yra labai maži ir orientuoti į žemės ūkio sektorių. Iš dalies taip atsitiko, kadangi kooperatiniams bankams buvo apribota galimybė teikti finansines paslaugas;

- Šalys, kuriose kooperatinė bankininkystė yra labai menkai išvystyta. Šiai šalių grupei priklauso Belgija, Švedija, Danija, Liuksemburgas ir Graikija, taip pat Lietuva, Estija ir Latvija. Belgijoje buvo pakeistos CERA ir BACOB⁷ kooperatinių bankų struktūros, ir jie jau tapo ne kooperatiniais bankais. Vienas iš keturių didžiausių Švedijos bankų – Foreningssparbanken – susikūrė sujungus Švedijos kooperatinius bankus ir taupomuosius bankus. Likę kooperatiniai bankai daugiausia koncentruoja savo veiklą, aptarnaudami žemės ūkį.

Kooperatinių bankų vaidmuo ir jų paplitimas vertinamas pagal kooperatinių bankų skaičių, tenkantį 1 mln. gyventojų. Pagal šį rodiklį pirmauja Austrija, Liuksemburgas, Vokietija, Prancūzija. Austrijoje kooperatinių bankų skaičius visame kredito įstaigų skaičiuje sudaro 59 proc., Prancūzijoje – 53 proc., Vokietijoje – 33 proc., Italijoje – 32 procentus.

15 paveikslas. Kredito unijų narių skaičius, tenkantis 1000 gyventojui

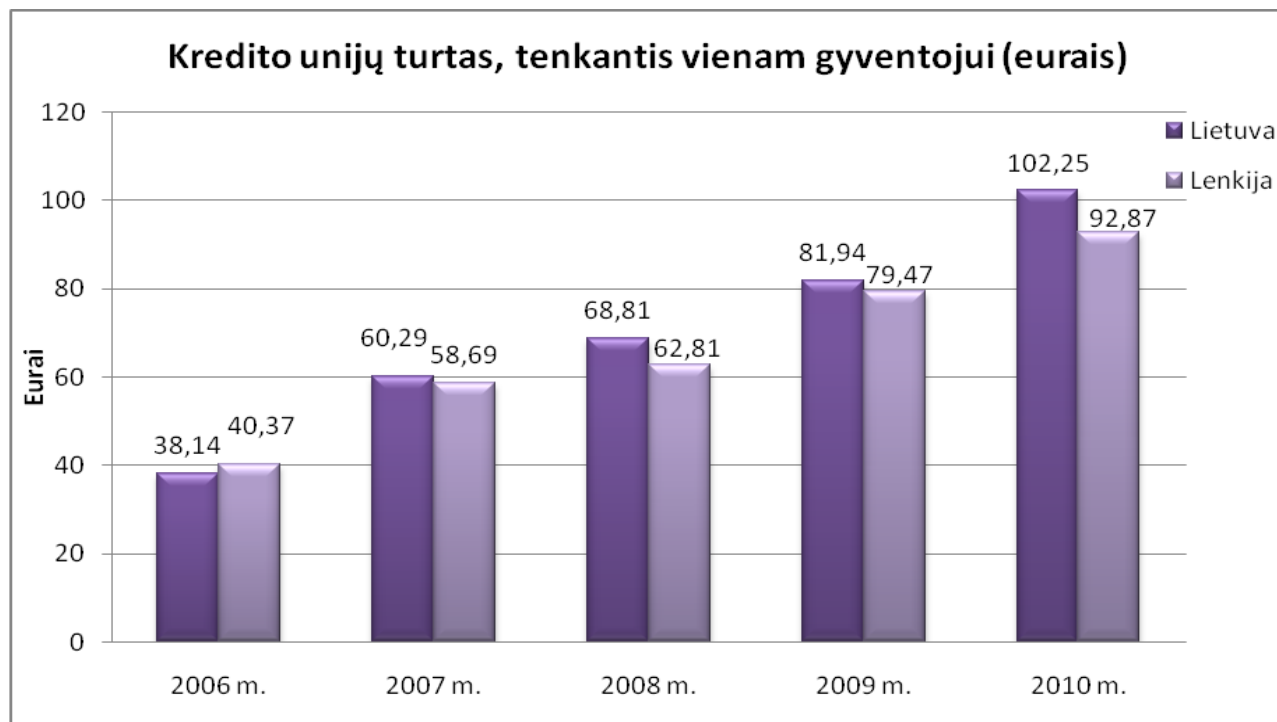
Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos, Lenkijos ir Airijos nacionalinių statistikos departamentų 2006 – 2010 m. ataskaitomis.

Kooperatinių bankų skvarbą mažmeniniame sektoriuje parodo narių skaičius, tenkantis 1000 gyventojų bei turtas, tenkantis vienam gyventojui. Didžiausias kooperatinių bankų skaičius, tenkantis 1000 gyventojų yra Airijoje, Austrijoje, Vokietijoje ir Prancūzijoje. Pagal kooperatinių bankų turto, tenkančio vienam gyventojui, rodiklį Europoje pirmauja Austrija, Nyderlandai ir Prancūzija. Mažiausiai kooperatinių bankų turto vienam gyventojui tenka Graikijoje.

⁷ Vieni didžiausių kooperatinių bankų Belgijoje. (<http://www.relbanks.com/europe/belgium>)

Nors analizuojamų šalių rodiklis itin skiriasi (15 pav.) verta paminėti, kad Lietuvos dydis, lyginant su Lenkija, tikrai nėra didelis, o rezultatas geras. Airijos rodiklis vienas geriausių visoje Europoje, kurį lėmė nuosekli kredito unijų plėtra, tikslingai pasirinkta metodologija, veiksmų planas, jautriai reaguota į rinkos pokyčius.

16 paveikslas. Kredito unijų turtas, tenkantis vienam gyventojui (eurais)

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos, Lenkijos ir Airijos nacionalinių statistikos departamentų 2006 – 2010 m. ataskaitomis.

Rodiklis, parodantis kiek vidutiniškai eurų tenka vienam kredito unijos nariui, įgalina spręsti apie kredito unijos finansinį pajėgumą, galimybes bei plėtros perspektyvas. Airijoje šis rodiklis itin aukštas, lyginant su Lenkija ir Lietuva. Jis siekia virš 3000 eurų. Todėl grafiškai vaizduoti (16 pav.) pasirinkta tik Lenkiją ir Lietuvą, kur šis rodiklis 2010 m. atitinkamai siekė 92,87 ir 102,25 eurus vienam gyventojui. Optimistiškai nuteikia tai, kad Lietuvos situacija šioje srityje geresnė, o tai rodo stabilesnę kredito unijų poziciją rinkoje.

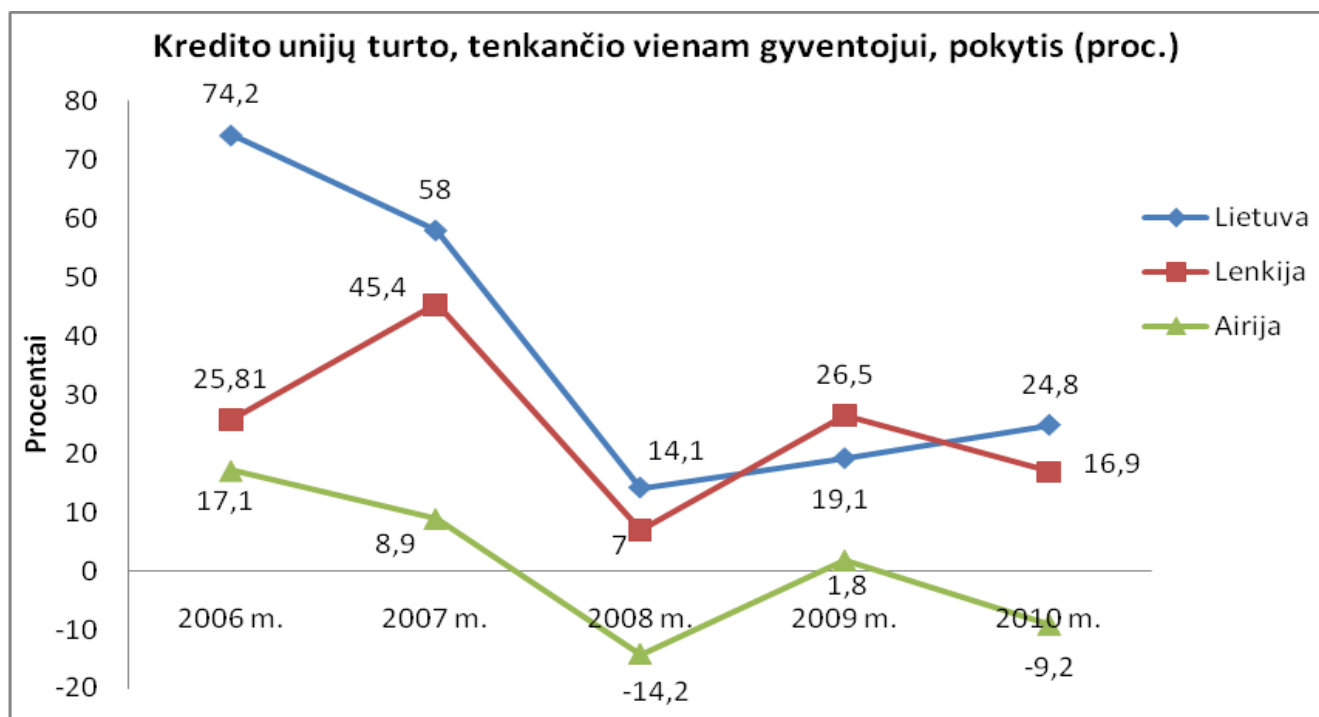
Lietuvos kredito unijos. Lietuvoje šiuo metu veikia 72 kredito unijos, 62 iš jų vienija Lietuvos centrinė kredito unija ir Asociacija Lietuvos kredito unijos. Lietuvos kredito unijoms priklauso daugiau nei 120 tūkst. narių. Kredito unijos tai plačiausiai veikiantis, finansų paslaugas teikiantis tinklas Lietuvoje, turintis net 178 veikiančius padalinius visoje šalyje.

Plėtros pagreitį kredito unijos įgavo tik nuo 2007 – 2008 metų, kuomet buvo atsižvelgta į rinkos „norus“, siekdamos geresnių rezultatų ne tik pelno atžvilgiu, bet ir klientų aptarnavimo kokybės klausimu, įdiegdamos internetinę bankininkystę, kredito kortelių išdavimą, būsto paskolų suteikimą.

Prognozuojant kredito unijų skaičiaus augimą, svarbu įvertinti tai, kad ne visuose rajonuose, neturinčiuose priėjimo prie bankinių paslaugų, bus steigiamos kredito unijos. Jau dabar veikiančios kredito unijos aktyviai veržiasi į šiuos rinkos segmentus ir kuria savo skyrius. Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatyme yra numatyta galimybė kurti kredito uniją seniūnijos pagrindu, tačiau praktika parodė, kad tai yra per maža teritorija kredito unijai pilnai išplėsti veiklą. Autorės nuomone, Lietuvoje geriausiai tiktų toks modelis:

- stipriose ir organizuotose bendruomenėse, turinčiose iniciatyvius lyderius, tikslinga steigti naują kredito uniją. Tokiu būdu būtų užtikrinama naujos kredito unijos plėtra;
- silpnose ir neorganizuotose bendruomenėse, neturinčiose iniciatorių, tikslinga steigti jau veikiančios kredito unijos kasą. Tokiu būdu būtų išvengiama silpnų kredito unijų atsiradimo ir užtikrinamas kredito unijų veiklos efektyvumas.

17 paveikslas. Kredito unijų turto, tenkančio vienam gyventojui, pokytis (proc.)

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos, Lenkijos ir Airijos nacionalinių statistikos departamentų 2006 – 2010 m. ataskaitomis.

Kaip matoma iš 17 paveikslas, 2008 metais kredito unijų turto, tenkančio vienam gyventojui, pokytis sumažėjo labiausiai ir ši tendencija neaplenkė nei vienos analizuojamos šalies. Tačiau jau 2009 metais rodiklis gerėjo ir Lenkijoje, ir Airijoje, o tai rodo, kad kredito unijose šiose šalyse skubiai sureagavo į esamą padėtį, kuri paskatino imtis operatyvių veiksmų. Lietuvoje šis rodiklis didesni pagreitį įgavo tik 2010 metų pradžioje ir kyla iki šiol, nes indėlių apimtys ir narių skaičiaus didėjimas turi tiesioginės įtakos turto didėjimui.

Lietuvoje vis labiau išryškėja kredito unijų plėtros tendencija, kai veikia viena rajoninė kredito unija su savo nutolusiomis kasomis seniunijų centruose. Tokia kredito unijų vystymosi tendencija dažnai pastebima tuose rajonuose, kuriuose veikia stiprios žemdirbiškos kredito unijos. Žemdirbių tarpe tokios kredito unijos žinomos, kaip patikimos kredito įstaigos, teikiančios paslaugas asmenims, kurių veikla susijusi su žemės ūkiu, ir kurių bankai labai dažnai dėl veiklos rizikingumo atsisako finansuoti.

Kredito unijos, valdomos tų pačių žemdirbių, gali kvalifikuotiau įvertinti žemdirbių veiklos perspektyvas bei kredito riziką. Šia kryptimi turėtų vystytis ir visas kredito unijų tinklas. Šios kredito unijos turėtų pagalvoti apie dalies sprendimu priėmimo proceso atidavimą į seniunijas, kad jas labiau itraukti į kredito unijų valdymo procesą.

Ateityje galima prognozuoti ir bendruomeniniu miesteliu, t.y. miesteliu, kuriuose gyventojų skaičius siekia iki 3000 gyventojų, kredito unijų skaičiaus spartų augimą. Šių kredito unijų pagrindinis kriterijus – priklausymas tam tikram teritoriniam vienetui. Tokiuose miesteliuose įsikūrusios kredito unijos gali aptarnauti asmenis, gyvenančius, dirbančius ir besimokančius tam tikroje seniūnijoje.

Lenkijos kredito unijų ypatumai. Pirmosios kredito unijos Lenkijoje atsirado 1992 metais. Iki 1995 m. kol buvo priimatas atskiras Kooperatinių taupymo ir kredito unijų įstatymas, Lenkijos kredito unijų veiklą reglamentavo Prekybos Sąjungų įstatymas ir atskiri Vyriausybės nutarimai. Lenkijos kredito unijos gali teikti paslaugas tik savo nariams, kuriais gali būti fiziniai asmenys, kuriuos vienija tam tikras profesinis, socialinis, religinis ar kitas kriterijus. Kredito unijos teikia paskolas nariams, priima indėlius, vykdo atsiskaitymus, veikia, kaip tarpininkai, parduodamos pensijų fondų produktus bei sudarydamos narių draudimo sutartis.

Nuo pat įsikūrimo pradžios Lenkijos kredito unijoms būdingas spartus augimas. Pirmaisiais kredito unijų gyvavimo metais 1992 – 1995 m. turtas, paskolos, indėliai per metus vidutiniškai išaugdavo 150 proc. Vėliau apimtinių rodiklių augimo tempai sulėtėjo ir nuo 1996 m. vidutiniškai per metus jie sudaro 30 procentų. Ypač spartus Lenkijos kredito unijų apimtinių rodiklių augimas buvo 1995 m., kai jų paskolų portfelis išaugo 2,3 karto. Tačiau 1995 m. kredito unijų skaičiaus augimas smarkiai sumažėjo – tai buvo kredito unijų stambėjimo metai, siekiant padidinti kredito unijų tinklo veiklos efektyvumą. 1996 – 2002 m. kredito unijų skaičiaus augimas beveik prilygo turto augimo tempams (sudarė apie 30 proc. kasmet).

Visos Lenkijos kredito unijos apsijungusios ir jas kartu valdo Lenkijos centrinė kredito unija. Ši savo ruožtu valdo Savitarpio draudimo kompaniją, bendrovę, kuri užsiima draudimo brokerio veikla, finansų mokymo centru. Lenkijos kredito unijos turi savo nuosavą kompiuterinės įrangos kompaniją. Lenkijos centrinė kredito unija atlieka kredito unijų judėjimo stabilumo užtikrinimo, likvidumo palaikymo funkcijas. Finansinių operacijų skyrius priima indėlius, teikia paskolas kredito unijoms, vykdo pavedimus tarp kredito unijų, koordinuoja atsiskaitymus VISA kortelėmis. Organizacinis

skyrius atstovauja Lenkijos kredito unijų judėjimą, tvarko narystės klausimus Centrinėje kredito unijoje. Priežiūros skyrius leidžia kredito unijų vidaus dokumentus, teikia rekomendacijas dėl specialių priemonių taikymo kredito unijoms, nevykdančioms Centrinės kredito unijos reikalavimų. Daug dėmesio skiriama kredito unijų reklamai, populiarinimui, per metus suorganizuojama bent viena didelė reklamos kampanija.

Lenkijos kredito unijų tinklas turi kooperatinę draudimo bendrovę, kuri teikia draudimo paslaugas kredito unijoms ir kredito unijų nariams. Draudimo bendrovė draudžia kredito unijas nuo galimų nuostolių: nariui negrąžinus paskolos, susirgus ar mirus, nuo neteisėtų darbuotojų veiksmų, nuo žalos kredito unijos turtui ir pan. Kredito unijų narių indėliai taip pat draudžiami šioje draudimo bendrovėje, kadangi Lenkijos bankai nenorėjo, kad ta pati kaip ir jų draudimo bendrovė draustų visų indėlius. Tačiau tai nesumažino kredito unijų patikimumo, nes įmokas už indėlius moka visos kredito unijos.

Siekiant užtikrinti kredito unijų plėtros patikimumą, idiegta ISO9001 2000 kokybės sistema⁸ Lenkijos Centrinėje kredito unijoje ir pačioje didžiausioje – F. Stefczyko⁹ kredito unijoje. Kokybės sistema naudojama kaip marketingo priemonė, padeda optimizuoti organizacinę struktūrą, sprendimo priėmimo procesus. Lenkijos kredito unijos išduoda savo nariams Visa Elektron mokėjimo korteles, su kuriomis galima atsiskaityti parduotuvėse ir išsiimti grynuosius pinigus bankomatuose. Gerai išvystyta Lenkijos kredito unijų struktūra įtakojo tai, kad šiuo metu Lenkijos kredito unijų tinklas yra geriausiai išvystytas iš visų Europos Sąjungos šalių naujokių. Pagrindinės prielaidos sėkmingai Lenkijos kredito unijų plėtrai yra šios:

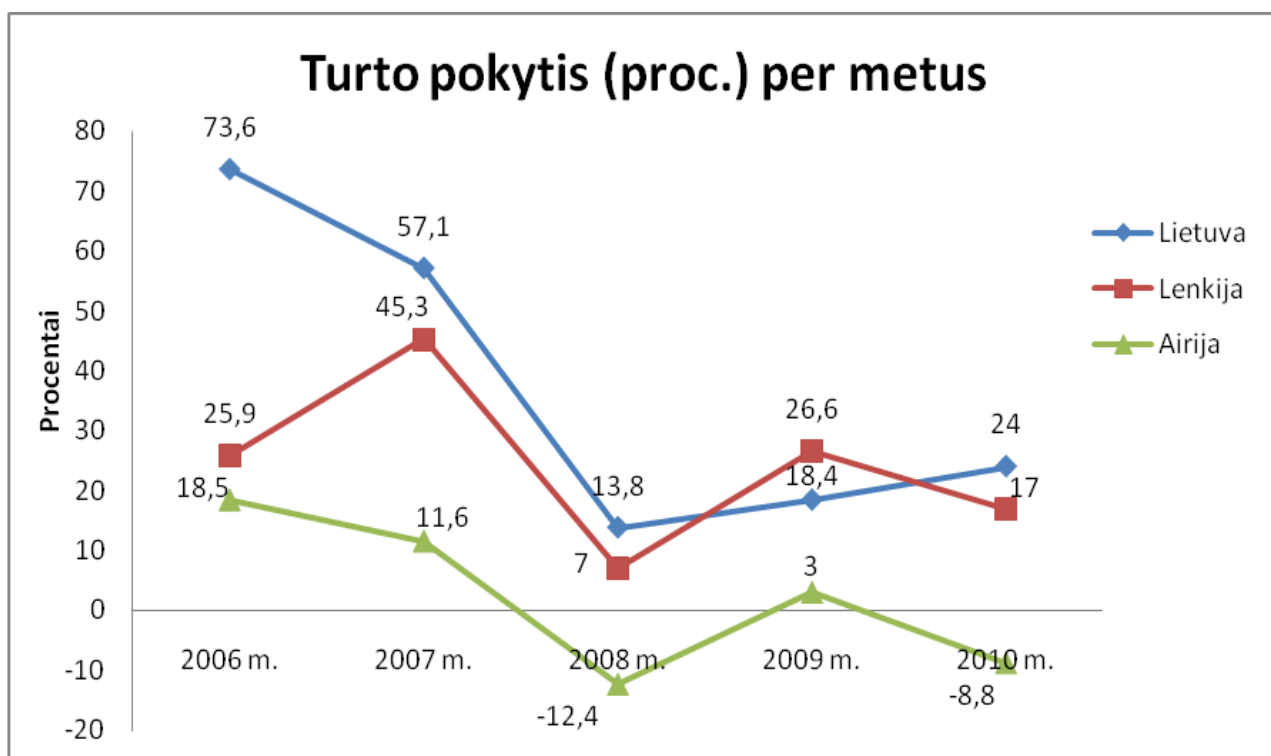
- palanki teisinė aplinka. Ji būtina kredito unijoms didinant veiklos apimtis;
- gerai išvystyta kredito unijų sektoriaus struktūra. Kredito unijų veiklos stabilumą užtikrina Centrinė kredito unija, Stabilizacijos fondas, indėlių draudimas. Atskiri kredito unijų mokymo centrai užsiima kredito unijų darbuotojų ir valdymo organų mokymu;
- iniciatyvūs ir stiprūs kredito unijų lyderiai;
- darbuotojų profsajungų parama. Nuo pat savo veiklos pradžios Lenkijos kredito unijos turėjo stiprią tiek moralinę, tiek materialinę paramą iš darbuotojų profsajungų.

Kredito unijos Lenkijoje nėra tokios populiarios kaip Airijoje, bet labiau žinomos nei Lietuvoje. Aktyvi Centrinės kredito unijos veikla, tikslingi ir adekvačiai priimami sprendimai leido sukaupti nemažas santaupas, rezervą, turtą, teikti didesnes paskolas didesniai narių skaičiui, kuris nuo 2009 metų perkopė 2 mln. Tai esminis pranašumas lyginant Lenkijos ir Lietuvos kredito unijas. Taip pat svarbu paminėti, kad Lenkijoje kredito unijų netgi mažiau nei Lietuvoje, bet jų sukauptas turtas 10 kartų didesnis.

⁸ Kokybės vadybos sistema. http://www.dekona.lt/index.php?page_id=155

⁹ Franciszek Stefczyk - kredito unijos Lenkijoje pagrindinis steigėjas. <http://www.kasastefczyka.pl/>

18 paveikslas. Turto pokytis (proc.) per metus

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos, Lenkijos ir Airijos nacionalinių statistikos departamentų 2006 – 2010 m. ataskaitomis.

Analizuojamu laikotarpiu 2006 – 2010 m. turtas labiausiai augo 2006 metais, vėliau tendencija mažėjo, kuomet 2008 metais augimas sustojo, sulėtino tempą ir 2009 metais vėl buvo rodiklio kilimas, vidutiniškai po 10 proc. punkto. Turto pokytis glaudžiai susijęs ir turi tiesioginę priklausomybę nuo narių skaičiaus, suteiktų paskolų ir priimtų indėlių apimties.

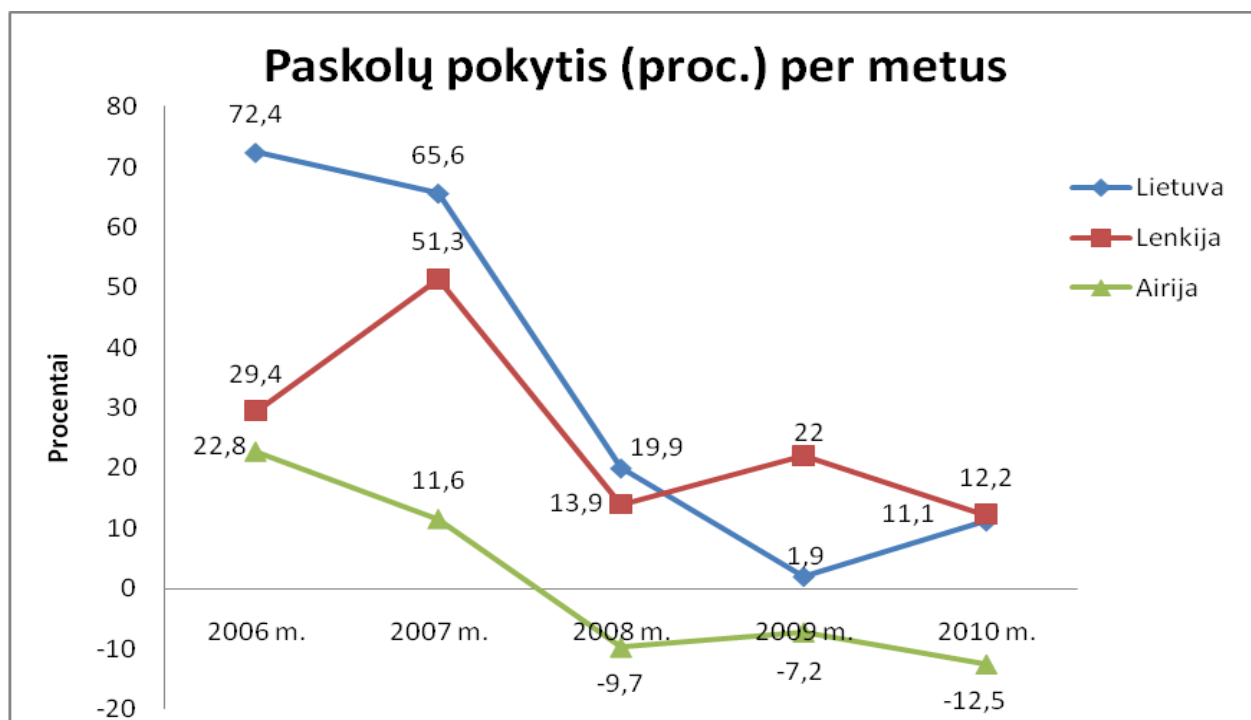
Kredito unijų plėtra Airijoje. Nuo pirmųjų kredito unijų įkurimo Airijoje 1958 m. kredito unijų reikšmė Airijos mažmeninėje bankininkystėje ir ekonomikoje tolygiai didėjo. Pagal kredito unijų narių skaičių, tenkantį vienam tūkst. gyventojų, Airija užima pirmą vietą Europoje.

Airijos kredito unijų pagrindinis tikslas - teikti naudą savo nariams. Tokiu būdu kredito unijos didina skyrių skaičių regionuose ir taip prisideda prie regioninio vystymosi skatinimo. Kredito unijų skyriai nėra uždaromi net jei jie nėra pelningi.

Airijos kredito unijų veiklai charakteringa tai, kad kredito unijos teikia paslaugas žemesniu pragyvenimo lygiu pasižyminčioms socialinėms grupėms, kurios bankų yra vertinamos kaip nepelningos ar rizikingos. Airijoje iš 5 socialinių grupių, apie 75 proc. kredito unijų narių priklauso 3 žemiausioms pagal pragyvenimo lygį grupėms. Pirmajai ir antrajai socialinei grupei priklauso tik nedidelė dalis kredito unijų narių, atitinkamai 15 proc. ir 10 procentų. Bankų aptarnaujamų gyventojų tarpe, aukščiausiam socialiniam gyventojų sluoksniui priklauso apie 10 proc. klientų, 32 proc. ir 33 proc. priklauso aukštesniam ir vidutiniam sluoksniui, ir tik nedidelė dalis klientų priklauso žemesniam

ir žemiausiam socialiniam gyventojų sluoksniui. Kredito unijų sėkminga veikla Airijoje rodo, kad kredito unijos gali tapti ekonomine alternatyva komercinėms pelno siekiančioms struktūroms.

19 paveikslas. Paskolų pokytis (proc.) per metus

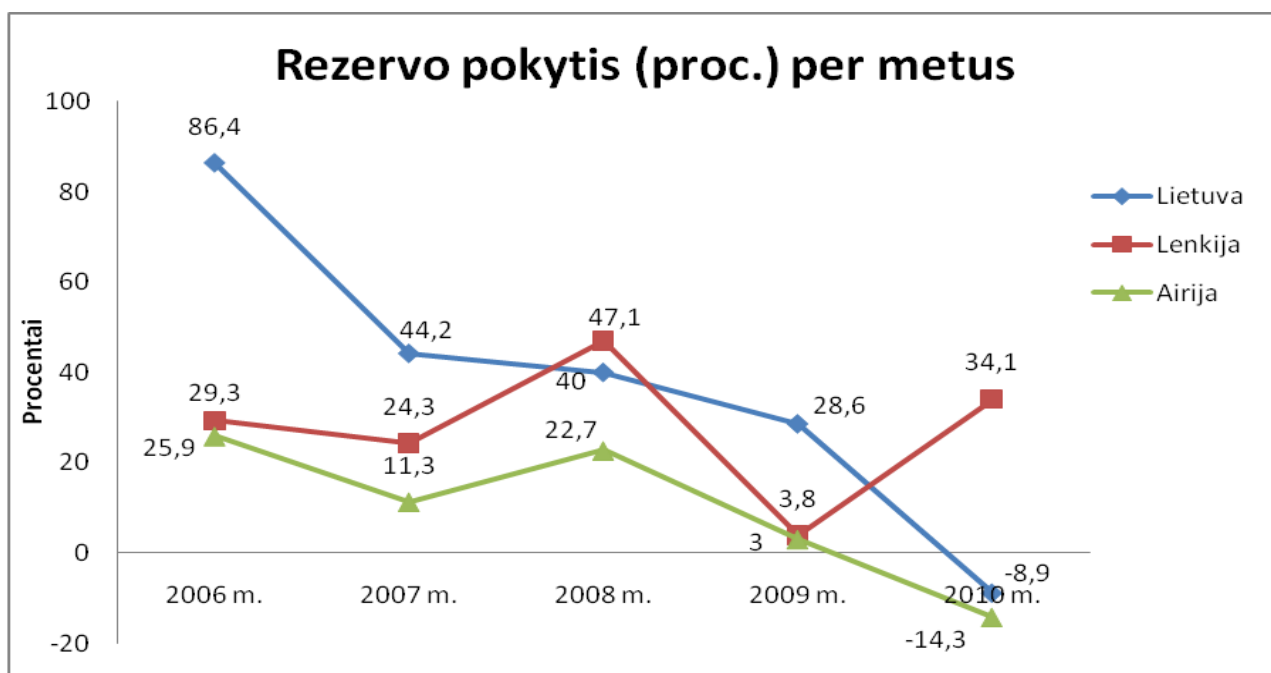

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos, Lenkijos ir Airijos nacionalinių statistikos departamentų 2006 – 2010 m. ataskaitomis

Alternatyviosios bankininkystės atstovės, kredito unijos, Airijoje aktyviai dalyvauja narių gyvenime, suteikdamos paskolas būstui, mokslui ar bendram vartojimui. Šalyje paplitusi idėja dėl paskolos gavimo kreiptis būtent į kredito uniją, kuri bendruomenės narius geriau pažįsta, nei, tarkim, bankas. Lietuvoje kredito unijose teikiamos paskolos taip pat yra plataus vartojimo spektro, bet su sugriežtintomis sąlygomis. Lenkijoje kreditą gauti bankuose sudėtingiau, ypač kai populiarumą pelnė greitųjų kreditų įmonės. 2010 metais paskolų metinis pokytis (19 pav.) didžiausias buvo Lenkijoje 12,2 proc. punkto, mažiausias – Lenkijoje, siekė vos -12,5 proc. punkto.

Narystė yra skiriamasis kooperatinių bankų bruožas. Nariai turi įtaką ir galimybę kontroliuoti kooperatinių bankų politiką ir valdymą. Kooperatinių bankų narių skaičius nuolat auga, šiek tiek mažesniu tempu nei klientų skaičius. Taip pat išskirtinis kooperatinių bankų bruožas yra tas, kad jų pagrindinis tikslas nėra pelno siekimas. Kooperatiniai bankai neturi tikrų akcininkų tokių, kaip akcinė bendrovė, todėl pelnas ir akcininkų vertės maksimizavimas nėra patys svarbiausi jų uždaviniai. Svarbiausias kooperatinių bankų uždavinys yra jų klientų ir narių poreikių tenkinimas. Tačiau nepaisant orientacijos į narius, tam tikras pelningumo lygis yra būtinas, siekiant užtikrinti veiklos stabilumą ir patikimumą ilgesniame laikotarpyje.

20 paveikslas. Rezervo pokytis (proc.) per metus

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos, Lenkijos ir Airijos nacionalinių statistikos departamentų 2006 – 2010 m. ataskaitomis.

Rezervo pokytis labiausiai išryškėjo būtent 2010 metais, kuomet Lenkijoje šis rodiklis šoktelėjo net iki 34,1 proc. punkto, o Airijoje siekė -14,3 proc. punkto. Tai rodo, kad Lenkijoje rezervas trečdaliu didėjo, o pastarąjį didėjimą lėmė itin išaugęs turtas. Lietuvoje kredito unijų rezervas mažėjo itin skaudžiai, beveik 9 proc., to pasekoje, sumažėjusi galimybė investuoti, teikti paskolas.

Apibendrinant Lietuvos, Lenkijos ir Airijos kredito unijas, galima teigti, kad visos veikia tuo pačiu kooperatiniu principu: vienas narys – vienas balsas ir yra alternatyviosios bankininkystės atstovės savo šalyse, atsvara bankų sektoriui. Lietuvoje kredito unijos turi mažiausiai narių, yra mažiausiai populiarios, kas skatina plėtoti veiklą ir skleisti kooperatines idėjas šalyje. Lenkijoje kredito unijos yra populiarios, bet dėl didelės šalies (ploto, gyventojų skaičiaus atžvilgiu) ne visada sugeba prisitaikyti prie rinkos pokyčių, taip prarasdamos dalį naujų narių, jų galimai atneštų indėlių ir padidėjusio turto. Airija yra pavyzdinė kredito unijų šalis, kur kas trečias gyventojas yra jos narys. Deja, pastaruosius penkerius metus, dėl ekonominės situacijos visoje šalyje ir Europoje, finansiniai rodikliai turi mažėjimo tendenciją.

3.3. Daugianarė koreliacinė regresinė analizė

Kredito unijų turto priklausomybę nuo kredito unijų narių skaičiaus ir indėlių apimties įvertinimo tyrimo duomenims analizuoti pasirinktas koreliacinės - regresinės analizės statistinis matematinis metodas. Būtent koreliacinė - regresinė analizė ir padeda nustatyti priklausomybės ryšio egzistavimo faktą, šio ryšio stiprumą bei formą tarp kintamųjų, šiuo atveju, kredito unijų narių skaičiaus ir indėlių apimties. Tyrimui atlikti buvo naudojami Lietuvos banko pateikti duomenys nuo 2005 metų ketvirčiais. Viso 27 ketvirčiai.

Tyrimo hipotezė. Kredito unijų turtas tiesiogiai priklauso nuo narių skaičiaus ir indėlių apimties.

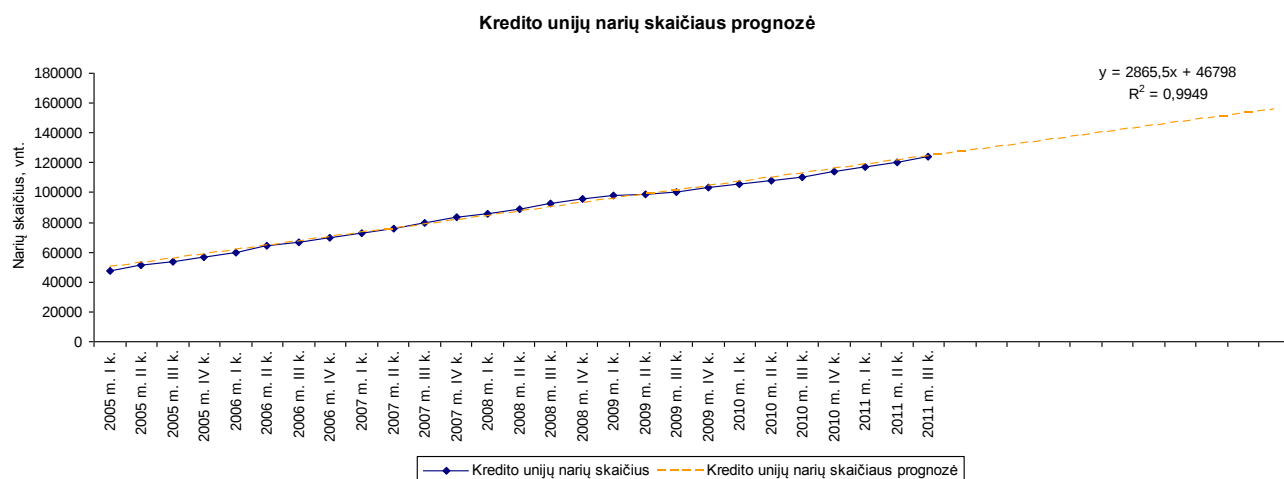
Tyrimas. Daugianarė koreliacinė regresinė analizė

Pirsono koreliacijos koeficientas įvertinantis tiesinio ryšio stiprumą tarp kredito unijų turto (aktyvų) ir narių skaičiaus apskaičiuotas naudojant paketą SPSS. Imties didumas $n = 27$.

Koreliacijos koeficientas $r = 0,978$. Nulinė hipotezė: Koreliacijos koeficientas lygus nuliui, atmesta (Sig. 2 tailed = $0,000 < 0,05$).

Išvada: Tarp tarp kredito unijų turto (aktyvų) ir narių skaičiaus yra stiprus tiesinis ryšys, t.y. didėjant kredito unijų narių skaičiui – didėja turto (aktyvų) kiekis.

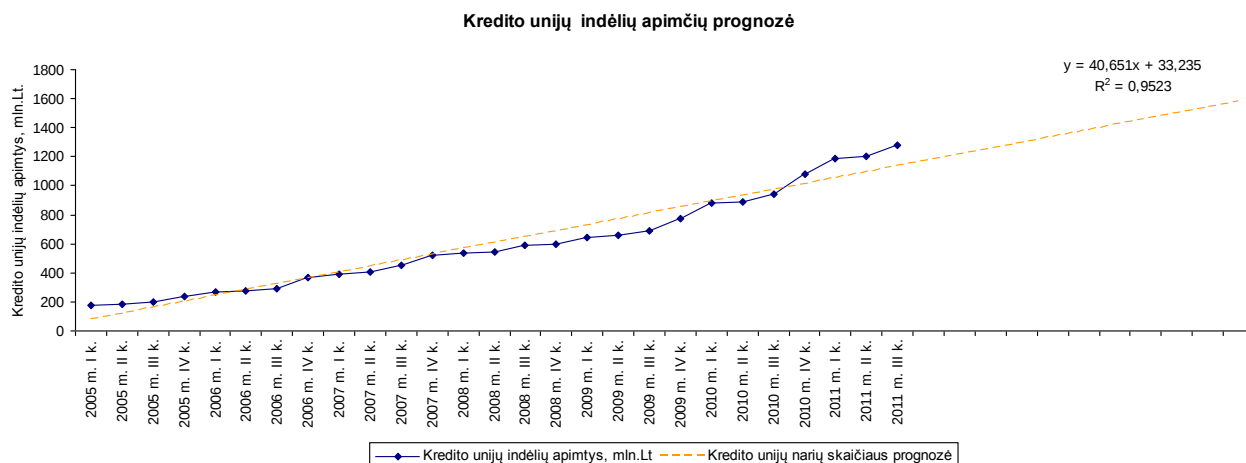
21 paveikslas. Kredito unijų narių skaičiaus prognozė

Šaltinis: sudaryta ir apskaičiuota autorės

Analizuojant kredito unijų narių skaičiaus kitimą, gauta kitimo formulė $y = 2865,5x + 46798$. Naudojant šią formulę galima apskaičiuoti prognozuojamą kredito unijų skaičių bet kuriam metų ketvirčiui. 2015 metų I ketvirčiui prognozuojamas 164283 narių skaičius.

22 paveikslas. Kredito unių indėlių apimčių prognozė

Šaltinis: sudaryta ir apskaičiuota autorės

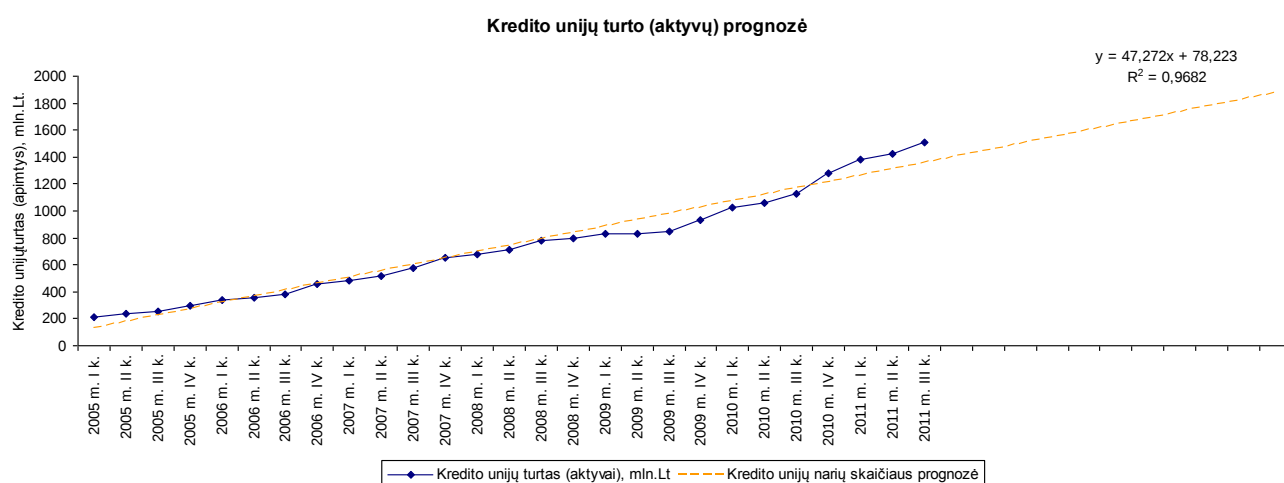
Pirsono koreliacijos koeficientas įvertinantis tiesinio ryšio stiprumą tarp kredito unių indėlių apimčių ir narių skaičiaus apskaičiuotas naudojant paketą SPSS. Imties didumas $n = 27$.

Koreliacijos koeficientas $r = 0,966$. Nulinė hipotezė: Koreliacijos koeficientas lygus nuliui, atmesta (Sig. 2 tailed $=0,000 < 0,05$).

Išvada: Tarp tarp kredito unių indėlių apimčių ir narių skaičiaus yra stiprus tiesinis ryšys, t.y. didėjant kredito unių narių skaičiui – didėja indėlių apimtys.

Analizuojant kredito unių indėlių apimčių kitimą, gauta kitimo formulė $y = 40,651x + 33,235$. Naudojant šią formulę galima apskaičiuoti prognozuojamą kredito unių indėlių apimtį bet kurių metų bet kuriam ketvirčiui. 2015 metų I ketvirčiui prognozuojamos 1699,926 mln. Lt. indėlių apimtys.

23 paveikslas. Kredito unių turto (aktyvų) prognozė

Šaltinis: sudaryta ir apskaičiuota autorės

Analizuojant kredito unijų turto (aktyvų) kitimą, gauta kitimo formulė $y = 47,272x + 78,223$. Naudojant šią formulę galima apskaičiuoti prognozuojamą kredito unijų turtą (aktyvus) bet kurių metų bet kuriam ketvirčiui. 2015 metų I ketvirčiui prognozuojamas 2016,375 mln. Lt. Kredito unijų turtas (aktyvai).

Atlikto tyrimo rezultatai įrodė, jog hipotezė pasitvirtino: kredito unijų turtas turi stiprią priklausomybę nuo kredito unijų narių skaičiaus ir indėlių apimties. Atliktų prognozių skaičiavimas parodė, kad kredito unijos turi palankias sąlygas plėtros perspektyvoms, tik tam reikalinga ambicinga profesionalų komanda, aiškūs tikslai ir jų įgyvendinimo priemonės, leisiančios teikti kokybiškas bankines paslaugas savo nariams.

IŠVADOS

1. Teoriniu aspektu išnagrinėta kredito unijų Lietuvoje veikla, atsiradimo prielaidos, veiklos ypatumai, charakteristikos, privalumai bei trūkumai. Magistro baigiamajame darbe atlikta teorinių duomenų, šaltinių analizė, pateiktas kredito unijų apibrėžimas, tinkantis ne tik Lietuvos, bet ir užsienio kredito unijoms, kadangi jas vienija bendras kooperacijos principas: vienas narys – vienas balsas.
2. Lietuvos kredito unijų padėtis principingai gerėja Lietuvos finansų rinkoje ir šiuo metu užima beveik 2 proc. bankinės rinkos. Atlikta dviejų pakopų kredito unijų lyginamoji analizė parodė, kad bankų sektorius 2009 – 2010 m. patyrė itin daug nuostolių, o kredito unijos sugebėjo pritraukti daugiau indėlių nei tikėtasi, narių skaičius perkopė 123 tūkst. Antroji lyginamoji analizė parodė, kad Lietuvos, Lenkijos ir Airijos kredito unijos vadovaujasi tais pačiais kooperacijos principais, o finansiniai rodikliai bei jų analizė leido įvertinti Lietuvos kredito unijų išvystymo lygį šalyje, kuris sąlyginai nėra aukštas, bet turintis stiprių perspektyvų.
3. Alternatyviosios bankininkystės pradininkės Lietuvoje, kredito unijos, įgauna plėtros pagreitį, kuris neturėtų lėtėti ir artimiausius penkerius metus. Buvo atlikti koreliacinės regresinės analizės skaičiavimai, kurie parodė, kad kredito unijų turtas turi stiprią tiesioginę priklausomybę nuo narių skaičiaus ir indėlių apimties. Konstruktyvūs santykiai tarp kredito unijų narių ir darbuotojų didina unijų turtą, paskolų portfelį, rezervą bei pelną.
4. Kredito įstaigų koncentracija šalies finansų rinkoje sudaro palankias sąlygas kredito unijų plėtrai. Tai sąlygotų didėjančių kredito unijų narių skaičių, priimtų indėlių apimtį, sukaupto rezervo dydį, pajinį kapitalą bei pelną. Kredito unijos harmoningai plečia veiklą, prioritetus skiria rinkodaros sričiai. Rekomenduotina koncentruotis reklamos srityje, tokiu būdu pritraukiant naujus kredito unijų narius, ypatingai jaunimo tarpe.
5. Racionalių sprendimų dėka kredito įstaiga gali tapti ne tik finansines paslaugas teikianti, bet ir socialiai atsakinga įmonė, padedanti bendruomenės nariams suvokti investavimo galimybes, įvertinti kredito riziką. Rekomenduotina kredito unijų darbuotojams didesnę dėmesį skirti narių finansiniam švietimui, kokybiškam paslaugų teikimui. Inovatyvumas, socialinė atsakomybė prieš bendruomenės narius gali tapti pagrindiniu kredito unijų privalumu prieš bankus.

LITERATŪRA

1. Airijos statistikos departamentas . <http://www.cso.ie/en/index.html> [žiūrėta 2011-10-28]
2. Akademinė kredito unija. <http://www.aku.lt/> [žiūrėta 2011-12-03]
3. Byrne, N., McCarthy, O. (2004). Credit Unijon Supervisory Committees in the Republic of Ireland: A Distinctive Governance Approach // ICA International Research Conference „The future of Cooperatives in Growing Europe“. – Segorbe / Valencia, Spain.
4. Cooperative Banks in Europe: Values and Practices to Promote Development. European Association of Co-operative Banks, 2005, Brussels.
5. Čepienė, I., Terleckas, V. Kooperatinės bankininkystės sektorius Lietuvoje 1918 – 1940 m. *Ekonomika*, 1999, Nr. 47
6. Danilowska, Alina. Credit as a Tool of Intervention in Agriculture, Polish Experiences // Social Research. 2008. Nr. 3 (13), 49–57
7. Davis, Kevin. Credit Union Governance and Survival of the Cooperative Form // Journal of Financial Services Research. Volume 19, Numbers 2-3, 2001, 197-210
8. Developpment international Desjardins (Kanada). <http://www.did.qc.ca/en/default.html> [žiūrėta 2011-05-10]
9. Ely, David; Robinson, Kenneth. Credit Unions and Small Business Lending // Journal of Financial Services Research. Volume 35, Number 1, 2009, 53-80.
10. European Association of Co-operative Banks (Europos kooperatinių bankų asociacija). <http://www.eurocoopbanks.coop/> [žiūrėta 2011-01-10]
11. Evans, A. C., Richardson, D. C. (1999). Polish Credit Unijon Development: Building a Sustainable Network of Financial Services to Serve Low-Income Masses // World Council of Credit Unions Research Monograph Series. – Wisconsin, USA.
12. Finansų ministerija. http://www.finmin.lt/c/portal/layout?p_l_id=PUB.1.73 [žiūrėta 2010-09-20].
13. Feinberg, Robert. Credit Unions: Fringe Suppliers or Cournot Competitors? // Review of Industrial Organization. Volume 20, Number 2, 2002, 105-113.
14. Ferguson, Ch., McKillop, D. (1997). The Strategic Development of Credit Unions. – England: John Wiley and Sons.
15. Goddard, John; McKillop, Donal; Wilson, John. Which Credit Unions are Acquired? // Journal of Financial Services Research. Volume 36, Numbers 2-3, 2009, 231-252.
16. Kancerevičius, G. *Finansai ir investicijos*. Kaunas, 2004.
17. Kdzierski, L. Decision in Finance Management at Polish Financial Institutions – Credit Unions and the NATIONAL Credit Union. *Ekonomika*, 2007, Nr. 80.
18. Lenkijos statistikos departamentas. <http://www.stat.gov.pl/> [žiūrėta 2011-11-10].

19. Lietuvos Bankas. Kredito unijų veikla. <http://www.lb.lt/lt/istaigos/veikla20102.htm> [žiūrėta 2010-09-21].
20. Lietuvos ekonominės žinios. <http://www.forex.lt/naujienos/lietuvos-ekonomins-naujienos/18339-verslininkai-atranda-banku-konkurentus> [žiūrėta 2010-09-21].
21. Lietuvos kredito unijos. <http://www.lku.lt/news/115.html> [žiūrėta 2010-09-21].
22. Lietuvos Respublikos Seimas. Kredito unijų įstatymas.
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=323625&p_query=&p_tr2 [žiūrėta 2010-09-16].
23. McKillop, D. G.; Briscoe, R.; McCarthy, O.; Ward, M.; Ferguson, C. Irish Credit Unions: Exploring the Gender mix // *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*. Volume 14, Number 3, 2003, 339-358.
24. Nacionalinė kredito unija. <http://www.kreditounija.lt/> [žiūrėta 2011-04-10].
25. Pareigūnų kredito unija. <http://www.pareigunuunija.lt/index.php> [žiūrėta 2011-04-10].
26. Rabobank Foundation (Olandija). <http://www.rabobank.com/content/> [žiūrėta 2011-11-30]
27. Ryder, Nicholas; Chambers, Clare. The Credit Crunch - Are credit unions able to ride out the storm? // *Journal of Banking Regulation*, Volume 11, Number 1, December 2009, pp. 76-86(11)
28. SKOK (Lenkija). <http://www.skok.pl/> [žiūrėta 2011-12-11]
29. Statistikos departamento duomenys. <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1771> [žiūrėta 2010-09-20]
30. The Canadian Encyclopedia.
<http://www.thecanadianencyclopedia.com/index.cfm?PgNm=TCE&Params=A1ARTA0001903> [žiūrėta 2011-09-28]
31. Ūkio ministerija. Finansų sektoriaus plėtros strategija iki 2015 metų
http://www.ukmin.lt/lt/strategija/ilgalaike_ukio.php [žiūrėta 2010-09-16]
32. Vilniaus kredito unija. <http://www.vilniauskreditounija.lt/lt> [žiūrėta 2011-11-25]
33. Ward, A. M., McKillop, D. (2002). Recognition Credit Unions Industry Progression
34. World Council of Credit Unions (Pasaulio kredito unijų asociacija). <http://www.woccu.org/> [žiūrėta 2011-10-17].

Jasinevičiūtė K. Kredito unijos Lietuvoje / Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. G. Davulis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2011. – 75 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuotos kredito unijos Lietuvoje. Pirmoje darbo dalyje teoriniu aspektu tiriamos kooperatinių bankų atsiradimo prielaidos, kredito unijų veiklos pirminis etapas, jų skvarba, ypatingos charakteristikos bei teikiamų paslaugų amplitudė. Antroje dalyje aptariama bendra šalies makroekonominė situacija, kredito unijų ir bankų 2005 – 2011 m. veiklos analizės. Trečioje, praktinėje dalyje, atliekama bankų ir kredito unijų veiklos lyginamoji analizė, Lietuvos, Lenkijos ir Airijos kredito unijų palyginimas bei atliekama kredito unijų turto (aktyvų) priklausomybės nuo kitų veiksnių analizė ir tolimesnė kredito unijų veiklos prognozė.

Pagrindiniai žodžiai: kredito unijos, kooperatiniai bankai, lyginamoji analizė.

Jasinevičiūtė K. Credit unions in Lithuania / Master's Work of Public Sector Economics. Supervisor assoc. Prof. G. Davulis. – Vilnius. Faculty of Economics and Finance Management Mykolas Romeris University, 2011. – 75 p.

ANNOTATION

Credit unions in Lithuania are analyzed in this master's thesis. In the first part of this written report we can find theoretical aspect research on reasons of corporate banks establishment, credit unions operation initial stage, their development, specific characteristics and variety of provided services. In the second part, there is a discussion about the macroeconomic situation of the country, which includes analysis of credit unions and banks operations during the period of 2005-2011 year. In the third practical part comparative analysis of credit unions and banks operations is done, moreover, it shows the comparison of credit unions from Lithuania, Ireland and Poland. This part, also, includes analysis on how other factors influence credit union assets and forecasts credit union future operations.

Key words: credit unions, corporate banks and comparative analysis.

Jasinevičiūtė K. Kredito unijos Lietuvoje / Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. G. Davulis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2011. – 75 p.

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe pateikiami teoriniai kredito unijų aspektai, praktinė kredito unijų situacija, jos vertinimas, lyginimas bei plėtros prognozės. Tyrimo aktualumas pasireiškė per kredito unijų plėtros rodiklius, kurie per pastaruosius septynerius metus ženkliai šoktelėjo, bet sąlyginai užėmė tik 2 proc. finansų rinkos.

Tyrimo problema akivaizdi – mažas kredito unijų populiarumas. Esant didelei konkurencijai, kredito unijos turėtų kuo labiau išsiskirti iš kitų kreditus teikiančių finansinių institucijų, taip keliant pasitikėjimą, formuojant įvaizdį visuomenėje.

Darbo tyrimo objektas. Lietuvos kredito unijų veikla ir plėtros galimybės.

Darbo tikslas. Išanalizuoti ir įvertinti kredito unijų Lietuvoje veiklą.

Darbo uždaviniai:

1. Teoriniu aspektu išnagrinėti kredito unijų Lietuvoje veiklą.
2. Atlikti kredito unijų veiklos lyginamąją analizę.
3. Įvertinti ir pagrįsti kredito unijų Lietuvoje plėtros galimybes.

Tyrimo hipotezė. Kredito unijos Lietuvoje turi plėtros perspektyvą.

Tyrimo metodika. Remiantis įvairiais moksliniais straipsniais darbe pateikiami lietuvių ir užsienio autorių požiūriai nagrinėjama tema.. atliekama mokslinės literatūros, oficialių dokumentų, statistinių duomenų analizė. Taip pat taikoma lyginamoji analizė bei daugianarė koreliacinė regresinė analizė. Rinkti, susisteminti ir išanalizuoti Statistikos departamento duomenys, Lietuvos banko 2006 – 2010 m. finansų įstaigų ataskaitos, Finansų ministerijos 2005 – 2011 m. kredito įstaigų apžvalgos. Naudojamos duomenų bazėmis, žodynais bei kitų institucijų interneto svetainėse pateikta informacija.

Sukaupta, susisteminta ir išanalizuota mokslinė medžiaga galėtų būti naudinga tiek verslo, tiek mokslo sričių atstovams – visiems, kurie neabejingi alternatyviai bankininkystei.

Svarbiausios darbo išvados:

Darbe atlikta bankų ir kredito unijų lyginamoji analizė parodė, kad ekonomikos nuosmukio laikotarpiu kredito unijų veiklos rezultatai sumenko sąlyginai mažiau lyginant su bankų veiklos rezultatais, o 2010 – 2011 metais ekonomikai atsigaunant, kredito unijos rodė optimistiškus veiklos rezultatus. Kredito unijų turtas (aktyvai) priklauso nuo kredito unijų narių skaičiaus ir indėlių apimties.

Kredito unijų plėtrai svarbus potencialių klientų pasitikėjimas. Šiam tikslui įgyvendinti būtinas kooperatinių bankų populiarinimas, pasitelkiant reklamos priemones, valdžios atstovų teigiamus

atsiliepimus bei kredito unijų įstatymų pataisos.

Magistrinį baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados ir literatūros sąrašas. Remiantis moksline literatūra, teisiniais aktais konceptualiojoje dalyje aiškinama kredito unijų samprata, veiklos ypatumai. Antrojoje dalyje apžvelgiama šalies makroekonominė situacija, bankų, kredito unijų veiklos situacija septynerių metų laikotarpyje. Analitinėje dalyje atliekama bankų ir kredito unijų lyginamoji analizė, lyginamos Lietuvos, Lenkijos ir Airijos kredito unijos, jų veiklos rezultatai bei Pirsono koreliacijos metodo pagalba apskaičiuojama Lietuvos kredito unijų plėtros perspektyva.

Jasinevičiūtė K. Credit unions in Lithuania / Master's Work of Public Sector Economics. Supervisor assoc. Prof. G. Davulis. – Vilnius. Faculty of Economics and Finance Management Mykolas Romeris University, 2011. – 75 p.

SUMMARY

Master's thesis presents theoretical aspects and practical situation of credit unions, their evaluation and comparison, also, expansion prognoses. Research relevance was supported with positive indicators of credit unions development, which dramatically increased during the past seven years, but relatively it took only 2% of financial market.

Research problem is clear and obvious – low popularity of credit unions. Regarding high competition credit unions should increase comparative advantage among other financial institutions that provide credits and this could help to enhance customer loyalty and public image in society.

Research object. Credit union activities and development opportunities in Lithuania.

Work purpose - to analyze and evaluate operations of credit unions in Lithuania.

Work tasks:

1. Theoretically analyze operations and activities of credit unions in Lithuania.
2. To do comparative analyses of credit unions operations.
3. To evaluate and justify credit unions development opportunities in Lithuania.

Research hypothesis. Credit unions have development perspectives in Lithuania.

Research methodology. According to various scientific articles there are many Lithuanian and foreign authors point of view implemented in this master's thesis, also, scientific literature with official documents and statistical data is analyzed. Moreover, comparative analysis and multiple correlation regression analysis are applied to this work. It also presents collection, structuring and analyzing processes of data from Statistics Department, financial statements from Lithuanian Bank during 2006 – 2010, and credit institution reviews of 2005 – 2011 from Ministry of Finance. Research done by using databases, dictionaries and information provided on other institutions' websites.

This scientific material that was collected structured and analyzed could be very beneficial not only for business and science representatives, but also for everyone who care about alternative ways of banking.

Main research conclusions:

Comparative analysis of banks and credit unions showed that credit unions had lower negative impacts on working results than banks during the economic downturn period. Besides, during 2010 - 2011 year economic recovery credit unions showed very optimistic results. Also, credit union assets depend on the number of credit union members and their deposits.

Trust and loyalty of potential clients is the main aspect for credit unions development. For this reason it is necessary to increase corporate bank popularity by using marketing strategies and positive government representative reviews and law amendment for credit unions.

Master's thesis consists of introduction, three sections, conclusions and references. Regarding scientific literature and legal acts that were used, there is an explanation of concept and activities of credit union in conceptual part. In the second part there is an overview of present macroeconomic situation of the country and situation of banks and credit unions during the period of past seven years. In analytic part is easy to find comparative analysis of banks and credit unions, also comparison of Lithuanian, Polish and Irish credit unions and their performance. Finally, Pearson correlation method helped to calculate development perspectives for Lithuanian credit unions.

Kredito unijų balansas 2006 – 2010 m. (tūkst. Lt)

	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.
Grynieji pinigai ir lėšos centriniuose bankuose	7480	8591	9910	10399	109811
Lėšos bankuose ir kitose kredito institucijose	166486	201641	149374	312016	395292
Suteiktos paskolos	336109	504624	668394	645454	752098
Diskontuotieji vekseliai	235	10	-	-	-
Investiciniai vertybiniai popieriai	46227	58545	64412	129109	284243
Investicijos į Centrinės kredito unijos kapitalą	3863	5353	7347	9679	10284
Ilgalaikis turtas (likutinė vertė)	8353	12024	14420	17177	19653
Materialusis turtas	7577	11409	13242	16423	18832
Nematerialusis turtas	776	615	1178	754	821
Kiti aktyvai (turtas)	4316	8302	18247	14213	15963
Turtas, iš viso	571611	796776	932104	1138047	1587344
Indėliai	468854	642802	596433	774103	1351266
Neterminuotieji	176458	221614	84899	118729	317809
Terminuotieji	292396	421188	511534	655374	1033457
Įsiskolinimai bankams ir kredito unijoms	31756	50278	199210	221478	13121
Specialieji ir kiti rezervai	3450	5329	5732	6418	-
Subordinuotos paskolos	-	1392	3094	6174	23619
Kiti įsiskolinimai	7388	11607	15619	3049	47232
Kapitalas ir rezervai	60163	85368	112016	126825	152106
Pajinis	51875	73276	99798	117653	146035
Kitas kapitalas ir rezervai	5751	8690	11151	14398	15730
Nepaskirstytasis pelnas, nuostoliai (-)	2536	3402	1067	-5226	-9659
Nuosavybė ir įsipareigojimai, iš viso	571611	796776	932104	1138047	1587344

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos banko duomenimis laikotarpio pabaigoje, tūkst. litų

2 PRIEDAS

Kredito unijų pelno (nuostolių) ataskaita 2006 – 2010 m. (tūkst. Lt)

	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.
Palūkanų pajamos	28069	41651	61784	83200	93731
Palūkanų išlaidos	12381	19251	32215	52635	54575
Grynosios palūkanų pajamos	15688	22400	29569	30565	39156
Paslaugų ir komisinių pajamos	321	510	653	4137	5091
Paslaugų ir komisinių išlaidos	475	483	443	1604	1828
Kitos pajamos	2420	3912	6883	4385	3736
Realizuotasis pelnas, nuostoliai (-)	3	13	37	423	443
Nerealizuotasis pelnas, nuostoliai (-)	-2	-8	5	160	614
Dividentai, gauti iš Centrinės kredito unijos	-	170	410	247	-
Operacinės išlaidos	13062	18586	24543	25460	27325
Personalo išlaikymo išlaidos	-	11140	15259	16022	17472
Algos ir atlyginimai	6285	8599	11692	12245	13688
Socialinio draudimo įmokos	1863	2541	3567	3777	3784
Nuoma	373	647	1046	1012	1012
Reklamos, rinkodaros išlaidos	589	1318	1319	1386	1167
Kitos operacinės išlaidos	3953	5481	6918	7040	7674
Kitos išlaidos	1553	2536	2920	2537	6726
Amortizacija ir nusidėvėjimas	759	1129	1560	2251	1804
Vertės sumažėjimas	682	1468	6692	12319	15419
Pelnas, nuostoliai (-)	2849	3761	1399	-4254	-4062
Pelno mokestis	183	325	137	98	-155
Grynasis pelnas, nuostoliai (-)	2666	3436	1262	-4352	-3907

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos banko duomenimis, tūkst. litų

3 PRIEDAS

Užimtumas kredito įstaigose 2006 – 2010 m.

	2006 m. Iš viso	Komerciniai bankai	Kredito unijos	2007 m. Iš viso	Komerciniai bankai	Kredito unijos	2008 m. Iš viso	Komerciniai bankai	Kredito unijos	2009 m. Iš viso	Komerciniai bankai	Kredito unijos	2010 m. Iš viso	Komerciniai bankai	Kredito unijos
Darbuotojų skaičius	8624	8278	346	10339	9948	391	11126	10673	453	10916	10417	499	10013	9482	531
Dirbančių moterų skaičius	6462	6172	290	8126	7792	334	8699	8318	381	8250	7831	419	7784	7375	409
Darbuotojų skaičius, išreikštas darbo dienos ekvivalentu	8299	7996	303	9860	9516	344	10466	10069	397	10000	9569	431	9354	8895	459
Vidutinis darbuotojų skaičius kredito įstaigoje	111	753	5	128	765	6	132	667	7	128	613	7	115	527	8

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos banko duomenimis

Lietuvos ekonomikos ir finansų rodikliai 2005 – 2011 m.

	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m. (I-III ketv.)
Realaus BVP metinis pokytis, proc.	7,8	7,8	9,8	2,9	-14,8	1,4	6,3
Metinis VKI pokytis, proc.	3,0	4,5	8,1	8,5	1,3	3,8	4,2 (spalis)
Nedarbo lygis, proc.	8,3	5,6	4,3	5,8	13,7	17,8	15,6 (II ketv.)
Einamosios sąskaitos balansas, proc. BVP	-7,1	-10,6	-14,5	-13,0	4,3	1,5	-2, (I pusm.)
Valstybės skola, proc. BVP	18,3	17,9	16,8	15,5	29,4	38,0	36,4 (I pusm.)
Prekių eksporto metinis pokytis, proc.	26,9	18,7	11,1	28,5	-26,6	32,7	35,1
Prekių importo metinis pokytis, proc.	25,5	23,5	15,4	18,7	-37,9	34,5	34,0
Bankų klientams suteiktų paskolų metinis pokytis, proc.	53,6	48,9	55,6	18,8	-13,8	-5,2	-4,3 (I pusm.)
Indėlių ir akredityvų metinis pokytis, proc.	40,7	20,6	32,4	-4,7	7,4	10,6	4,2

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento, Lietuvos banko, Finansų ministerijos duomenimis

5 PRIEDAS

Bankų ir kredito unijų pagrindiniai finansiniai rodikliai 2005 – 2011 m.

		2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011m. (iki III ketv.)
Turtas (aktyvai)	Bankai	44848,7	58913,6	80990,3	89749,2	84239,6	81706,6	83202,7
	Kredito unijos	300,6	461,8	655,1	794,8	933	1276,9	1509,9
Vyriausybės vertybiniai popieriai	Bankai	5090	6739,5	7388,1	5971,5	7760,3	8196,3	8446,8
	Kredito unijos	2,87	11,2	20,7	23,,3	73,2	133,1	208
Suteiktos paskolos	Bankai	25957,2	38641,1	56746,2	71440,9	61557,5	58338,1	57724,9
	Kredito unijos	202,7	305,1	455,3	591,9	599,5	752,1	916,2
Indėliai (akredityvai)	Bankai	25133,4	30297,9	37152,4	38231,3	41072,5	45442,8	45840,8
	Kredito unijos	235,5	370,8	518,2	596,1	773,8	1083,5	1281,7
Nuosavybė / kapitalas	Bankai	3206,2	4141,6	5911,5	6778,9	4992,3	5912,4	6868,1
	Kredito unijos	31,3	46,6	67,9	92,5	108	135,8	167,4
Einamųjų metų pelnas (nuostoliai)	Bankai	354	667	1156,1	867,3	-363,9	-276,6	707,2
	Kredito unijos	1,69	2,27	2,72	0,7	-5,3	-5,4	-2,2

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento, Lietuvos banko, Finansų ministerijos duomenimis.

6 PRIEDAS

Lietuvos, Lenkijos ir Airijos kredito unijų veiklos charakteristika 2006-2010 m.

	Lietuva	Lenkija	Airija	Europa
2006 metai				
1. Kredito unijų skaičius	59	70	525	2729
2. Kredito unijų narių skaičius	68 841	1,55 mln.	3,05 mln.	7,56 mln.
3. Skverbtis	2,78 %	5,66 %	109,98 %	3,31 %
4. Santaupos	117,3 mln.	1429,9 mln.	13159,9 mln.	15920,2 mln.
5. Paskolos	85,7 mln.	1041,8 mln.	7421 mln.	9641,6 mln.
6. Rezervas	1,04 mln.	112,6 mln.	1565,8 mln.	1813,2 mln.
7. Turtas	129,7 mln.	1539,9 mln.	14941 mln.	18050,1 mln.
2007 metai				
1. Kredito unijų skaičius	59	67	521	2671
2. Kredito unijų narių skaičius	81 888	1,66 mln.	2,9 mln.	8,24 mln.
3. Skverbtis	3,31 %	6,07 %	103,63 %	3,61 %
4. Santaupos	160,9 mln.	2054,1 mln.	14792 mln.	18633,3 mln.
5. Paskolos	141,9 mln.	1576,5 mln.	8279,1 mln.	11515,1 mln.
6. Rezervas	1,5 mln.	140 mln.	1743,5 mln.	2074,7 mln.
7. Turtas	203,8 mln.	2237,6 mln.	16668,6 mln.	21037,4 mln.
2008 metai				
1. Kredito unijų skaičius	61	62	508	2569
2. Kredito unijų narių skaičius	94 430	1,85 mln.	2,98 mln.	8,72 mln.
3. Skverbtis	3,8 %	6,7 %	74,8 %	3,7 %
4. Santaupos	173,5 mln.	2190,3 mln.	12494,2 mln.	16053,2 mln.
5. Paskolos	170,1 mln.	1795,6 mln.	7474,6 mln.	10655,9 mln.
6. Rezervas	2,1 mln.	206 mln.	2139,8 mln.	2532,8 mln.
7. Turtas	231,9 mln.	2394,8 mln.	14600,2 mln.	18719,4 mln.
2009 metai				
1. Kredito unijų skaičius	61	62	503	2418
2. Kredito unijų narių skaičius	102 403	2,02 mln.	2,95 mln.	8,5 mln.
3. Skverbtis	4,1 %	7,4 %	75,4 %	3,6 %
4. Santaupos	222,4 mln.	2824,4 mln.	12955,8 mln.	17193,5 mln.
5. Paskolos	173,3 mln.	2191,2 mln.	6932,6 mln.	10397,8 mln.
6. Rezervas	2,7 mln.	213,9 mln.	2203,7 mln.	2585,2 mln.
7. Turtas	274,5 mln.	3031,8 mln.	15039,1 mln.	19761,7 mln.
2010 metai				
1. Kredito unijų skaičius	61	59	498	2394
2. Kredito unijų narių skaičius	112 608	2,18 mln.	3 mln.	8,25 mln.
3. Skverbtis	4,6 %	7,9 %	70,7 %	3,5 %
4. Santaupos	283,9 mln.	3270,6 mln.	11907,7 mln.	16640,6 mln.
5. Paskolos	192,6 mln.	2458,4 mln.	6063,2 mln.	9763,3 mln.
6. Rezervas	2,46 mln.	286,8 mln.	1888,6 mln.	2324,8 mln.
7. Turtas	340,5 mln.	3546,6 mln.	13716,7 mln.	19012,9 mln.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis World Council of Credit Unions